

לקוטי תורה • ראש השנה • מאמר 5

להבין ענין הפסוק מי אל כמוך וגו' שהוא...

להבין את הפסוק "מי אל כמוך"

חסדו העליון של ה' (אל), הנמשך מאור אין סוף שלמעלה מהזמן, מגיע דווקא למקום הנמוך ביותר, כפי שהמים זורמים במורד. תשובה מתוך כלות הנפש, הנולדת מן ההכרה שכל הזמן הוא רגע אחד לפני ה', מגיעה למדרגה זו; וגם מי שאינו יכול להתרומם כל כך, ממשיך אותה כשהוא רואה את שפלותו ועושה את עצמו כ"שיריים", שכן אז ה' נושא את הרצון שמאחורי החטא שלו ודורס את המעשה, ובכך מסיר את מה שמפריד בין נשמתו לבינו.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/rosh-hashanah/5

הנקודה

חסדו העליון של ה' (אל), הנמשך מאור אין סוף שלמעלה מהזמן, מגיע דווקא למקום הנמוך ביותר, כפי שהמים זורמים במורד. תשובה מתוך כלות הנפש, הנולדת מן ההכרה שכל הזמן הוא רגע אחד לפני ה', מגיעה למדרגה זו; וגם מי שאינו יכול להתרומם כל כך, ממשיך אותה כשהוא רואה את שפלותו ועושה את עצמו כ"שיריים", שכן אז ה' נושא את הרצון שמאחורי החטא שלו ודורס את המעשה, ובכך מסיר את מה שמפריד בין נשמתו לבינו.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

דברי מיכה "מי אל כמוך" מדברים על אל — חסד הזורם ללא גבול מאור אין סוף אל המקום הנמוך ביותר, כפי שהמים זורמים במורד. תשובה, הנקראת "תשוב ה'", משיבה את שתי אותיות הה"א העליונה והתחתונה של השם, והיא נוגעת לתלמידי חכמים ולמחשבה ולדיבור של כל אדם. עניינה העיקרי הוא כלות הנפש — כמיהת הנשמה ללות בה' — המתעוררת מתוך ההתבוננות בכך שהעולם וכל הזמן, המתחדשים בכל שעה באמצעות צירופי הוי", הם רגע אחד לפני ה', שאינו משתנה בעקבות הבריאה. תשובה זו היא "קודם לעולם", למעלה מהצמצומים המתוארים באותיות השם, והיא ממשיכה אלקות למטה, לעשות דירה בתחתונים. גם מי שרק מואס בחייו מפני שהוא רואה עד כמה שפל הוא ממשיך את חסדו העליון של עתיק יומין. ה' "נושא" את הרצון שמאחורי החטא ומעלה אותו לשורשו הקדוש, ו"דורס" את המעשה ומשליך אותו למצולות ים. הדבר ניתן למי שעושה את עצמו כ"שיריים", ונשבר מחמת ריחוקו מה', עד שהחסד, כמים, משחרר את נשמתו מן הגוף.

מבנה

1	החסד הזורם למטה	11-2
אל הוא חסד, הזורם מאור אין סוף אל המקום הנמוך ביותר כמו מים. "נושא עוון ועובר על פשע" מראה כיצד הוא מגיע לשם, ותשובה, "תשוב ה'", היא השבת הה"א העליונה והתחתונה, הנוגעת לתלמידי חכמים ולמחשבה ולדיבור של כל אדם.		
2	תשובה שקודמת לעולם	9-31
עניינה העיקרי של התשובה הוא כלות הנפש. הזמן נברא שעה אחר שעה באמצעות צירופי הוי", ובכל זאת כולו רגע אחד לפני ה', שלא השתנה. ההתבוננות בכך מביאה את הנשמה ללות, לתשובה שלמעלה מהזמן ומהעולם, הממשיכה אלקות למטה כדי לעשות דירה בתחתונים.		
3	אותיות השם והייחוד	10-12
"י" היא צמצום, ה' התפשטות, ו' המשכה וה' האחרונה מלכות; עולם הוא העלם. התשובה מגיעה למעלה מכל אלה, והייחוד המבוקש הוא שה' יתגלה לאחר הצמצומים כפי שהיה לפנייהם: בעולמות העליונים כעת, ובעולם הזה — עד לתפיסה גשמית — לעתיד לבוא.		
4	חסד עליון למי ששפל	13-16
הגילוי מתחיל כבר אצל בעל התשובה. גם מי שרק מואס בחייו מפני שהוא רואה עד כמה שפל ממשיך את חסדו של עתיק יומין, כפי שאנשים מרחמים על אסיר. חסד פנימי זה נעלה בהרבה מהחסד שבונה את העולם. כיצד הוא יכול להגיע למי שריחוקו גדול כל כך?		

לחטא יש שני חלקים. הרצון שמאחוריו הוא ניטרלי ושורשו בקדושה, ולכן ה' "נושא" אותו ומעלה אותו; המעשה הוא רע גמור, ולכן ה' "דורס" אותו במצולות ים. לאחר שהמסכים הללו מוסרים, אור אין סוף שאינו משתנה מתגלה על הנשמה, אך הדבר אפשרי רק למי שעושה את עצמו כ"שיריים".

מלאכי מתלונן שאף שה' לא השתנה, בני יעקב לא הגיעו לכלות הנפש, מפני שנשמותיהם באות מן ה"עקב" והאור מגיע אליהן רק כמקיף. הנשמה תקועה בגוף כמו ריאה שיש בה הידבקות; עצת הזוהר היא "להכות" בה, ולדחות את תירוצו של החוטא: "כך נוצרתי".

דכא הוא מי ששבור מטבעו; נדכה הוא מי שנעשה שבור מתוך התבוננות או ייסורים. דוד התפלל שגם שברון כזה, שנרכש, לא יימאס, אלא יביא לפחות גילוי מקיף של אור אין סוף.

מי שרואה שאור אין סוף מגיע אליו רק כשארית, כמקיף, נעשה שבור ובטל לפניו. אז החסד העליון נושא את עונו ועובר על פשעו, וכמים המרככים הידבקות הוא משחרר את נפש האלקית מן הגוף כדי שתידבק בה.

מושגים

כלות הנפש כלות הנפש

כמיהת הנשמה עד כדי כלות — לצאת מן הגוף ולהידבק בה'. היא מתעוררת מתוך ההתבוננות בכך שה' הוא למעלה מהזמן ואינו משתנה בעקבות הבריאה, והיא התשובה ש"קדמה לעולם".

חסד עליון חסד עליון

החסד הפנימי הבא מן האור המקיף את כל העולמות ומעתיק יומין, ונעלה בהרבה מן החסד החיצוני שבונה את העולם. כמים, הוא זורם בעיקר אל המקום הנמוך ביותר.

תשובה תשובה

דרשת הזוהר על תשובה כהשבת אות ה': ה' העליונה — מחשבה, התורה שבכתב — וה' התחתונה — דיבור, התורה שבעל פה — מושבות למקורן.

עוון ופשע עון ופשע

שני היבטים של החטא: עוון, הרצון והמחשבה שמאחוריו, שה' "נושא" ומעלה לשורשו הקדוש; ופשע, המעשה עצמו, שה' "עובר עליו" ודורס אותו במצולות ים.

דכא ונדכה דכא ונדכה

דכא הוא מי ששבור בעצם טבעו; נדכה הוא מי שנעשה שבור מתוך מאמץ שלו או מתוך ייסורים. דוד התפלל שגם השני לא יימאס.

שיריים שיריים

דרשת חז"ל על "שארית נחלתו": מי שרואה את עצמו כמי שמקבל רק את שארית האור שלמעלה מהשתלשלות העולמות, המגיעה אליו כמקיף.

מקיף מקיף

אור מקיף הנוגע באדם מבחוץ ומלמעלה, בלי להיכנס אל פנימיות לבו, כפי שקורה לנשמות הבאות ממדרגת ה"עקב".

עתיק יומין עתיק יומין

"עתיק יומין" — המדרגה הנעתקת ונעלית מ"ימי העולם", מקור הזמן. באידרא נאמר עליה "מי אל כמוך".

קטע 1 • 11-2

החסד הזורם למטה

1 להבין ענין הפסוק¹ מי אל כמוך וגוי שהוא פיי לייג מדות שבתורה. והנה אל הוא חסד² כמ"ש חסד אל כל היום.^{3,4}

כדי להבין את משמעות הפסוק "מי אל כמוך" וגוי, שהוא פירוש לשלוש עשרה המידות שבתורה. והנה, אל הוא חסד, כמו שכתוב: "חסד אל כל היום".

המאמר פותח בפסוק של מיכה: "מי אל כמוך נושא עוון ועובר על פשע..." שצירופו מפרשים את שלוש עשרה מידות הרחמים שה' גילה בתורה. השם אל המופיע בפסוק מציין את מידת החסד, כפי שנאמר בתהילים: "חסד אל כל היום".

ופיי מי בעל חסד כמוך שהחסדים שלך מתפשטים לאין קץ מאור אי"ס ב"ה למקום נמוך מאד שלכן נמשל למים שיורדים⁵ ממקום גבוה למקום נמוך⁶ מאד.⁷

ופירוש הדבר: מי הוא בעל חסד כמוך? שהרי חסדיך מתפשטים בלי גבול, מאור אין סוף ברוך הוא ועד למקום נמוך ביותר. משום כך מדמים את החסד למים, היורדים ממקום גבוה למקום נמוך ביותר.

לפי פירוש זה, "מי אל כמוך" פירושו: מי הוא בעל חסד כמוך? לחסד של ה' אין גבול: הוא נמשך מאור אין סוף עד למקום הנמוך ביותר. לכן מדמים את החסד למים, היורדים מן הגבהים אל הקרקע הנמוכה ביותר.

2 ודרך שיוכלו החסדים לירד לבחי' מטה מאד מפרש ואומר נושא עון ועובר על פשע⁸. פיי מה שהוא עדיין בבחי' עון

ואת הדרך שבה החסדים יכולים לרדת עד למדרגה נמוכה מאד, [הנביא] מפרש ואומר: "נושא עון ועובר על פשע". כלומר, את מה שעדיין נמצא בבחינת עון,

המילים הבאות בפסוק של מיכה מסבירות כיצד חסדו של ה' יכול להגיע אפילו למדרגה הנמוכה ביותר: "נושא עון ועובר על פשע". אדמו"ר הזקן מבחין בין שתי מדרגות של חטא — עון ופשע — והוא פותח בעון.

הנה הוא מגביה ונושא למעלה ומה שהוא בבחי' פשע שהוא בחי' יותר בעביות ואינה יכולה

הוא מגביה ונושא למעלה; אבל את מה שנמצא בבחינת פשע, שהיא מדרגה גסה יותר ושאינה יכולה

את מה שנמצא בבחינת עון ה' "נושא": הוא מגביה אותו ונושא אותו למעלה. הפשע, לעומת זאת, הוא מדרגה גסה ועבה יותר, ואי אפשר להגביה אותו.

לעלות וכתוב עוונותיכם היו מבדילים וטהור עינים מראות ברע¹⁰ ואינם יכולים החסדים לרדת שם לכן עובר ודורך על פשע שלא יפסיקו כו'.

לעלות — ועל כך נאמר: "עוונותיכם היו מבדילים", ו"טהור עינים מראות ברע", ולכן החסדים אינם יכולים לרדת לשם; על כן הוא עובר ודורך על הפשע, כדי שלא יפסיק, וכו'.

החטא יוצר מחיצה, כפי שנאמר בישעיהו: "עוונותיכם היו מבדילים [ביניכם ובין אלקיכם]", וה' הוא "טהור עינים מראות ברע" (חבקוק), ולכן חסדו אינו יכול לרדת למקום כזה. על כן ה' "עובר" על הפשע ודורס אותו, כדי שלא יוסיף להפסיק את זרימת חסדו.

רק כ"ז [כל זה] הוא באם שהוא לשארית נחלתו^{11,12} כו'. כמ"ש בגמרא פ"ק [פרק קמא] דראש השנה (י"ז א') וע' רבות ר"פ נצבים¹³ ובפ' בשלח (פכ"ו)¹⁴ מגילה (כ"ח א').

אלא שכל זה הוא רק כאשר מדובר ב"שארית נחלתו" וכו', כפי שנאמר בגמרא, בפרק הראשון של מסכת ראש השנה (י"ז ע"א); ועיינו במדרש רבה, בתחילת פרשת ניצבים ובפרשת בשלח (פרק כו); [וכן] במגילה (כח ע"א).

כל זה חל רק על "שארית נחלתו", המילים הבאות בפסוק, שהגמרא בראש השנה מפרשת כ"מי שמשים עצמו כשיריים"; המאמר מפתח נושא זה בסופו. אדמו"ר הזקן מוסיף ומפנה למדרש רבה ולמסכת מגילה, שבהם הפסוק הזה נדרש גם כן.

וביאור הדברים דרך פרט הנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] גדולה תשובה שמגעת¹⁵ עד כסא הכבוד¹⁶ ובזהר אמרו תשובה תשוב¹⁷ ה' ה' עילאה ה' תתאה.

ביאור הדברים בפרט: אמרו חז"ל, "גדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד"; ובזהר אמרו: "תשובה — תשוב ה'", ה' עילאה וה' תתאה.

כדי לבאר את הדברים בפרט, אדמו"ר הזקן מביא שני מאמרים: דברי הגמרא "גדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד", ופירוש הזוהר למילה "תשובה" כ"תשוב ה'". בשם הוי"ש שתי אותיות ה': ה' עילאה, שהיא בינה, וה' תתאה, שהיא מלכות; התשובה מחזירה את שתיהן.

ולהבין זה צריך להבין מהות התשובה¹⁸ כי העולם טועים לומר דוקא אנשים פחותי הערך ובעלי עבירות הם הם הצריכים לתשובה והאמת אינו כן כי מאחר שעיקר התשובה היא בה' תתאה ועילאה ואיש בער לא ידע.¹⁹

כדי להבין זאת, צריך להבין מהי מהותה של התשובה. אנשים טועים לחשוב שרק אנשים בעלי ערך מועט ובעלי עבירות הם שזקוקים לתשובה. אבל האמת אינה כך, שהרי עיקר התשובה הוא בה' תתאה ובה' עילאה, ו"איש בער לא ידע".

כדי להבין זאת יש להבין תחילה מהי תשובה באמת. אנשים חושבים שהיא מיועדת רק למי שמעמדם נמוך ולחוטאים, אך זו טעות. עיקר התשובה נמצא בה' עילאה ובה' תתאה; מי שהוא בבחינת "איש בער" ואינו יודע, כדברי הפסוק, אינו יכול אפילו לתפוס זאת. בחלק הבא יתברר שהזוהר דיבר על לומדי תורה.

אמנם באמת אמרו זה על אנשים יושבי אהל ולומדי תורה²⁰ שתורה שבכתב היא ה' עילאה ותושבע"פ [ותורה שבעל פה] היא²¹ ה' תתאה וכשמפסיק מהם ועוסק בהבלי העולם, עליו לחזור ולהשיב ההי"ן אלו למקורם וזהו דרך כלל.

אולם באמת, הדברים נאמרו על אנשים היושבים באוהל ולומדים תורה: התורה שבכתב היא ה' עילאה, והתורה שבעל פה היא ה' תתאה. וכאשר אדם מפסיק לעסוק בהן ומתעסק בהבלי העולם, עליו לחזור ולהשיב את אותיות ה' הללו למקורן. זהו הביאור בדרך כלל.

באמת, דברי הזהר נאמרו על מי ש"יושבים באוהל" ולומדים תורה. התורה שבכתב מקבילה לה' עילאה, והתורה שבעל פה — לה' תתאה. כאשר תלמיד חכם מפסיק לעסוק בהן ומתעסק בהבלי העולם, עליו להשיב את שתי אותיות ה' הללו למקורן. זהו הביאור הכללי.

ודרך פרט הנה התבוננות בגדולת ה' ועיון תפלה וכוונתה במחשבה הוא בחי' ה' עילאה וכשמוציא בפה בעסק התורה והתפלה היא בחי' ה' תתאה.²²

ובדרך פרט: ההתבוננות בגדולת ה', והעיון בתפילה וכוונתה במחשבה, הם בבחינת ה' עילאה; וכאשר האדם מוציא אותם בפיו, בעסק התורה והתפילה, הרי זו בחינת ה' תתאה.

בפרט, שתי אותיות ה' באות לידי ביטוי בעבודתו של כל אדם. ההתבוננות בגדולת ה' והעמקת המחשבה בתפילה ובכוונתה שייכות לה' עילאה, תחום המחשבה; אמירת המילים בפה, בלימוד תורה ובתפילה, שייכות לה' תתאה, תחום הדיבור.

קטע 2 • 31-9

תשובה שקודמת לעולם

3 והנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה]²³ שבעה דברים קדמו לעולם²⁴ ואחת מהן התשובה [עין בבראשית רבה פ' א'] והענין כי הנה עיקר התשובה היא בלב²⁵ שהיא בחי' ה' עילאה דהיינו לכות הנפש אליו ית'.²⁶

והנה, חז"ל אמרו שבעה דברים קדמו לעולם, ואחד מהם הוא תשובה [ראו בראשית רבה, פרק א']. והענין הוא שעיקר התשובה הוא בלב, שהיא בחינת ה' עילאה: כלומר, כלות הנפש אליו יתברך.

חז"ל מונים את התשובה בין הדברים שקדמו לבריאת העולם; הטקסט מפנה למדרש בבראשית רבה, פרק א'. אדמו"ר הזקן מסביר שעיקר התשובה הוא בלב, ה"א עילאה: כלות הנפש, כלומר השתוקקות הנפש לכלות את עצמה בה'. בדפוס מופיע לכות, וככל הנראה הכוונה היא לכלות.

4 והיינו ע"י שמתבונן שכל העולם הוא תחת הזמן שיתא אלפי שני²⁷ כו' ואפילו ימות המשיח ותחיית המתים הוא בזמן והזמן הוא נברא²⁸ להחיות העולמות עליונים ותחתונים שעל ידי י"ב צירופי הוי' שמתחדשים בכל יום

כלומר, באמצעות התבוננות בכך שהעולם כולו נתון תחת הזמן — "ששת אלפי שנים" וכו' — ואפילו ימות המשיח ותחיית המתים הם בתוך הזמן; והזמן עצמו נברא כדי להחיות את העולמות העליונים והתחתונים, באמצעות שנים-עשר צירופי הוי' המתחדשים בכל יום,

כלות הנפש מושגת באמצעות התבוננות: העולם כולו נתון תחת הזמן — "ששת אלפי שנים" שבהם, לפי דברי התלמוד, מתקיים העולם — וגם ימות המשיח ותחיית המתים שייכים לזמן. הזמן עצמו הוא נברא, שנועד להחיות את העולמות באמצעות שנים-עשר צירופי אותיות הוי', המתחדשים בכל יום.

דהיינו בכל שעה צירוף אחד²⁹ הוא מהווה ומחיה העולמות עליונים ותחתונים [ובכל לילה י"ב צירופי

כלומר, בכל שעה צירוף אחד מהווה ומחיה את העולמות העליונים והתחתונים [ובכל לילה שנים-עשר צירופי

בכל שעה משעות היום פועל אחד משנים-עשר הצירופים, ומהווה את העולמות ומחיה אותם. כלילה, מוסיף הקטע שבסוגריים, שנים-עשר צירופי השם אדנ"י עושים זאת.

אדנ"י] והחיות רצוא ושוב³⁰ פי' שהחיות שהיה ע"י צירוף הראשון עולה למקורו ויורד החיות אח"כ על ידי צירוף השני שאל"כ [שאם לא כן] היה די בצירוף אחד

אדנ"י], והחיות היא "רצוא ושוב": כלומר, החיות שנמשכה באמצעות הצירוף הראשון עולה למקורה, ולאחר מכן יורדת חיות באמצעות הצירוף השני; שאם לא כן, היה די בצירוף אחד.

החיות נעה ב"רצוא ושוב" — לשונו של יחזקאל לתנועת החיות הקדושות: החיות שניתנה באמצעות צירוף אחד עולה בחזרה למקורה, ואחר כך יורדת חיות חדשה באמצעות הצירוף הבא. אילו החיות הייתה נשארת כפי שהיא, היה די בצירוף אחד.

ולכן מזה נמשך בחינת עבר ועתיד שהחיות הראשון מסתלק ונכלל במקורו מלמטה למעלה ויורד ונמשך חיות אחר מלמעלה למטה ונעשה בחי' זמן [והוא כמשל המורה שעות שקורין זייגער בל"א [בלשון אשכנז]].

לכן מכך נמשכת בחינת עבר ועתיד: החיות הראשונה מסתלקת ונכללת במקורה, מלמטה למעלה, וחיות אחרת יורדת ונמשכת מלמעלה למטה, וכך נוצרת בחינת הזמן [והדבר דומה למחוג השעות, שנקרא ביידיש "זייגער"].

תנועה זו של הסתלקות והתחדשות יוצרת עבר ועתיד, וכך מתהווה הזמן. אדמו"ר הזקן ממשיך זאת לשעון, הנקרא ביידיש "זייגער", המורה על השעות כזו אחר זו.

5 ולכן נקי שעה פיי הפונה שפונה החיות מלמעלה למטה בבחי' רצוא ושוב³¹ וכן הלב שבו עיקר חיות

האדם שהוא עולם קטן^{32,33} הוא דופק תמיד מחמת שהחיות הוא ברצוא ושוב [ועמ"ש מזה סדי"ה

לכן היא נקראת "שעה", מלשון פנייה, משום שהחיות פונה מלמעלה למטה בבחינת רצוא ושוב. כך גם הלב, שבו עיקר חיותו של האדם — שהוא עולם קטן — פועם תמיד, מפני שהחיות היא ברצוא ושוב [ועיין כמה שנכתב על כך בסוף המאמר המתחיל

השעה נקראת "שעה" מלשון פנייה: בכל שעה החיות פונה מלמעלה למטה ברצוא ושוב. לב האדם, שבו שוכנת עיקר חיותו, מבטא אותו דפוס: הוא פועם בלי הפסק, משום שגם החיות שבו היא ברצוא ושוב; האדם הוא "עולם קטן" המשקף את העולם הגדול.

כי כאשר השמים החדשים³⁴ והנה מבשרי אחזה³⁵ אלוה כמו למשל באדם שיש לו איזה ענין לדבר

"כי כאשר השמים החדשים". והנה, "מבשרי אחזה אלוה": למשל, אדם שיש לו עניין כלשהו לדבר עליו —

הסוגריים המרובעים מפנים לסוף מאמר בתורה אור על "כי כאשר השמים החדשים", להרחבה בעניין. לאחר מכן מביא אדמו"ר הזקן את הפסוק "מבשרי אחזה אלוה": מתוך מבנה האדם עצמו אפשר להבין משהו על ה', והוא מדגים זאת באמצעות אדם שיש לו דבר מה לומר.

הנה הדברים חקוקים על לבו כולם כאחד כל מה שיוכל לדבר ולפרוט בשפתיו בשעה ושתים.

הדברים כולם חקוקים על לבו כאחד — כל מה שיוכל לומר ולפרט בשפתיו במשך שעה או שתיים.

עוד לפני שהוא מדבר, כל הדברים שיאמר חקוקים בלבו בבת אחת, אף שיידרשו שעה או שתיים כדי לומר אותם ולפרטם בשפתיו. כלב אין רצף; הרצף מופיע רק בדיבור.

כך כביכול למעלה מקור החיות והצרופים שהוא חיי החיים אור אי"ס שם אין שום התחלקות זמן עבר הוה ועתיד

כך גם למעלה, כביכול: במקור החיות והצרופים, שהוא חיי החיים — אור אין סוף ברוך הוא — אין כלל חלוקה של זמן לעבר, הווה ועתיד,

כך גם למעלה, כביכול: במקור החיות והצרופים, אור אין סוף, הנקרא "חיי החיים", אין חלוקה של הזמן לעבר, להווה ולעתיד.

כי שם נכללו כולם כאחד והרי יש בכחו להוות ולחיות עוד כמה פעמים שיתא אלפי שני כו'

כי שם כולם כלולים כאחד; ואכן, יש בו כוח להוות ולחיות עוד פעמים רבות של "ששת אלפים שנה" וכו',

שם כל הזמנים כלולים כאחד. לאור אין סוף יש כוח להוות ולקיים עוד תקופות רבות של "ששת אלפים שנה".

וכמה שמיטין ויובלין עד אין סוף ותכלית רק כשהחיות נמשך מלמעלה למטה להחיות העולמות נעשה בחי' זמן

ועוד שמיטות ויובלות רבות, עד אין סוף ותכלית. אלא רק כאשר החיות נמשכת מלמעלה למטה כדי להחיות את העולמות, נוצרת בחינת הזמן.

הוא יכול להחיות מחזורי שמיטה ויובל רבים מספור — בלי סוף. הזמן נוצר רק כאשר החיות נמשכת למטה כדי להחיות את העולמות.

וכן קודם שנברא העולם לא היה בחי' זמן כלל [ועמ"ש בביאור ע"פ יונתי³⁶ גבי כי לא מחשבותי מחשבותיכם]³⁷ והנה כתיב אני ה' לא שנית³⁸ ואתה הוא³⁹ קודם⁴⁰ שנברא העולם כו'.

וכך גם לפני שנברא העולם לא הייתה כלל בחינת זמן [ועיי' במה שנכתב בביאור על הפסוק "יונתי", בענין "כי לא מחשבותי מחשבותיכם"]. והנה כתוב: "אני הוי' לא שנית", וכן "ואתה הוא קודם שנברא העולם" וכו'.

לפני שנברא העולם לא היה זמן כלל; הסוגריים המרובעים מפנים לביאור על "יונתי", העוסק בפסוק "כי לא מחשבותי מחשבותיכם". לאחר מכן מצטט אדמו"ר הזקן את הפסוק "אני הוי' לא שנית" ואת דברי תפילת הבוקר: "ואתה הוא קודם שנברא העולם [ואתה הוא משנברא העולם]".

פי' כמו שהיה יחיד ומיוחד קודם שנברא כן עתה יחיד ומיוחד ממש אחר שנברא כמ"ש אתה הוא ה' לבדך ואע"פ [ואף על פי] שנברא העולם לזה אומר אתה עשית וגוי'.

כלומר, כשם שהיה יחיד ומיוחד קודם שנברא העולם, כך גם עכשיו, לאחר שנברא, הוא ממש יחיד ומיוחד, ככתוב: "אתה הוא הוי' לבדך". ואף שהעולם נברא, על כך נאמר: "אתה עשית" וכו',

הכוונה היא שה' יחיד ומיוחד באותה מידה ממש לאחר הבריאה כפי שהיה לפניו, כדברי נחמיה: "אתה הוא הוי' לבדך". אף שהעולם נברא, הפסוק מוסיף להתייחס גם לכך: "אתה עשית [את השמים]... ואתה מחיה את כולם", והפסקה הבאה מסבירה זאת.

6 ואתה מחיה וגוי'.⁴¹ כי ביו"ד נברא העוה"ב [העולם הבא]⁴² ובה' נברא העוה"ז. והם כל סדר הזמנים ואפילו ימות המשיח ותחיית המתים⁴³ שאינם אלא בחי' יו"ד והי"א.

"ואתה מחיה" וגוי'. שהרי העולם הבא נברא ביו"ד והעולם הזה נברא בהי"א; ואלה כוללים את כל סדרי הזמנים, אפילו את ימות המשיח ואת תחיית המתים, שאינם אלא בחינת יו"ד והי"א.

הפסוק ממשיך: "ואתה מחיה [את כולם]". הגמרא מלמדת שהעולם הבא נברא באות יו"ד והעולם הזה באות הי"א, שתי האותיות הראשונות של השם; כל סדרי הזמנים, אפילו ימות המשיח ותחיית המתים, אינם אלא שתי האותיות האלה.

והוא למשל כמו באדם אות⁴⁴ א' נגד כל דבורים שלו שיכול לדבר כל ימי חייו אינו נחשב לכלום כך כל העולמות עליונים ותחתונים כולא קמיי [קמיה]⁴⁵ כלא חשיב.

הדבר דומה לאדם: אות אחת, בהשוואה לכל המילים שהוא יכול לומר במשך כל ימי חייו, אינה נחשבת כלל. כך גם כל העולמות, העליונים והתחתונים: "הכול לפניו נחשב כלא".

אות אחת אינה נחשבת כלל לעומת כל המילים שאדם יכול לומר במשך כל חייו. כך גם כל העולמות, העליונים והתחתונים, הם כלא לפני ה', כלשון הזוהר: "הכול לפניו נחשב כלא".

7 וז"ש [וזהו שכתוב] ברגע קטן עזבתיך⁴⁶ שאינה אלא רגע קטן. ומ"ש כי אלף שנים כיום כו'. היינו בזמן הגלות וכמ"ש ואשמורה בלילה.⁴⁷

וזהו [פירוש] הכתוב: "לרגע קטן עזבתיך" — כלומר, לא יותר מרגע קטן. ומה שכתוב "כי אלף שנים כיום" וכו', מתייחס לזמן הגלות, כמו שכתוב: "ואשמורה בלילה".

כך מתפרש הפסוק בישיעהו "לרגע קטן עזבתיך": הגלות אינה אלא רגע קטן. הפסוק בתהילים "כי אלף שנים [בעיניך] כיום... ואשמורה בלילה" מתאר את זמן הגלות, את ה"לילה", שבו אלף שנים נחשבות כיום.

משא"כ לע"ל [לעתיד לבוא] שיתגלה אלקותו בעולם ואז עין בעין יראו⁴⁸ וראו כל בשר⁴⁹ שהכל נחשב לרגע ולזאת ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך פי' כשאקבצך ברחמים גדולים אבל לעתיד לבוא, כשתתגלה אלקותו בעולם, אז "עין בעין יראו" ו"כל בשר יראה" שהכול נחשב לרגע. לכן נאמר: "לרגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך" — כלומר, כשאקבצך ברחמים גדולים,

לעתיד לבוא תתגלה אלקות בעולם; "עין בעין יראו" ו"כל בשר יראה" שכל הזמן כולו נחשב לרגע בלבד. לכן מפרש אדמו"ר הזקן את שני חלקי הפסוק יחד: "ברחמים גדולים אקבצך" מלמד מתי תיראה הגלות כ"רגע קטן".

דהיינו שיתגלה אלקותו אז תראה כי ברגע קטן עזבתיך וזהו יעלה ויבא זכרוננו כו'. שאינו אלא זכר בעלמא.

כלומר, כשתתגלה אלקותו, אז תראה ש"לרגע קטן עזבתיך". וזהו [פירוש] "יעלה ויבא זכרוננו" וכו' — שאין זה אלא זיכרון בלבד.

כשתתגלה האלקות בעת קיבוץ הגלויות, יתברר שהגלות הייתה רק "רגע קטן". אדמו"ר הזקן קושר זאת לתפילה "יעלה ויבא זכרוננו": מדובר שם בזיכרון בלבד, בהתאם לכך שכל הזמן נחשב כרגע לפני ה'.

8 וכשישים האדם הדברים האלה על לבו שכל העולם הוא תחת הזמן והזמן הוא נחשב כרגע לפניו ית'

וכאשר אדם ייקח את הדברים האלה ללבו — שהעולם כולו כפוף לזמן, והזמן נחשב לרגע אחד לפניו יתברך,

כעת מסיק אדמו"ר הזקן את המסקנה מן ההתבוננות שתוארה קודם. על האדם להעמיק בלבו שהעולם כולו כפוף לזמן, ושכל הזמן כולו הוא כרגע אחד לפני ה'.

שהוא למעלה מהזמן ואין לפניו שום התחלקות זמן כלל והיתה בלבו כיקוד אש בוערת ותכלה נפשו לדבקה בו ית' וזהו תשובה קדמה לעולם.⁵⁰

שהוא למעלה מן הזמן, ולפניו אין כלל חלוקה של זמן — אז ליבו יהיה כלפיד אש בוערת, ונפשו תיכלה [מרוב כיסופים] להידבק בו יתברך. וזוהי [משמעות] "תשובה קדמה לעולם".

ה' הוא למעלה מן הזמן לחלוטין, ולפניו אין עבר, הווה או עתיד. כשאדם מפנים זאת באמת, לבו בוער כאש ונפשו משתוקקת עד כלות להידבק בה'; זהו, אומר אדמו"ר הזקן, פירוש דברי חז"ל "תשובה קדמה לעולם".

שאינ הפיי שהיתה קודם בריאת העולם. שאם אין עולם אין עון אשר חטא ואין תשובה.

אין הכוונה שהתשובה הייתה קיימת לפני בריאת העולם, שהרי אם אין עולם, אין חטא שחטא האדם ואין תשובה.

אי אפשר לפרש את המאמר כאילו התשובה התקיימה בזמן שלפני הבריאה: בלי עולם אין חטא, וממילא אין תשובה. לכן הדברים עוסקים במדרגת התשובה, ולא במועד שבו התקיימה.

אלא הענין שהתשובה בכלות הנפש הוא למעלה מהזמן והעולם.⁵¹ שהוא לדבקה בו ית' באור א"ס ב"ה שאין לפניו שום התחלקות זמן כלל.

אלא הענין הוא שתשובה מתוך כלות הנפש היא למעלה מן הזמן והעולם, שהרי עניינה להידבק בו יתברך, באור אין סוף ברוך הוא, שלפניו אין כלל חלוקה של זמן.

תשובה מתוך כלות הנפש היא "קודמת לעולם" במובן זה שהיא למעלה מן הזמן והעולם: הנפש מבקשת להידבק באור אין סוף, שלפניו אין כלל חלוקה של זמן.

שמחמת התבוננות הזה בא לידי תשובה בכלות הנפש ועמ"ש בד"ה שיר השירים⁵² כמ"ש אני הוי' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם⁵³ פיי שאין לכם כלות הנפש הרי שכלות הנפש הוא מחמת לא שניתי.

שהרי בעקבות ההתבוננות הזאת הוא מגיע לתשובה מתוך כלות הנפש. וראו מה שכתוב במאמר הפותח במילים "שיר השירים", כמו שכתוב: "אני הוי' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם" — כלומר, אין בכם כלות הנפש. נמצא שכלות הנפש באה מכוח "לא שניתי".

ההתבוננות בכך שה' אינו כפוף לזמן היא שמביאה את האדם לתשובה זו. בהפנותו למאמרו על "שיר השירים", אדמו"ר הזקן מפרש את הפסוק במלאכי כדברי תוכחה: "אני הוי' לא שניתי", ובכל זאת "ואתם בני יעקב לא כליתם" — כלומר, לא הגעתם לכלות הנפש. הידיעה שהבריאה אינה משנה את ה' היא שאמורה להביא את הנפש לכלות מתוך כיסופים.

9 ועי"ז ימשיך אלקותו בעולם להיות לו דירה בתחתונים^{54, 55} [ומוסיף אור באצילות] כמ"ש ושמרתם את כל מצותי⁵⁶ ועשיתם אותם⁵⁷ אתם כתיב חסר וי"ו וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] א"ת [אל תקרי] אותם אלא אתם⁵⁸ מעלה עליהם הכתוב כאלו עשאוני.

ובכך ימשיך את אלקותו אל תוך העולם, כדי שתהיה לו דירה בתחתונים [ויוסיף אור באצילות], כמו שנאמר: "ושמרתם את כל מצוותי ועשיתם אותם". המילה "אותם" נכתבה בלי ו', וחז"ל אמרו: "אל תקרי אותם אלא אתם" — הכתוב מעלה עליהם כאלו עשאוני.

באמצעות תשובה כזאת האדם ממשיך אלקות אל תוך העולם ועושה לה' "דירה בתחתונים" — תכלית הבריאה; התוספת שבסוגריים מציינת שהיא מוסיפה אור גם באצילות. חז"ל קוראים את "ועשיתם אותם", שנכתב בלי ו', כאילו נאמר "אתם": מי שמקיים את המצוות נחשב כאילו "עשה" את ה', כלומר, גילה את נוכחותו למטה.

וכתיב (תהלים י"ו) שויתי ה' וגוי. שהוא פ"י כמו עשיתי כמו הוד והדר תשוה עליו⁵⁹ (בתהלים כ"א).

ונאמר (תהלים ט"ז): "שויתי ה' לנגדי תמיד" וגוי. פירוש "שויתי" הוא "עשיתי", כמו "הוד והדר תשוה עליו" (תהלים כ"א).

כך גם דברי דוד המלך "שויתי ה' לנגדי תמיד" פירושם "עשיתי", שכן אותו פועל מופיע גם בפסוק "הוד והדר תשוה עליו". עבודתו של דוד הביאה לכך שה' יהיה נוכח לפניו.

והיינו כמ"ש ויעש דוד שם⁶⁰ שכל עיקר כוונתו היה בתורתו ובתפלתו לעשות שם [וע' מזה בזהר פ' בחקתי דקיי"ג א' ב']⁶¹

וזהו שנאמר: "ויעש דוד שם", שכן כל עיקר כוונתו בלימוד התורה ובתפילה היה לעשות שם [וראה על כך בזהר, פרשת בחקתי, דף קי"ג ע"א-ע"ב].

זהו פירוש "ויעש דוד שם": כל כוונתו של דוד בלימוד התורה ובתפילה הייתה "לעשות" את שם ה', כלומר, לגלותו למטה. אדמו"ר הזקן מפנה לזהר בפרשת בחקתי, שמבאר כך את הפסוק.

קטע 3 • 101-12

אותיות השם והייחוד

10 ב ולהבין זה צריך להבין פ"י לשם יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] שנתייחד קודם התפלה ליחידא שם י"ה

בו"ה ביחודא שלים וגם להבין פ"י אותיות של שם הוי" ב"ה דהנה היו"ד מורה על הצמצום

2. כדי להבין זאת, צריך להבין את פירוש המילים "לשם ייחוד הקדוש ברוך הוא", שנקבעו לפני התפילה: "לייחד שם י"ה בו"ה ביחוד שלם"; וכן צריך להבין את משמעותן של אותיות שם הוי" ברוך הוא. והנה, היו"ד מורה על הצמצום,

בקטע חדש מוסבר כיצד נעשה הייחוד הזה. לפני התפילה אומרים את הנוסח "לשם ייחוד הקדוש ברוך הוא... לייחד שם י"ה בו"ה ביחוד שלם", וכדי להבין יש להבין את ארבע אותיות שם הוי", שהראשונה שבהן, היו"ד, מסמלת צמצום.

כי עיקר התורה והמצוות להיות לו דירה בתחתונים וכל העולמות עליונים ותחתונים הם בזמן שהוא כרגע לפניו ית'⁶² כוי וצריך לזה כמה בחי' וצמצומים והשתלשלות שיהיה בחי' זמן.

כי עיקר התורה והמצוות הוא שתהיה לו דירה בתחתונים, וכל העולמות, העליונים והתחתונים, הם בתוך הזמן, שאינו אלא רגע לפניו יתברך וכו'. לשם כך נדרשות בחינות רבות, צמצומים והשתלשלות, כדי שתהיה בחינת זמן.

תכלית התורה והמצוות היא דירה לה' למטה, אך כל העולמות קיימים בתוך הזמן, שאינו אלא רגע לפניו. כדי שאור ה' יוכל להתייחס בכלל למציאות של זמן, נדרשות בחינות רבות, צמצומים ושלבים של ירידה; היו"ד מסמלת זאת.

11 ובחיי הצמצומים היינו שיסלק בחיי עצמותו מכל וכל שהיא בחיי איס וישרה בזמן וגבול ועמ, ש מזה
בדי"ה ולא אבה⁶³ בפ'

בחינת הצמצומים פירושה שהוא מסלק לגמרי את בחינת עצמותו, שהיא בחינת אין סוף, ושורה בזמן וגבול; וראו
מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "ולא אבה", בפרשת

הצמצום פירושו שה' מסלק לגמרי את עצמותו ממש, את האין סוף, כדי שאורו יוכל לשרות בתוך זמן וגבול. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו
"ולא אבה" בפרשת כי תצא, להרחבה בנושא.

כי תצא ואח"כ בחיי ה' שהוא התפשטות אורך ורוחב ואח"כ ו' שהוא המשכה בשמי' [בשמים] ממעל
כי תצא. אחר כך באה בחינת הה', שהיא התפשטות לאורך ולרוחב; ואחר כך בחינת הו', שהיא המשכה "בשמים
ממעל

אחר כך באה הה' הראשונה, התפשטות לאורך ולרוחב, ואז הו', קו הנמשך כלפי מטה, כלשון הפסוק: "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת".

ועל הארץ מתחת ולד' סטריין בחינת ו"ק [וי קצוות] [וגם שמים רוחניים שהם בחיי אהבה ויראה כו' אש
ומים⁶⁴ כו']

ועל הארץ מתחת, ולארבע הרוחות — בחינת שש הקצוות [וגם שמים רוחניים, שהם בחינת אהבה ויראה וכו', אש
ומים וכו'].

הו', שערכה המספרי שש, מתפשטת גם לארבע הרוחות, ולכן היא מקבילה לשש הקצוות, שש המדות. ההערה שבסוגריים מוסיפה את
"השמים הרוחניים" — אהבה ויראה, אש ומים — שכן חז"ל דורשים את המילה "שמים" כ"אש ומים".

וזהו בחיי הוי"ו שהוא המשכת אלקותו ממעלה למטה ואח"כ בחינת ה' תתאה וכן בכל השתלשלות
העולמות מעולם ועד עולם נעשה צמצום והתפשטות המשכה והתפשטות

וזהו בחינת הו', שהיא המשכת אלקותו מלמעלה למטה, ואחר כך בחינת הה' התחתונה. וכך גם בכל השתלשלות
העולמות, מעולם לעולם, יש צמצום והתפשטות, המשכה והתפשטות.

הו' היא המשכת האלקות מלמעלה למטה, ולאחריה באה הה' התחתונה, הסופית. אותו דפוס של צמצום, התפשטות והמשכה חוזר בכל
שלב של הירידה מעולם אחד לעולם הבא.

ולכן נקי עולם מלשון העלם שהעלים והסתיר עצמותו ית' וזהו תשובה קדמה לעולם [ועמ"ש מענין
התשובה בדי"ה כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך⁶⁵ כו']

ולכן נקרא עולם, מלשון העלם, משום שהעלים והסתיר את עצמותו יתברך. וזהו [הכוונה באמירה ש]תשובה קדמה
לעולם [וראו מה שנכתב על עניין התשובה במאמר המתחיל "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך" וכו'];

לכן עולם נקרא "עולם" מלשון "העלם": כל עולם מתקיים משום שעצמות ה' נסתרת ממנו. התשובה "קדמה לעולם" בכך שהיא מגיעה אל
מה שלמעלה מההעלם הזה. כאן נפתחת הערת סוגריים, המפנה למאמר על הפסוק "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך".

ע"ש ובמדרש בראשית רבה שם איתא שנאמר בטרם הרים יולדו⁶⁶ מאותה השעה תשב אנוש^{67, 68} כו' והיינו כמו שכתוב בד"ה כי ההרים ימוש⁶⁹ כו'

עיינו שם. ובמדרש בראשית רבה שם נאמר: "שנאמר: 'בטרם הרים יולדו'; מאותה שעה: 'תשב אנוש' וכו'. וזהו כפי שנכתב במאמר המתחיל "כי ההרים ימוש" וכו',

הערת הסוגריים ממשיכה בדברי המדרש שכבר הובא, הלומד שהתשובה קדמה לעולם מן הפסוק "בטרם הרים יולדו... תשב אנוש". היא מפנה גם למאמר על הפסוק בישעיהו "כי ההרים ימוש", להרחבה.

וחסדי מאתך לא ימוש כו' אמר מרחמך הוי' שזה הפסוק מדבר בגילוי רחמים גדולים לע"ל [לעתיד לבוא] ע"י התשובה ואזי ההרים ימוש כו' ע"ש והיינו לפי

"וחסדי מאתך לא ימוש" וכו', "אמר מרחמך הוי'". פסוק זה מדבר בגילוי רחמים גדולים לעתיד לבוא באמצעות התשובה, ואזי ההרים ימוש" וכו'; עיינו שם. והיינו משום

הפסוק מסתיים במילים "וחסדי מאתך לא ימוש... אמר מרחמך הוי'", והוא מדבר על הרחמים הגדולים שיתגלו לעתיד לבוא באמצעות התשובה; אז אפילו "ההרים ימוש".

כי התשובה היא מבחי' ומדרגת בטרם הרים יולדו שקדמה לעולם שהיא גילוי מבחי' אנכי מי שאנכי כו' שלמעלה מבחי' הצמצומים דשם הוי' להיות עולם והעולם

שהתשובה היא מבחינת ומדרגת "בטרם הרים יולדו", שקדמה לעולם; היא גילוי מבחינת "אנכי מי שאנכי" וכו', שלמעלה מבחינת הצמצומים של שם הוי', שעל ידם נעשים עולם והעולם,

הטעם הוא שהתשובה באה מהמדרגה של "בטרם הרים יולדו", שלפני העולם: גילוי של "אנכי מי שאנכי", עצמותו של ה', שלמעלה מהצמצומים של שם הוי', היוצרים עולם והעולם.

דהיינו למעלה אפילו מעולם האצילות שמקבל מבחי' היו"ד דשם הוי' [וזהו פי' היחוד שיהיה יחיד ומיוחד אחר הצמצום וההתפשטות כמו קודם

כלומר, למעלה אפילו מעולם אצילות, המקבל מבחינת היו"ד של שם הוי' [וזהו פירוש הייחוד: שהוא יהיה יחיד ומיוחד לאחר הצמצום וההתפשטות, כפי שהיה קודם

בחינה זו היא למעלה אפילו מעולם אצילות, המקבל מהיו"ד של הוי', הצמצום הראשון; כאן נסגר הסוגר המרובע. ה"ייחוד" שבנוסח התפילה פירושו שה' יתגלה כיחיד ומיוחד לאחר הצמצום וההתפשטות, כפי שהיה קודם להם.

לכן בלי שום שינוי אלא שבעוה"ז אין היחוד שלם עד ימות המשיח שאז עין בעין יראו⁷⁰ וגוי וראו כל בשר⁷¹ וגוי

לכך, ללא שום שינוי. אולם בעולם הזה הייחוד אינו שלם עד ימות המשיח, שאז "עין בעין יראו" וכו', ו"כל בשר יראה" וכו'.

בעולם הזה הייחוד יהיה שלם רק בימות המשיח, כאשר "עין בעין יראו" ו"כל בשר יראה".

אבל בעולמות עליונים גם עתה יכול לעשות היחוד שיתגלה יחודו⁷² וזהו והופע בהדר גאון עוזך.⁷³
אבל בעולמות העליונים אפשר לפעול את הייחוד גם כעת, כך שייחודו יתגלה. וזהו [פירוש] "והופע בהדר גאון עוזך".

בעולמות העליונים אפשר לפעול את הייחוד גם כעת, כך שייחודו של ה' יתגלה שם. זהו המבוקש בתפילת ראש השנה: "והופע בהדר גאון עוזך".

פ"י שיאירו היודיין והווייין שהם בחי' צמצומים והתשלשלות המשכות והארת אור עליון [ע"י] בשער היחודים

כלומר, שהיודיין והווייין יאירו — שהם בחינות הצמצומים וההשתלשלות, המשכות והארה של אור עליון [ראו שער היחודים,

"הדר גאון עוזך" הוא הארת היודיין והווייין, האותיות המייצגות את הצמצומים ואת המשכות האור העליון למטה. אדמו"ר הזקן מציין כאן לשער היחודים, מתורת האריז"ל, ולחיבור הקבלי משנת חסידים.

פ"ז [פרק ז'] ובמ"ח מסכת היחודים פ"ד] אור א"ס ב"ה יאירו גם למטה מטה אפי" [אפילו] בעוה"ז עד כי וידע כל פעול כו' דקאי על כל הברואים.

פרק ז, ומשנת חסידים, מסכת היחודים, פרק ד], אור אין סוף ברוך הוא — יאירו גם למטה מטה, אפילו בעולם הזה, עד ש"ידע כל פעול" וכו', והכוונה לכל הנבראים.

התפילה מבקשת שאור אין סוף יאיר באמצעות ערוצים אלה גם למטה מטה, בעולם הזה, עד ש"ידע כל פעול" שה' ברא אותו. כפי שמציין אדמו"ר הזקן, דברים אלה מתייחסים לכל הנבראים.

12 וסוף המאמר מוכיח שהכל ידעו וישיגו אלקותו ית' כי אפס זולתו שזהו לע"ל [לעתיד לבוא] שכ"כ [שכל כך] יאיר ויתגלה אור א"ס ב"ה עד שיהא נתפס ג"כ בשכל האנושי⁷⁴ ומושג בהשגה גשמיית [גשמיים].

ובסוף הקטע מוכח שכולם יידעו וישיגו את אלקותו ית', שאין עוד מלבדו. הדבר יהיה לעתיד לבוא, כאשר אור אין סוף ברוך הוא יאיר ויתגלה בעוצמה רבה כל כך, עד שגם השכל האנושי יוכל לתפוס אותו והוא יושג בהשגה גשמית.

בסוף אותו קטע תפילה נאמר שלעתיד לבוא כולם יידעו וישיגו את האלקות, שאין עוד מלבדו. אז יאיר אור אין סוף בעוצמה רבה כל כך, עד שגם השכל האנושי והתפיסה הגשמית יוכלו להשיגו.

משא"כ בזמן שאין גילוי אור אי"ס אלא בנפש אלקית של עובדי ה'. ואף גם זאת אינה בבחי' השגה אלא בבחי' אמונה אשר היא ירושה מאבות.⁷⁵

אבל בזמן הזה אור אין סוף מתגלה רק בנפש האלקית של עובדי ה'; וגם בה אין זו השגה, אלא אמונה, שהיא ירושה מאבותינו.

לעומת זאת, כעת אור אין סוף מתגלה רק בנפש האלקית של עובדי ה', וגם שם אין זו הכנה אלא אמונה, שירשנו מהאבות. חז"ל מכנים את עם ישראל "מאמינים בני מאמינים".

ולכן כתיב לע"ל [לעתיד לבוא] כשיתגלה אור אי"ס ב"ה ובאו במערות צורים⁷⁶ ובמחילות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאווה. דהיינו מחמת גילוי בחי' הדר גאון עוזך שהן היודיין והוויין הנ"ל

לכן נאמר על העתיד לבוא, כאשר אור אין סוף ברוך הוא יתגלה: "ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאווה". כלומר, מפני גילוי בחינת "הדר גאון עוזך", שהם היו"דים והוויין שהוזכרו לעיל.

לכן ישעיהו אומר על העתיד לבוא שבני האדם יסתתרו "במערות צורים... מפני פחד ה' ומהדר גאווה". אותו "הדר גאון" הוא גילוי היו"דים והוויין שתוארו לעיל.

(ולשון הדר גאווה יובן ע"ד מ"ש במ"א בפ"י כי גאה גאה⁷⁷ כ"י ומשם הוא המשכת היודיין וויין הנ"ל להיות הגילוי אחר הצמצומים כמו קודם הצמצומים וזהו ממעמקים קראתיך⁷⁸ הוי' כמ"ש בד"ה שובה ישראל עד⁷⁹ ואזי)

(את הביטוי "הדר גאווה" אפשר להבין על פי מה שנכתב במקום אחר בביאור "כי גאה גאה" וכ"י; ומדרגה זו נמשכת השפעת היו"דים והוויין שהוזכרו לעיל, כך שהגילוי שלאחר הצמצומים יהיה כמו שהיה לפני הצמצומים. וזהו [פירוש] "ממעמקים קראתיך הוי'", כמבואר במאמר הפותח במילים "שובה ישראל עד") ואזי

הסוגריים מסבירים את הביטוי "הדר גאווה" באמצעות "כי גאה גאה" משירת הים, שנדון במקום אחר: מדרגה זו נמשכות היו"דים והוויין, כך שהגילוי שלאחר הצמצומים יהיה כמו שהיה לפנייהם. זהו גם פירוש "ממעמקים קראתיך הוי'", כפי שמבואר במאמר הפותח במילים "שובה ישראל עד". עם סיום הסוגריים המשפט ממשיך: "ואזי" תיפול אימה.

תפול אימה ופחד⁸⁰ בגשמי' [בגשמיים] ממש מן המראה הגדול הזה⁸¹ אשר יראו כל בשר וישיגו פועל אלקים בקרב הארץ הלזו הגשמיות בשכל אנושי הגשמי. שלא יהא גשמיות העולם והאדם מעלים ומסתיר על אור ה':

תיפול אימה ופחד ממש בגשמיות, לנוכח המראה הגדול הזה שכל בשר יראה, והם ישיגו בשכל אנושי גשמי את פועל אלקים בקרב הארץ הגשמית הזאת, כך שגשמיות העולם והאדם לא תסתיר ותעלים את אור ה'.

כאשר הדבר יתגלה, יורגש בגשמיות פחד לנוכח המראה הגדול שכל בשר יראה: בני האדם ישיגו בשכלם הגשמי את פועל ה' בעולם הזה הגשמי. גשמיות העולם והאדם שוב לא תסתיר ותעלים את אור ה'.

קטע 4 • 131-16

חסד עליון למי ששפל

13 ג והנה גילוי יחוד זה שיתגלה אור א"ס ב"ה שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן למטה בסדר

ההשתלשלות שתחלת הזמן הוא מתגלה

ג. והנה, גילוי של יחוד זה — שאור אין סוף, ברוך הוא, שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן, יתגלה למטה בסדר ההשתלשלות — ראשיתו בזמן מתגלה

כאן מתחיל סעיף חדש. הייחוד שתואר לעיל — גילוי למטה של אור אין סוף שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן — יושלם רק לעתיד לבוא, אך ראשיתו מתגלה כבר עכשיו.

בבע"ת [בבעלי תשובה] ששב אל ה' בכל נפשו ומאודו בכלות הנפש מעומקא דלבא כי ע"י התשובה זו נמשך לו הארה מלמעלה מאור א"ס שלפני ההשתלשלות ולמעלה מהזמן

בבעל תשובה ששב אל ה' בכל נפשו ובכל מאודו, בכלות הנפש מעומק הלב. כי על ידי תשובה זו נמשכת אליו הארה מלמעלה, מאור אין סוף שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן

הדבר מתגלה בבעל תשובה ששב אל ה' בכל נפשו ובכל מאודו, בכלות הנפש מעומק לבו. תשובה כזאת ממשיכה אליו הארה מאור אין סוף שלמעלה מן ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן.

(שהוא בחי' המתנשא מימות עולם כלומר שהוא מרומם למעלה מעלה מבחי' ומדרגת ימי עולם וימות עולם וכמ"ש מזה בד"ה אתם נצבים⁸² והיינו שבחינת ימות עולם הם מקור ושרש הזמן.

(שהוא בחינת "המתנשא מימות עולם", כלומר שהוא מרומם מעלה מעלה מבחינתם ומדרגתם של ימי עולם וימות עולם, וכמו שכתוב על כך במאמר המתחיל "אתם נצבים"; והיינו, שבחינת ימות עולם היא המקור והשורש של הזמן.

במאמר מוסגר מתוארת בחינה זו במילים מתפילת הבוקר: "המתנשא מימות עולם" — ה' נעלה לאין ערוך אפילו מ"ימות עולם", המדות העליונות שהן המקור והשורש של הזמן. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על "אתם נצבים" להרחבה.

ונק' אלף שנים בעיניך כיום⁸³ כו' שאף שיום זה אינו בבחי' זמן ממש מאחר שכולל אלף שנים כאחת עכ"ז [עם כל זה] הוא מקור ושרש לבחי' זמן

ונקרא "אלף שנים בעיניך כיום" וגו': שאף שיום זה אינו בגדר זמן ממש, מאחר שהוא כולל אלף שנים כאחת, בכל זאת הוא המקור והשורש של בחינת הזמן,

ה"ימים" העליונים האלה הם שעליהם נאמר בתהלים: "אלף שנים בעיניך כיום". "יום" כזה אינו זמן כפי שאנו מכירים אותו, שכן אלף שנים כלולות בו כאחת; ובכל זאת, הוא המקור והשורש של הזמן.

ולכן נקי ימות עולם אבל הוא ית' בעצמו הוא מתנשא ומרומם לאין קץ מבחי' יומין אלו כי הוא למעלה מהזמן לגמרי)

ולכן נקראים "ימות עולם". אבל הוא יתברך עצמו מתנשא ומרומם לאין קץ מבחינת ימים אלה, כי הוא למעלה מן הזמן לגמרי).

לכן הם נקראים "ימות עולם". הי' עצמו נעלה לאין קץ אפילו מ"ימים" אלה, שכן הוא למעלה מן הזמן לחלוטין; כאן מסתיים המאמר המוסגר.

ולזאת על ידי המשכת הארה זו גם האדם ימאס חיי הזמן לדבקה באור א"ס ב"ה עצמו ממש כנ"ל.

ולכן, על ידי המשכת הארה זו גם האדם ימאס בחיי הזמן, כדי לדבוק באור אין סוף עצמו ממש, ברוך הוא, כנוצר לעיל.

באמצעות הארה זו בא האדם עצמו למאוס בחיים הכבולים בזמן, ומשתוקק לדבוק באור אין סוף עצמו, כפי שתואר בפסקה 8.

ואף מי שאין דעתו יפה כ"כ [כל כך] לדבקה בו מחמת גדולת ורוממות א"ס ב"ה ממש רק שצר לו ואף מי שאין דעתו צלולה כל כך כדי לדבוק בו מחמת גדולתו ורוממותו של אין סוף, ברוך הוא, עצמו ממש, אלא רק שמצטער על

אדמו"ר הזקן עובר לדון באדם שהבנתו אינה מזוככת דיה כדי להתעורר מהתבוננות בגדולת ה'. מה שמעורר אותו הוא רק הכאב על מצבו שלו.

מקומו ושעתו שנמשך אחר הבלי הזמן ובחשך שמו יכוסה⁸⁴ ומכיר ערכו ושפלותו ונעשה נבזה בעיניו נמאס⁸⁵ מחמת שנק' רע ומנוול כו'.

מקומו ושעתו, שנמשך אחר הבלי הזמן, ו"בחושך שמו יכוסה"; והוא מכיר את ערכו ושפלותו, ונעשה "נבזה בעיניו נמאס", מחמת שנקרא רע ומנוול וכו' —

הוא מצטער על מקומו ועל הזמן שבו הוא חי, לאחר שנמשך אחר הבלי הזמן, עד ש"בחושך שמו יכוסה", כלשון קהלת. כשהוא מכיר את מצבו האמיתי ואת שפלותו, הוא נעשה "נבזה בעיניו נמאס", כלשון התהלים, מפני שהוא רואה שהוא נקרא רע ומנוול.

עכ"ז [עם כל זה] מאחר שמואס בחייו חיי הזמן נמשך עליו מאליו וממילא חסד ה' להיות בו גילוי אור א"ס ב"ה שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן

ובכל זאת, מאחר שהוא מואס בחייו — חיי הזמן — חסדו של ה' נמשך אליו מעצמו וממילא, כך שתהיה בו התגלות של אור אין סוף, ברוך הוא, שלמעלה מהשתלשלות ולמעלה מן הזמן.

ובכל זאת, משום שהוא מואס בחייו בתוך הזמן, חסדו של ה' מגיע אליו מעצמו ומגלה בו את אור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות ולמעלה מן הזמן.

כי גדול כח החסד עליון שמתפשט לאין קץ ותכלית וכמים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך מאד.

כי גדול כוחה של החסד העליון, המתפשטת בלי קץ ובלי גבול, כמים היורדים ממקום גבוה אל מקום נמוך מאוד.

זהו כוחה של החסד העליון, המתואר בפתיחת המאמר: הוא מתפשט בלי גבול, כמים הזורמים ממקום גבוה אל המקום הנמוך ביותר.

14 ואדרבה במקום שנמוך מאד שם הם מתקבצים יותר כך החסד עליון נמשך ומתפשט דוקא במקום נמוך

אדרבה, דווקא במקום נמוך מאוד הם מתקבצים יותר. כך גם החסד העליון נמשך ומתפשט דווקא במקום נמוך,

המים אינם רק מגיעים למקומות נמוכים; הם נאספים יותר מכול במקום הנמוך ביותר. כך החסד העליון מתפשט דווקא ב"מקום נמוך".

דהיינו במי שהוא שפל ונבזה בעיניו נמאס וגם הליות בחיי חסד ורחמים אינו נופל אלא על מי שהוא

צריך לחסד ורחמנות וכמשל מי

כלומר, באדם שהוא שפל ובזוי בעיני עצמו, מאוס. וגם, מכיוון שמידת החסד והרחמים חלה רק על מי שזקוק לחסד

ולרחמים — כמו בדוגמה של אדם

אותו "מקום נמוך" הוא אדם שפל ובזוי בעיני עצמו. נוסף על כך, מטבעם, חסד ורחמים מופנים רק למי שזקוק להם, ורבנו הזקן מביא לכך דוגמה (הנוסח המודפס "הליות" הוא כנראה טעות, והכוונה "להיות").

שהוא תפוס בבית האסורים שאינו יכול לחזור על הפתחים נתעורר החסד והרחמנות בלבנות בני האדם

עליו עד שמביאין לו לחם ומזון לבית המאסר וכך הוא

שנתון בבית הסוהר ואינו יכול לחזור על הפתחים: החסד והרחמים עליו מתעוררים בלבם של בני האדם, עד שהם

מביאים לו לחם ומזון לבית הסוהר. וכך גם

כשאדם כלוא בבית הסוהר ואינו יכול אפילו לחזור על הפתחים, לבם של בני האדם מתמלא רחמים עליו, והם מביאים לו לחם ומזון לבית הסוהר.

למעלה בחסד עליון שנמשך מאליו וממילא על האדם שצר לו מאד במה שנתפס במאסר הגוף והנפש

הבהמית עד שיחפץ וישתוקק מאד להתפשט מלבושים צואים כו'

למעלה, החסד העליון נמשך מאליו וממילא על אדם שמצטער מאוד על שהוא נתון במאסר הגוף והנפש הבהמית,

עד שהוא רוצה ומשתוקק מאוד לפשוט את הלבושים הצואים וכו',

כך גם למעלה: החסד העליון מגיע מאליו למי שסובל מכך שהוא כלוא בגוף ובנפש הבהמית, ומשתוקק לפשוט את "הלבושים הצואים" — דימוי מחזון זכריה על יהושע הכהן הגדול.

וחייו אינם חיים בעיניו ולזאת מעורר רחמים רבים מלמעלה עד שנמשך עליו חיים וחסד מלמעלה ממקור החיים וחי החיים אי"ס ב"ה ממש

וחייו אינם נחשבים בעיניו לחיים. לכן הוא מעורר רחמים רבים מלמעלה, עד שנמשכים עליו חיים וחסד מלמעלה, ממקור החיים ומחי החיים, מאין סוף ברוך הוא ממש.

חייו נראים בעיניו כחסרי חיים, והדבר מעורר רחמים רבים מלמעלה, עד שחיים וחסד נמשכים אליו ממקור החיים עצמו, מאין סוף.

וזהו מי אל כמוך⁸⁶ שבחי אל הוא בחי חסד ואין החסד שיהיה כחסד עליון המתפשט

וזהו [פירוש] "מי אל כמוך": בחינת "אלי" היא בחינת חסד, ואין חסד כמו החסד העליון, המתפשט

זהו פירוש "מי אל כמוך": "אלי" הוא חסד, ואין חסד המשתווה לחסד העליון.

לאין קץ ותכלית מרום המעלות מאור אי"ס ב"ה ממש עד מדרגות התחתונות שמעשיי [שמעשיה] הגשמי [הגשמיים / הגשמיות / הגשמית] להחיות רוח שפלים⁸⁷ אשר אסורים במאסר הגוף הגשמי.

בלי קץ וגבול, מרום המעלות — מאור אין סוף ברוך הוא ממש — ועד המדרגות התחתונות של עולם העשיה הגשמי, "להחיות רוח שפלים", האסורים במאסר הגוף הגשמי.

החסד נמשך בלי גבול מן הרום העליון ביותר, מאור אין סוף עצמו, ועד למדרגות הנמוכות ביותר של עולם העשיה הגשמי, "להחיות רוח שפלים" (ישעיהו), הכלואים בגופים גשמיים.

(ובאדרא) (דקלי"ב א') ורוא דכתיב מי אל כמוך בעתיק יומין אתמר.⁸⁸ פי עתיק יומין היינו בחי המתנשא מימות עולם

(ובאדרא) (דקלי"ב א'): "ורוא דכתיב מי אל כמוך בעתיק יומין אתמר". פירוש "עתיק יומין" הוא בחינת "המתנשא מימות עולם",

באדרא רבא שבוהר נאמר ש"מי אל כמוך" מתייחס לעתיק יומין, "עתיק הימים". רבנו הזקן מזהה את עתיק יומין עם "המתנשא מימות עולם" שבפסקה הקודמת.

כי עתיק מלשון המעתיק הרים⁸⁹ כלומר שנעתק ומרומם מבחינת ימות עולם וע"י ש (דקלי"ד ב').

שכן "עתיק" קשור לביטוי "המעתיק הרים", כלומר, שהוא נעתק ונעלה מבחינת "ימות עולם". ועיין שם (קלי"ד ע"ב).

המילה "עתיק" קשורה לביטוי "המעתיק הרים" שבספר איוב: עתיק יומין נעתק ונעלה מעל "ימות עולם", שהם מקור הזמן. האדרא מדברת על ה"ימים" האלה בהמשך, בדף קלי"ד ע"ב.

וזהו אל עליון גומל חסדים טובים כי אל היינו ע"ש [על שם] התלבשות אור א"ס ב"ה במדת החסד כמ"ש חסד אל כל היום⁹⁰ ואית חסד ואית חסד

וזהו [פירוש] "אל עליון גומל חסדים טובים": הוא נקרא "אל" על שם התלבשות אור אין סוף ברוך הוא במידת החסד, כמו שכתוב: "חסד אל כל היום". ויש חסד ויש חסד:

כך מתבארים גם דברי הברכה הראשונה בתפילת העמידה: "אל עליון גומל חסדים טובים". ה' נקרא "אל" משום שאור אין סוף מתלבש בחסד, אך יש שני סוגי חסד.

היינו חסד דלבר דאקרי חסד עולם ובהתלבשות אור א"ס להיות עולם חסד יבנה⁹¹ נק' אל עולם⁹² כלומר, חסד חיצוני, הנקרא "חסד עולם"; וכשאור אין סוף מתלבש כדי שיהיה עולם — "עולם חסד יבנה" — הוא נקרא "אל עולם".

חסד חיצוני הוא "חסד עולם", החסד שעל ידו נבנה העולם, כפי שנאמר: "עולם חסד יבנה". כאשר אור אין סוף מתלבש בו כדי לברוא את העולם, ה' נקרא "אל עולם" — השם שבו קרא לו אברהם.

אך חסד דלגאו שע"ז נאמר ובחסד עליון כל ימוט⁹³ עליון דייקא שהוא מבחי' סוכ"ע זהו פי' אל עליון אבל חסד פנימי, שעליו נאמר "ובחסד עליון כל ימוט" — "עליון" דווקא, משום שהוא מבחינת סוכב כל עלמין — זהו פירוש "אל עליון",

חסד פנימי הוא "חסד עליון" שבפסוק "ובחסד עליון כל ימוט". מקורו בסוכב כל עלמין, האור המקיף את כל העולמות ואינו מוגבל על ידם; והוא בחינת "אל עליון".

שהוא למעלה מעלה מבחי' ומדרגת חסד עולם וע"ז נאמר מי אל כמוך ועמ"ש בד"ה לסוסתי בשיר השירים בענין אדם אדמה לעליון⁹⁴ כו' ע"ש.

שהוא למעלה מעלה מבחינת ומדרגת "חסד עולם". ועל כך נאמר: "מי אל כמוך". ועיין מה שכתוב במאמר המתחיל "לסוסתי", בשיר השירים, בענין אדם — "אדמה לעליון" וכו'; עיין שם.

חסד פנימי זה נעלה לאין ערוך מהחסד שעל ידו נבנה העולם, והוא שעליו נאמר בדברי מיכה: "מי אל כמוך". אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו "לסוסתי" שבשיר השירים, העוסק באדם, שיכול להיות בבחינת "אדמה לעליון".

15 והנה מבחי' חסד עליון נמשך להיות גומל חסדים טובים שהוא להיות המשכת החסד למטה מטה ועמ"ש סד"ה ועתה יגדל נא כח אדי⁹⁵ כו'

והנה, מבחינת חסד עליון נמשכת בחינה של "גומל חסדים טובים", כלומר, המשכת החסד למטה מטה. ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "ועתה יגדל נא כוח ה'" וכו';

מחסד עליון נמשכת בחינת "גומל חסדים טובים" — חסד שנמשך עד למדרגות הנמוכות ביותר. אדמו"ר הזקן מפנה לסוף מאמרו על בקשת משה "ועתה יגדל נא כוח ה'", שממשיך: "ה' ארך אפים ורב חסד, נושא עון ופושע".

ועמ"ש ע"פ ויגמול שקדים⁹⁶ בפרשת קרח ובמ"א ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו⁹⁷ כו' וע"פ הוי' יחתו מריביו⁹⁸ ועיין מ"ש בביאור ע"פ משה ידבר⁹⁹ וע' בסידור האריז"ל [האר"י זכרנו לברכה] בכוונת אוחילה לאל כו'.

ועיינו במה שנכתב על הפסוק "ויגמול שקדים" בפרשת קרח; ובמקום אחר, על הפסוק "חסדי ה' כי לא תמנו" וכו', ועל הפסוק "הי יחתו מריביו"; וכן במה שנכתב בביאור על הפסוק "משה ידבר"; ועיינו בסידור האריז"ל בכוונה של "אוחילה לא"ל" וכו'.

הוא מונה דיונים נוספים: על מטה אהרן, ש"ויגמול שקדים" — והוא נושא אותו שורש כמו "גומל", כלומר מעניק; על "חסדי ה' כי לא תמנו"; על "הי יחתו מריביו"; על "משה ידבר"; ועל הכוונה של האריז"ל בתפילת הימים הנוראים "אוחילה לא"ל".

וע' בפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] ר"פ שמיני בענין ישראל ישר אל וזהו אשריך ישראל מי כמוך¹⁰⁰ כו' ועיינו בפירוש הרמ"ז (רבי משה זכות) בתחילת פרשת שמיני, בענין ישראל — ישר אל; וזהו [פירוש] "אשריך ישראל, מי כמוך" וכו'.

הוא מביא גם את דברי הרמ"ז, רבי משה זכות, הדורש את השם ישראל כ"ישר אל" — מידת החסד. משום כך ברכת משה "אשריך ישראל, מי כמוך?" מהדהדת את הפסוק "מי אל כמוך?".

ועל דרך זה הוא משארז"ל [מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] גבי בצלאל בצל אל היית וידעת¹⁰¹ כמ"ש בספר עמ"ה [עמק המלך] שער י"ג פ"מ:¹⁰²

ועל דרך זו הוא מה שאמרו רבותינו ז"ל על בצלאל: "בצל אל היית וידעת", כפי שנכתב בספר עמק המלך, שער י"ג, פרק מ'.

בדומה לכך, חז"ל מפרשים את שמו של בצלאל כ"בצל אל": משה אמר לו, "שמא בצל אל היית וידעת". אדמו"ר הזקן מביא את ספר הקבלה עמק המלך כמקור לפירוש.

16 ד אך כיצד יומשך ויתגלה חסד עליון מאור א"ס ב"ה ממש בבע"ת [בבעלי תשובה] שהיה רחוק מאור א"ס בתכלית

4. אך כיצד אפשר להמשיך ולגלות חסד עליון מאור אין סוף עצמו, יתברך, אצל בעל תשובה שהיה רחוק מאור אין סוף בתכלית?

בקטע חדש מוצגת השאלה המרכזית: כיצד אפשר לגלות את החסד העליון, מאור אין סוף עצמו, אצל בעל תשובה שהיה רחוק מאור זה בתכלית?

הנה ע"ז אמר הנביא נושא עון ועובר על פשע.¹⁰³ וביאור הענין דהנה בגמרא איתא פלוגתא מר אמר נושא עון ומר אמר כובש עון.^{104, 105}

על כך אמר הנביא: "נושא עון ועובר על פשע". וביאור הענין: בגמרא מובאת מחלוקת — חכם אחד אומר "נושא עון", וחכם אחר אומר "כובש עון".

הנביא משיב באומרו: "נושא עון ועובר על פשע". בגמרא מובאת מחלוקת כיצד ה' נוהג בחטא: חכם אחד אומר שהוא "נושא" אותו, כפי שנאמר בפסוק זה, וחכם אחר אומר שהוא "כובש" אותו, כפי שנאמר בפסוק הבא: "כבוש עוונותינו".

קטע 5 • 171-18

נשיאת העון ודריסתו

17 ושניהם אמת כי הנה מעשה העבירה אשר יעשה האדם לחטוא באחת מכל המצוות ל"ת [לא תעשה] או ביטול מ"ע [מצוות עשה] הוא רע גמור.¹⁰⁶

ושניהם אמת. שכן מעשה העבירה שאדם עובר, כשהוא חוטא באחד מאיסורי הלא תעשה או מבטל מצוות עשה, הוא רע גמור.

שתי הדעות בתלמוד אמת, משום שלחטא יש שני חלקים. המעשה עצמו, בין אם מדובר בעבירה על איסור ובין אם בהזנחת מצוות עשה, הוא רע גמור.

אך הכח המתאוה לדברים האסורים הוא הממשיך לבו לבטל מ"ע [ממצוות עשה] הנה הכח ההוא אף שהוא מלוכש ברע גמור מ"מ אין בכח זה חטא מצד עצמו

אבל כוח התאוה לדברים האסורים, או הכוח שמושך את לבו לבטל מצוות עשה — אותו כוח, אף שהוא מלוכש ברע גמור, אין בו חטא מצד עצמו,

כוח התאוה שבאדם לדברים אסורים, או הכוח שמושך את לבו להתרחק ממצווה, שונה מן המעשה: אף שהוא מלוכש ברע גמור, אין בכוח עצמו חטא.

שהרי כח המתאוה הוא שוה בין באיסור בין בהיתר וכן כח הממשיך לבו אלא שהטה כח המתאוה כ"כ [כל כך] עד שנתלבש במעשה העבירה או שהטה את כח הממשיך הלב עד שנמשך לסור מ"ע [מצוות עשה]

שכן כוח התאוה שווה בין אם הוא מופנה לדבר אסור ובין אם לדבר מותר, וכך גם הכוח שמושך את לבו; אלא שהוא הטה את כוח התאוה עד כדי כך שהתלבש במעשה העבירה, או שהטה את הכוח שמושך את הלב, עד שהלב נמשך להתרחק ממצוות עשה.

התאוה כשלעצמה ניטרלית; אותו כוח מתאוה לדברים מותרים וגם לדברים אסורים. החטא נעוץ רק בכך שהאדם הטה אותו עד כדי כך שהתלבש במעשה אסור, או עד כדי כך שמשך אותו להתרחק ממצוות עשה.

אבל מצד כח המתאווה בעצמו הרי יש בכח זה להפוך לכבו מן הקצה אל הקצה מאהבה רעה לאהבת ה' וכמ"ש ואהבת ככל לבבך¹⁰⁷ בשני יצריך¹⁰⁹ שגם היצה"ר [היצר הרע] ישוב לאהבת ה'.

אבל מצד כוח התאווה עצמו, בכוחו להפוך את לבו מקצה לקצה — מאהבה רעה לאהבת ה', כמו שנאמר: "ואהבת ככל לבבך", בשני יצריך, כך שגם היצר הרע ישוב לאהבת ה'.

נמצא שכוח התאווה כשלעצמו יכול להתהפך לחלוטין, מאהבה רעה לאהבת ה'. המשנה דורשת את "בכל לבבך", שנכתב בשתי אותיות ב"ת, כמשמעות "בשני יצריך" — כך שגם היצר הרע יבוא לאהוב את ה'.

18 והטעם כי באמת כח המתאווה מצד עצמו שרשו ויסודתו בהררי קדש¹¹⁰ בקדושה עליונה אלא שבירידת המדרגות ונפילתן בשבה"כ [בשבירת הכלים] נמשך שיהיה כח המתאווה גם לדבר עבירה.

הטעם הוא שבאמת, שורש כוח התשוקה ויסודו בהררי קודש, בקדושה העליונה; אלא שעם ירידת המדרגות ונפילתן בשבירת הכלים, נעשה כוח התשוקה נמשך גם לדבר עבירה.

הסיבה שאפשר להפוך את כוח התשוקה היא ששורשו האמיתי "בהררי קודש", בקדושה העליונה. רק בעקבות ירידת המדרגות ונפילתן בשבירת הכלים — התיאור הקבלי של נפילת ניצוצות קדושים לעולמות התחתונים — בא כוח התשוקה גם לידי רצון לחטוא.

ולזאת כשישוב אל ה' יוכל להפוך לבו מן הקצה אל הקצה שגם כח המתאווה שהיה מלובש בתאווה רעה ישוב לאהבת ה'.

לכן, כשישוב אל ה', יוכל להפוך את לבו מן הקצה אל הקצה, כך שגם כוח התשוקה שהיה מלובש בתשוקה רעה ישוב לאהבת ה'.

כשאדם עושה תשובה, הוא יכול להפוך את לבו מן הקצה אל הקצה, וגם התשוקה שהייתה מלובשת ברע נעשית לאהבת ה'.

(ועמ"ש מזה ע"פ זאת חקת התורה¹¹¹ בענין אפר הפרה ועמ"ש סד"ה ויאבק איש¹¹² בענין שהעלו אבק עד כסה"כ [כסא הכבוד]¹¹³)

(וראו מה שכתוב על כך בפסוק "זאת חוקת התורה", בענין אפר הפרה; וכן מה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "ויאבק איש", בענין שהעלו אבק עד כיסא הכבוד).

הסוגריים מפנים למאמר על הפרה האדומה, "זאת חוקת התורה", ולסוף המאמר על מאבקו של יעקב במלאך, "ויאבק איש", שם נאמר בדברי חז"ל שהם "העלו אבק עד כיסא הכבוד".

אבל המעשה רע אשר יעשה האדם לחטוא בהנה¹¹⁴ מחמת שהוא באמת רע גמור מצד עצמו א"א לו להתכלל בקדושה כי אין עבירה נעשית מצוה ואין לה תקנה

אבל מעשה הרע שאדם עושה בחטאו, מאחר שהוא רע גמור מצד עצמו, אינו יכול להיכלל בקדושה, שהרי עבירה אינה נעשית מצווה, ואין לה תקנה.

מעשה החטא עצמו, לעומת זאת, הוא רע גמור במהותו ואינו יכול להיבלע בקדושה: עבירה לעולם אינה נעשית מצווה. אין דרך לתקן אותו.

אלא ביטולה והעברתה מן העולם כמ"ש לע"ל [לעתיד לבוא] ואת רוח הטומאה אעביר¹¹⁵ וגוי וזהו נושא עון^{116, 117, 118} וכובש עון נושא עון היינו הכח המתאווה לתאוה רעה

אלא יש לבטלו ולהעבירו מן העולם, כמו שכתוב על זמן הגאולה: "ואת רוח הטומאה אעביר" וגוי. וזהו "נושא עון" ו"כובש עון": "נושא עון" מתייחס לכוח המשתוקק לתשוקה רעה,

הדרך היחידה לתקן את המעשה היא לבטלו ולהעבירו מן העולם, כפי שהנביא מבטיח לעתיד לבוא: "ואת רוח הטומאה אעביר". כך מתבארים שני הפירושים בגמרא: "נושא עון" מתייחס לכוח המשתוקק לרע.

וכן המחשבה המלוכשת בתאוה זו שזהו נושא עון שמגביהו לעלות לשרשו להתכלל בקדושה עליונה להפוך לבו ומחשבותיו מן הקצה אל הקצה שגם כח המתאווה ישוב לאהבת ה'.

וכן למחשבה המלוכשת בתשוקה זו. זהו "נושא עון": הוא מעלה אותה לשוב לשורשה, להיכלל בקדושה העליונה, ולהפוך את לבו ואת מחשבותיו מן הקצה אל הקצה, כך שגם כוח התשוקה ישוב לאהבת ה'.

הדבר כולל גם את המחשבות המלוכשות בתשוקה זו. ה' "נושא" אותן: הוא מעלה אותן בחזרה לשורשן, כדי שייכללו בקדושה העליונה, ולב האדם ומחשבותיו יתהפכו מן הקצה אל הקצה לאהבת ה'.

וכובש עון היינו המעשה בפו"מ [בפועל ממש] שאין לה עלייה והתכללות בקדושה כ"א ביטול והעברה לע"ל [לעתיד לבוא] מ"מ גם עתה כובשה ומפילה בבחי' מצולות ים^{119, 120, 121} (עי' [בזהר חלק ג] פ' אחרי דס"ג סע"ב [סוף עמוד ב] ובפ' אמור דק"א ע"ב ובמק"מ [ובמקדש מלך] ובהרמ"ז [ובהרב משה זכות] שם)

ו"כובש עון" מתייחס למעשה בפועל, שאין לו עלייה והיכללות בקדושה, אלא ביטול והעברה לעתיד לבוא. ואף על פי כן, גם עכשיו הוא כובש אותו ומשליך אותו למדרגת "מצולות ים" (ראו זוהר חלק ג, פרשת אחרי, סוף דף ס"ג ע"ב, ופרשת אמור, דף ק"א ע"ב, וכן במקדש מלך וברמ"ז שם),

"כובש עון" מתייחס למעשה עצמו, שאינו יכול לעלות, והוא יועבר מן העולם רק לעתיד לבוא. עד אז ה' כובש אותו ומשליך אותו ל"מצולות ים" (מיכה). הוזהר על פרשות אחרי ואמור, והמפרשים מקדש מלך ורמ"ז, מבארים את הביטוי.

מקום הקליפות שלא תשוטט באויר העוה"ז להחטיא את האדם ולא ישוב לכסלה¹²² עד עת קץ שיבולע המות לנצח¹²³ ואת רוח הטומאה אעביר כו'

מקום הקליפות, כדי שלא תשוטט באויר העולם הזה ותגרום לאדם לחטוא, ולא תשוב "לכסלה", עד עת הקץ, כאשר "בלע המוות לנצח" ו"את רוח הטומאה אעביר" וגוי.

"מצולות ים" הן תחומן של הקליפות, ושם החטא אינו יכול עוד לרחף באויר העולם הזה ולהביא אדם לידי חטא, או "לשוב לכסלה". שם הוא נשאר עד קץ הימים, כאשר "בלע המוות לנצח" ורוח הטומאה תועבר.

וזהו נושא עון ועובר על פשע¹²⁴ כי פשע היא בחינת המעשה בפוי"מ [בפועל ממש] הוא עובר ודורך עליה וכובשה במצולות ים.

וזהו [פירוש] "נושא עון ועובר על פשע": שכן פשע הוא בחינת המעשה בפועל ממש; הוא עובר עליו, דורך עליו ומדכא אותו במצולות ים.

זהו פירוש "נושא עון ועובר על פשע": פשע הוא המעשה עצמו, שה' עובר עליו, דורך עליו ומדכא אותו במצולות ים.

משא"כ בחי' עון הוא נושא דהיינו בחי' כח המתאווה ומחשבות האדם ותחבולותיו (וע' עוד מענין נושא עון בזח"ג [בזהר חלק ג] קל"ב ב' קל"ג א' ק"מ ע"ב קמ"א א').

ואילו את בחינת העון הוא נושא; כלומר, את בחינת כוח התאוה, ואת מחשבותיו ותחבולותיו של האדם (ועיינו עוד בענין "נושא עון" בזהר, חלק ג, 132b, 133a, 140b, 141a).

עון הוא כוח התאוה, יחד עם מחשבותיו ותחבולותיו של האדם, ואת אלה ה' "נושא" ומעלה. בסוגריים מובאים מקומות באידרא שבוזהר שבהם מוסבר "נושא עון".

ובפ' ויגש דר"ו ע"ב ע"פ עברו יחדיו^{125, 126} ובפ' הרמ"ז [הרב משה זכות] שם בע"א [באופן אחר] קצת). והנה על ידי שנושא עון ועובר על פשע הוא מסיר המסכים המבדילים.

ובפרשת ויגש, 206b, על הפסוק "עברו יחדיו", ובפירוש הרמ"ז שם, באופן מעט שונה). והנה, על ידי שהוא נושא עון ועובר על פשע, הוא מסיר את המסכים המבדילים.

הרשימה מסתיימת בזהר על פרשת ויגש, על הפסוק "עברו יחדיו", ובפירוש הרמ"ז, שמסביר זאת באופן מעט שונה. על ידי נשיאת העון והמעבר על הפשע, ה' מסיר את המסכים המבדילים את האדם ממנו.

ואזי נמשך ממילא ומאליו חסד עליון להיות גילוי אור א"ס ב"ה ממש שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן על נפש האדם כי אני ה' לא שנית¹²⁷ כתיב ואתה הוא קודם שנברא כו' בלי שום שינוי

ואז נמשכת ממילא ומעצמה חסד עליון, כך שאור אין סוף ברוך הוא עצמו, שלפני ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן, מתגלה על נפש האדם. שהרי נאמר "אני הוי' לא שנית", וכן "ואתה הוא קודם שנברא" וכו', בלי שום שינוי;

לאחר שהמסכים מוסרים, חסד עליון נמשך מעצמו, ואור אין סוף, שלמעלה מסדר ההשתלשלות ולמעלה מן הזמן, מתגלה על נפש האדם. הדבר אפשרי משום שה' לא השתנה: כפי שהיה קודם הבריאה, כך הוא גם עכשיו.

אך מה שאין זה בגילוי בנפש האדם הוא מחמת כי עונותיכם מבדילים¹²⁸ והם המונעים ומעכבים גילוי זה

אך הסיבה לכך שאין הדבר מתגלה בנפש האדם היא "כי עונותיכם מבדילים"; הם המונעים ומעכבים את הגילוי הזה.

הסיבה היחידה לכך שאור זה אינו מתגלה בנפש האדם היא ש"עונותיכם מבדילים", בלשון ישעיהו: הם המעכבים את הגילוי.

אבל בהסיר המונע ממילא אין שום דבר חוצץ ונגלה כבוד¹²⁹ ה' אי"ס ב"ה ממש על נפשו.

אבל כאשר מסירים את המונע, ממילא אין שום דבר חוצץ, ומתגלים על נפשו "כבוד הוי" — אין סוף ברוך הוא עצמו.

לאחר הסרת המונע, אין דבר החוצץ, ו"כבוד הוי" מתגלה — אין סוף עצמו — על נפשו.

ה אך הנה כתיב לשארית נחלתו וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] למי נושא עון¹³⁰ ועובר על פשע למי שמשים א"ע [את עצמו] כשירים.¹³¹

ה. אך הנה נאמר "לשארית נחלתו", וחכמינו זכרונם לברכה אמרו: "למי נושא עון ועובר על פשע? למי שמשים עצמו כשירים".

כאן מתחיל חלק חדש, המוסיף תנאי. בפסוק נאמר "לשארית נחלתו", וחכמינו מסבירים זאת כ"למי שמשים עצמו כשירים": ה' נושא עון ועובר על פשע רק עבור אדם כזה.

קטע 6 • 19-21

מדוע הנשמה אינה כלה

19 והענין כי הנה כתיב אני הוי' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם.¹³² פי' שהנביא קובל על בני יעקב

ביאור העניין הוא כך. נאמר: "אני הוי' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם". כלומר, הנביא מתרעם על בני יעקב:

אדמו"ר הזקן מסביר את המצב באמצעות הפסוק של מלאכי: "אני הוי' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם". הוא מפרש זאת כתרעומתו של הנביא על בני יעקב.

כי הלא אני ה' לא שניתי שאתה הוא לאחר שנברא העולם כמו קודם שנברא שהוא למעלה מגדר הזמן והמקום ואין הזמן והמקום תופסים לפניו כלום

שהרי "אני ה' לא שניתי" — אתה הוא לאחר שנברא העולם כפי שהיית קודם שנברא, שכן אתה למעלה מגבולות הזמן והמקום, ולזמן ולמקום אין כל חשיבות לפניך.

הבריאה אינה משנה את הקב"ה: הוא זהה לאחריה כפי שהיה לפניו, משום שהוא למעלה מגבולות הזמן והמקום, ולפניו אין להם כל חשיבות.

ואי לזאת הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד אחר שנברא העולם כמו קודם ואין עוד מלבדו¹³³ ואפס זולתו ולמה אתם בני יעקב לא כליתם.

ולכן הוא לבדו יחיד ומיוחד לאחר שנברא העולם כפי שהיה קודם לכן, ו"אין עוד מלבדו", ואין דבר זולתו. אם כן, מדוע אתם, בני יעקב, לא כליתם?

לכן הוא לבדו יחיד ומיוחד לאחר הבריאה כפי שהיה לפניו, ו"אין עוד מלבדו". מדוע, שואל הנביא, לא באו בני יעקב לכלות הנפש?

פִּי שֶׁאֵין לָכֶם כָּלֹת הַנֶּפֶשׁ לְצֵאת מִמָּאסֵר הַגּוֹף וּמִנִּרְתִּיקוֹ שֶׁלֹא לְמִשּׁוֹךְ אַחֵר צִרְכִּי גּוֹפוֹ רַק לְדַבְּקָה בּוֹ יְתִי בְּאִ"ס בִּי"ה וּבִמְדוּתוֹ כָּל הַיּוֹם

כלומר, מדוע אין לכם כלות הנפש, לצאת ממאסר הגוף ומנרתיקו — לא להימשך אחר צורכי הגוף, אלא לדבוק רק בו יתברך, באין סוף ברוך הוא ובמדותיו, כל היום.

כלומר, מדוע אין הם משתוקקים לצאת ממאסר הגוף ומנרתיקו, להפסיק לרדוף אחר צורכי הגוף ולדבוק רק באין סוף ובמדותיו כל היום?

כִּי גַם אִם לִבְבוֹ יִבִּין שֶׁהָאִמֶּת כֵּן הוּא דְכוּלָּא קָמִיָּה כְּלָא חֲשִׁיב¹³⁴ מִיֵּמ לֹא יִתְפַּעַל בְּנַפְשׁוֹ שִׁיחָא נֹוגַע לֹו אֶל עֲצָמֵי¹³⁵ [עֲצָמִיּוֹת] הַנֶּפֶשׁ מִקָּרֵב אִישׁ וְלֵב עֲמוּק שֶׁתִּכְלָה אֵלָיו יְתִי הַנֶּפֶשׁ בְּתִשּׁוּקָה וְצִמְאוֹן כּוֹי

שהרי גם אם לבו מבין שזו האמת, ש"כולא קמיה כלא חשיב", בכל זאת לא תתחולל בנפשו תנועה שתיגע בעצם הנפש, "מקרב איש ולב עמוק", עד שהנפש תכלה אליו יתברך מתוך תשוקה וצימאון וכו'.

אדם עשוי להבין בשכלו ש"כולא קמיה כלא חשיב", ובכל זאת לא תתחולל תנועה בעצם נפשו, "מקרב איש ולב עמוק", כך שנפשו תכלה אל הקב"ה מתוך תשוקה וצימאון.

[וְעַמִּי"ש מִזֶּה בְּדִי"ה בַּחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאתָ] ¹³⁶ וְהִסִּיכָה לָזֶה בִּיָּאֵר הַנְּבִיא בְּאִמְרוֹ בְּנִי יַעֲקֹב כִּי יַעֲקֹב הוּא יוֹי"ד עֵקֶב ¹³⁷ בְּחִי חֲכָמָה שִׁירְדָּה בְּעֵקֶבִּים וְסוֹף הַמַּעֲשֶׂה בַּמְדְּרָגוֹת

[וְעִיין בְּמָה שֶׁנִּכְתַּב עַל כֵּךְ בְּמֵאמֶר הַמֵּתַחִיל "בַּחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאתָ".] אֵת הַסִּיכָה לַכֵּךְ הַסְּבִיר הַנְּבִיא בְּאִמְרוֹ "בְּנִי יַעֲקֹב": יַעֲקֹב הוּא יוֹי"ד עֵקֶב — בַּחֲנִינַת הַחֲכָמָה שִׁירְדָּה לְעֵקֶבִּים וְלַמַּעֲשֶׂה הָאַחֲרוֹן, בַּמְדְּרָגוֹת

הָעֶרְהָ שֶׁבְּסוֹגְרִיִּים מִפְּנֵה לְמֵאמֶר "בַּחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי". הַנְּבִיא מְסַבֵּיר אֵת הַסִּיכָה בְּמִילִים "בְּנִי יַעֲקֹב": אֵת הַשֵּׁם יַעֲקֹב (יַעֲקֹב) קוֹרְאִים גַּם יוֹי"ד עֵקֶב, כְּלוּמָר הַיּוֹי"ד, חֲכָמָה, שִׁירְדָּה אֶל הָעֵקֶב, עַד לַמַּעֲשֶׂה הָאַחֲרוֹן שֶׁבַּמְדְּרָגוֹת הַנְּמוּכּוֹת בִּיּוֹתֵר.

תַּחֲתוֹנוֹת דַּעֲשִׂי [דַּעֲשִׂיָּה] גִּשְׁמִי [גִּשְׁמִיִּים / גִּשְׁמִיּוֹת / גִּשְׁמִיּוֹת] וּבְנִי יַעֲקֹב הֵם הַמִּקְבָּלִים מִבְּחִי עֵקֶבִּים ¹³⁸ שֶׁהַנֶּפֶשׁ נִלְקָחָה מִשֵּׁם וּלְפִיכֵךְ אֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְּפַעֲלַת מְדַבְּרִים דְּקִים וְרוּחָנִיִּים וְאִינָה בְּטִלָּה כִּי כָךְ [כָּךְ] בְּאוֹר אִ"ס בִּי"ה שֶׁלִּמְעַלָּה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁאֵינָם מֵאִיר לָהּ

הַתַּחֲתוֹנוֹת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה הַגִּשְׁמִיּוֹת. בְּנִי יַעֲקֹב הֵם הַמִּקְבָּלִים מִבְּחִינַת הָעֵקֶבִּים, שֶׁהִרִי הַנֶּפֶשׁ נִלְקָחָה מִשֵּׁם. לָכֵן הַנֶּפֶשׁ אִינָה מִתְּפַעֲלַת מְעַנִּינִים דְּקִים וְרוּחָנִיִּים, וְאִינָה בְּטִלָּה כָּל כֵּךְ לְאוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שֶׁלִּמְעַלָּה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָם מֵאִיר לָהּ

זו מדרגת העשיה הגשמית. "בני יעקב" הם נשמות שמקורן במדרגת העקביים, ולכן אינן מתפעלות מעניינים דקים ורוחניים ואינן בטלות לחלוטין לאור אין סוף, שלמעלה מהשתלשלות.

אלא בריחוק מקום וכמציץ מן החרכים¹³⁹ בבחי' מקיף ואינו נכנס בפנימית הלב להיות תוכו רצוף אהבה¹⁴⁰ בכלות הנפש ממש.

אלא מרחוק, וכמציץ מן החרכים, בבחינת מקיף; והוא אינו נכנס אל פנימיות הלב, כך שתוכו יהיה רצוף אהבה, בכלות הנפש ממש.

האור מאיר לנפש כזאת רק מרחוק, כמי ש"מציץ מן החרכים" (שיר השירים), בבחינת אור מקיף. הוא אינו נכנס אל פנימיות הלב, כך ש"תוכו רצוף אהבה", בלשון שיר השירים, בכלות הנפש ממש.

20 והגם שמצד עצמיות הנפש אפי' [אפילו] היא ממדרגה התחתונה מאד הרי היא מ"מ נפש אלקית והיתה בטלה באוא"ס [באור אין סוף] ב"ה ממש כנר בפני האבוקה.

ואף שמצד עצמות הנפש, אפילו אם היא ממדרגה נמוכה מאוד, היא בכל זאת נפש אלקית, והייתה בטלה ממש לפני אור אין סוף ברוך הוא, כנר בפני אבוקה,

גם נפש ממדרגה נמוכה מאוד היא במהותה נפש אלקית, ובפני אור אין סוף הייתה בטלה, כשלהבת נר הנעלמת בפני אבוקה.

אמנם מצד התלבשותה בנפש הבהמית הנה הנפש אשר היא ממדרגה התחתונה הרי היא מלוכשת מאד ומושרשת בטבע הנפש הבהמית ומשוך אחר צרכי גופו וקשה לה ליפרד ממנו

אולם מצד התלבשותה בנפש הבהמית, הנפש שממדרגה נמוכה ביותר מלוכשת ונטועה עמוק בטבעה של הנפש הבהמית, נמשכת אחר צורכי הגוף, וקשה לה להיפרד ממנו

אך כשהיא מלוכשת בנפש הבהמית, נפש ממדרגה נמוכה ביותר נטועה עמוק בטבעה, נמשכת אחר צורכי הגוף ומתקשה להיפרד מהם.

(ועמ"ש מזה סד"ה כי אתה נרי)¹⁴¹ מחמת שהיא בבחי' ישות וגסות רוח דהיינו שהרוחניות היא בבחי' גסות ועביות.¹⁴²

(וראו מה שנכתב על כך בסוף המאמר המתחיל "כי אתה נרי"), משום שהיא במצב של ישות וגסות רוח; כלומר, הרוחניות שלה עצמה גסה ועבה.

ההערה שבסוגריים מפנה לסוף המאמר "כי אתה נרי". הסיבה היא שנפש כזאת מצויה במצב של ישות וגסות רוח: אפילו הרוחניות שלה גסה ועבה.

ולזאת נמשכת אחר דברים גסים ועבים ואינה מתפעלת מדברים דקים ורוחנים כי גסות וחומריות הגוף הם המלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה ובפרט

לכן היא נמשכת אחר דברים גסים ועבים ואינה מתפעלת מדברים דקים ורוחניים, שכן גסות הגוף וחומריותו הן שמלבישות את הנפש מראש ועד רגל. ובייחוד

משום כך היא נמשכת לדברים גסים ואינה מתפעלת מדברים דקים ורוחניים, שהרי גסות הגוף וחומריותו מלבישות את הנפש כולה, מראש ועד רגל.

בבע"ת [בבעלי תשובה] שמתחילה נמשך אחר צרכי גופו וקשה לו ליפרד ממנו מחמת שהוא מלוכש ומושרש בטבע גסות וחומריות הגוף ונפש הב המית המלכישים אותו.

בבעל תשובה, שבתחילה נמשך אחר צרכי גופו וקשה לו להיפרד מהם, משום שהוא מלוכש ונטוע בטבע הגסות והחומריות של הגוף ושל הנפש הבהמית המלכישים אותו.

הדבר נכון במיוחד בבעל תשובה, שבתחילה נמשך אחר צרכי גופו. מאחר שהוא מלוכש ונטוע בטבעם הגס של הגוף והנפש הבהמית, קשה לו להיפרד מהם.

והתלבשות זו נקרא בר"מ [ברעיא מהימנא] בשם סרכות הריאה¹⁴³ (ועי' מזה ג"כ ברע"מ [ברעיא מהימנא] פי פנחס דרכ"ז סע"ב [סוף עמוד ב]¹⁴⁴ ודרכ"ח ע"א)¹⁴⁵

התלבשות זו נקראת ברעיא מהימנא בשם "סרכות הריאה" (וראו על כך גם ברעיא מהימנא, פרשת פינחס, סוף רכ"ז ע"ב ורכ"ח ע"א),

רעיא מהימנא, חלק מן הזוהר, מכנה התלבשות זו "סרכות הריאה" — מונח המשמש בהלכות כשרות לתיאור ריאה הדבוקה לדופן החזה. אדמו"ר הזקן מונה לקטעים ברעיא מהימנא על פרשת פינחס.

שהריאה נסרכת ודבוקה ומושרשת עד שאינה יכולה להניף על הלב (עי' [ברע"מ [ברעיא מהימנא] שם דרל"א סע"א [סוף עמוד א] ודרל"ד א' ודרל"ה)

שהריאה נסרכת, נדבוקה ונעשית נטועה, עד שאינה יכולה לנופף על הלב (ראו שם ברעיא מהימנא, סוף רל"א ע"א, ורל"ד ע"א ורל"ה),

ריאה כזאת דבוקה ונטועה במקומה, עד שאינה יכולה לנופף על הלב, כפי שמתואר בזוהר על פעולת כנפי הריאה בגוף.

כי אין לה כח להעלות כנפיה לפרחא ולסלקא קדם מלכא ולכך היא דבוק ומושרש בצרכי גופו.

כי אין לה כוח להרים את כנפיה כדי לעוף ולעלות לפני המלך, ולכן היא דבוקה ונטועה בצרכי גופו.

אין לה כוח להרים את כנפיה ול"עוף ולעלות לפני המלך", כלשון הזוהר. כך גם הנפש דבוקה בצרכי הגוף.

ואינו מרגיש רק עצמו ורצונו ולזאת אף אם לבבו יבין האמת שהעולם שהוא תחת הזמן ומקום הוא כאין ואפס ובטל באוא"ס [באור אין סוף] ב"ה שלמעלה מן ההשתלשלות שאינו בגדר זמן ומקום כלל.

והוא חש רק את עצמו ואת רצונו. לכן, גם אם לבו מבין את האמת — שהעולם, הכפוף לזמן ולמקום, הוא כאין וכאפס ובטל באור אין סוף, ברוך הוא, שלמעלה מהשתלשלות ואינו נתון כלל בגבולות הזמן והמקום —

אדם כזה חש רק את עצמו ואת רצונו. הוא עשוי להבין שהעולם, הכפוף לזמן ולמקום, הוא כאין וכאפס ובטל לפני אור אין סוף, שאינו נתון כלל בגבולות הזמן והמקום.

מ"מ צ [מ"מ] קשה לו לצאת ממאסר הגוף ואומר מה אעשה שכך נוצרתי. והעצה היעוצה לזה ¹⁴⁶ בזה פ' שלח (דקס"ח ¹⁴⁷ א')

בכל זאת קשה לו לצאת ממאסר הגוף, והוא אומר: "מה אעשה? כך נוצרתי". והעצה לכך מובאת בזה, פרשת שלח (168a), [היא:]

ובכל זאת קשה לו לצאת ממאסר הגוף, והוא מצדיק את עצמו: "מה אעשה? כך נוצרתי". הוזהר על פרשת שלח נותן עצה לכך (הנוסח המודפס מ"מ צ הוא כנראה מ"מ, כלומר "בכל זאת").

אעא דלא סליק ביי [ביה] נהורא מבטשין ליי גופא דלא סליק ביי [ביה] נהורא דנשמתא מבטשין ליי ¹⁴⁸

"עץ שלא עולה בו האור מכים אותו; גוף שלא עולה בו אור הנשמה מכים אותו".

"עץ שלא עולה בו האור מכים אותו": מכים בעץ שאינו נדלק עד שהוא עולה באש. כך גם יש להכות — כלומר, להכניע — גוף שאור הנשמה אינו מאיר בו, עד שהאור יעלה בו.

דהיינו להשפיל א"ע [את עצמו] מזה עצמו שיהא רע בעיניו המעשה שקשה עליו פרידתו מן הגוף וישים אל לבו שגם פושעי ישראל פורקי עול העובר כמה עבירות רק למלאות תאוותו.

כלומר, להשפיל את עצמו דווקא בשל הדבר הזה — שיהיה רע בעיניו שקשה לו להיפרד מן הגוף — ולתת אל לבו שגם פושעי ישראל פורקי העול, העוברים עבירות רבות רק כדי למלא את תאוותם,

"ההכאה" היא השפלה עצמית לנוכח הכשל הזה: הכאב על כך שקשה לו כל כך להיפרד מן הגוף. עליו להתכונן בפשעי ישראל פורקי העול, החוטאים רק כדי למלא את תאוותיהם; בפסקה הבאה יתברר שהתירוץ שלו הוא התירוץ שלהם.

21 והגם שיודע שאין בהם ממש אעפ"כ [אף על פי כן] לא יציל את נפשו מלילך בדרכים כאלו. לפי שאינו

רוצה לסבול שפלות ודחקות ולזאת הוא מתברך בלבבו לאמר שלום ¹⁴⁹ יהיה לי

אף שהוא יודע שאין בדברים האלה ממש, בכל זאת אינו מציל את נפשו מללכת בדרכים כאלה, משום שאינו רוצה לסבול שפלות ודוחק; ולכן הוא מברך את עצמו בלבבו לאמר: "שלום יהיה לי,

חוטא יודע שאין ממש בדברים שהוא רודף אחריהם, ובכל זאת אינו מציל את עצמו מהם, משום שאינו רוצה לסבול שפלות ודוחק. לכן, כלשון התורה, הוא "מברך את עצמו בלבבו לאמר: 'שלום יהיה ליי'".

כי בשרירות לבי אלך כי טבעי גרמה לי ובאמת אין זו טענה כי צריך לשנות את טבעו ולשבור תאוותו ולסבול חיי צער נגד כחשו בה'.

כי בשרירות לבי אלך" — שהרי טבעי גרם לי לכך. אך באמת אין זו טענה, שכן עליו לשנות את טבעו, לשבור את תאוותו ולסבול חיי צער, כנגד מה שכיחש בה'.

הפסוק ממשיך: "כי בשרירות לבי אלך", והוא מוסיף שטבעו גרם לו להיות כך. אך אין בכך תירוץ: על האדם לשנות את טבעו, לשבור את תאוותו ולקבל עליו חיי צער, ככפרה על שכיחש בה' בחטאיו.

וכך ישים האדם אל לבו לשבור תאות הגוף וחומריותו שלא יהא מונע ומעכב גילוי אור אי"ס ב"ה וקדושתו ליבטל וליכלל כו'

וכך על האדם לשים אל לבו לשבור את תאוות הגוף ואת חומריותו, כדי שלא ימנעו ויעכבו את גילוי אור אין סוף ברוך הוא וקדושתו, [כדי] להתבטל ולהיכלל וכו'.

כך גם על כל אדם להחליט לשבור את תאוות הגוף ואת חומריותו, כדי שלא יחסמו את גילוי אור אין סוף וקדושתו, שבהם הוא יתבטל וייכלל.

ואם אינו משבר תאוות ורוצה בטבעו כתולדתו שקשה לו ליפרד מטבעו הרי טענתו טענת פושעי ישראל ממש:

ואם אינו שובר את תאוותו, ורוצה להישאר בטבעו כפי שנולד, משום שקשה לו להיפרד מטבעו, הרי שטענתו היא ממש טענתם של פושעי ישראל.

אם אינו שובר את תאוותו ומעדיף להישאר כפי שנולד, משום שקשה לו להשתנות, התירוץ שלו הוא ממש תירוצם של פושעי ישראל.

קטע 7 • 221-23

לב נשבר ונדכה

22 והנה כשיעמיק ויתבונן בדברים האלה ויראה עד היכן מגיע רעת ישותו וגסותו יבטש אי"ע [את עצמו]

וישפיל נפשו כעפר והגם שביטוש והשפלה זאת אינה מעצמות הנפש בטבעה

והנה, כאשר יתבונן בדברים האלה לעומק ויראה עד כמה מגיעה רעת הישות והגסות שלו, יכה את עצמו וישפיל את נפשו כעפר. ואף שהכאה והשפלה זו אינן באות מעצם הנפש ומטבעה,

כאשר הוא מתבונן בכך לעומק ורואה עד כמה מגיעה רעת הישות והגסות שלו, הוא "מכה" את עצמו ומשפיל את נפשו כעפר. אולם השפלה זו אינה באה באופן טבעי מעצם הנפש.

אלא ע"י יגיעה בהעמקת ההתבוננות. הנה ע"ז אמר דוד המע"ה [המלך עליו השלום] **לב נשבר ונדכה**¹⁵⁰ אלהים לא תבזה.

אלא מתוך יגיעה בהעמקת ההתבוננות. על כך אמר דוד המלך עליו השלום: "לב נשבר ונדכה, אלקים לא תבזה".

הדבר בא רק מתוך יגיעה בהתבוננות מעמיקה. על כך אמר דוד המלך: "לב נשבר ונדכה, אלקים לא תבזה".

דלכאורה אינו מובן וכי ס"ד שהלב נשבר ונדכה¹⁵¹ יחשב לבזיון עד שאמר דוד המע"ה [המלך עליו השלום] לא תבזה.

ולכאורה אין הדבר מובן: האם היה עולה על הדעת שלב נשבר ונדכה ייחשב לדבר בזוי, עד שדוד המלך עליו השלום היה צריך לומר "לא תבזה"?

הפסוק מעורר תמיהה: מי היה מעלה על דעתו שלב נשבר ונדכה עלול להיחשב לדבר בזוי, עד שדוד היה צריך לומר שהי לא יבזה אותו?

23 והלא אדרבה שבח הוא ללב שיהא נשבר ונדכה וכמ"ש זבחי אלקים רוח נשברה^{152, 153, 154, 155} וכתוב מרום וקדוש אשכון¹⁵⁶ ואת דכא^{157, 158} כו'.

אדרבה, הרי זה שבח ללב שיהיה שבור ונדכה, כמו שכתוב: "זבחי אלקים רוח נשברה", ונאמר: "מרום וקדוש אשכון ואת דכא" וכו'.

אדרבה, לב נשבר הוא דבר ראוי לשבח: "זבחי אלקים רוח נשברה", ובספר ישעיה נאמר שהי שוכן "מרום וקדוש ואת דכא".

אך הענין יובן בביאור מלת ונדכה שהוא לשון נפעל משא"כ מלת דכא הוא שם דבר כי מי שהוא דכא באמת ודאי שבח הוא לו אשכון ואת דכא

אלא שהענין יובן מתוך ביאור המילה "ונדכה", שהיא צורת נפעל, שלא כמו המילה "דכא", שהיא שם עצם. מי שהוא דכא באמת, ודאי ראוי לשבח, ועליו נאמר: "אשכון ואת דכא".

התשובה נעוצה בדקדוק. "נדכה", בצירוף "נשבר ונדכה", הוא פועל בצורת נפעל — נעשה נדכה — ואילו "דכא" הוא שם המתאר את מצבו של האדם. מי שהוא דכא באמת ראוי לשבח, שהרי הי שוכן עמו.

(ועי' בזהר פ' אמור ד"צ סע"ב [סוף עמוד ב] ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם ועמ"ש בפ' עקב סדי"ה ארץ הרים ובקעות¹⁵⁹ ועי' בזהר חלק ב' פקודי דרל"ג א'. עוד נזכר ענין ואת דכא בזהר ח"א [חלק א'] קפ"א א'. ח"ב [חלק ב'] פ"ו ב'. ח"ג [חלק ג'] ט' א')

(ועיינו בזהר, פרשת אמור, סוף דף 90b, ובמקדש מלך שם; וכן במה שכתוב בפרשת עקב, בסוף המאמר הפותח במילים "ארץ הרים ובקעות"; ועיינו בזהר, חלק ב, פקודי, 233a. ענין "ואת דכא" נזכר עוד בזהר, חלק א, 181a; חלק ב, 86b; חלק ג, 9a).

בסוגריים מובאים מקורות העוסקים ב"ואת דכא": הזהר בפרשת אמור עם פירוש מקדש מלך, המאמר "ארץ הרים ובקעות" בפרשת עקב, ועוד מקומות בכל שלושת חלקי הזהר.

אבל נדכה היינו שע"י יגיעה בהעמקת ההתבוננות הוא משפיל א"ע [את עצמו] ונעשה נדכה ע"י פעולה שעושה בנפשו או ע"י שהקב"ה שולח עליו יסורין מלמעלה להכניע ולהשפילו וסד"א [וסלקא דעתך אמינא] מאחר שאינו דכא באמת לאמיתו מצד עצמו אין זה כלום.

אבל "נדכה" פירושו שעל ידי יגיעה בהעמקת ההתבוננות הוא משפיל את עצמו ונעשה נדכה באמצעות פעולה שהוא עושה בנפשו, או שהקדוש ברוך הוא שולח עליו ייסורים מלמעלה כדי להכניעו ולהשפילו. ואפשר היה לחשוב שמכיוון שאינו דכא באמת, מצד עצמו, אין בכך כלום.

"נדכה" מתאר מי שנעשה נדכה: או שהשפיל את עצמו באמצעות יגיעה בהתבוננות — פעולה שהוא פועל בנפשו — או שה' שלח עליו ייסורים כדי להשפילו. אפשר היה לחשוב שמכיוון שאינו נדכה מטבעו, השברון שלו אינו נחשב לכולם.

לזה התפלל עליו דוד המע"ה [המלך עליו השלום] שגם לב נשבר ונדכה¹⁶⁰ ע"י פעולה לא תבזה עכ"פ [על כל פנים] שגם בפעולת הנדכה יהא גילוי אור א"ס ב"ה

על כך התפלל דוד המלך עליו, שאף לב נשבר ונדכה על ידי פעולה — "לא תבזה"; כלומר, שלכל הפחות גם בפעולת ההידכאות תהיה התגלות של אור אין סוף ברוך הוא.

לכן התפלל דוד שאף לב שנשבר ונדכה בעקבות פעולה לא יהיה נבזה, ושגם בשברון שנוצר בדרך זו תתגלה, לכל הפחות, אור אין סוף.

דהיינו שיהא בטל לאור א"ס [לאור אין סוף] ב"ה המקיף עליו מלמעלה הגם שאינו נכנס בפנימיות לבו וכנ"ל (וגדולה מזו איתא בגמרא בפרק יש בערכין) (די"ו ב')

כלומר, שיהיה בטל לאור אין סוף ברוך הוא המקיף אותו מלמעלה, אף שאינו נכנס לפנימיות לבו, כפי שנתבאר לעיל. (ויש דבר גדול מזה בגמרא, בפרק "יש בערכין") (16b),

כלומר, עליו להיות בטל לאור אין סוף המקיף אותו מלמעלה כאור מקיף, אף שאינו נכנס לפנימיות לבו, כפי שנתבאר בסעיף 19. בגמרא במסכת ערכין מובא דבר גדול עוד יותר.

בענין ענוה שלא לשמה¹⁶¹ כו' עוד עיין מענין רוח נשברה לב נשבר ונדכה בגמרא פ"ק [פרק קמא] דסוטה (דף ה' ע"ב)

בענין ענוה שלא לשמה וכו'. עיין עוד בענין "רוח נשברה" ו"לב נשבר ונדכה" בגמרא, בפרק הראשון של סוטה (5b);

שם קובעת הגמרא שענוה שלא לשמה גדולה מתוכחה לשמה, מפני שמתוך שלא לשמה באים לשמה. לאחר מכן מציין אדמו"ר הזקן מקורות העוסקים ב"רוח נשברה" וב"לב נשבר ונדכה", החל מסוטה 5b.

פ"ו דסנהדרין (דמ"ג ע"ב) וברכות ר"פ צו את אהרן ובפ' נשא פייג בפסוק ביום הרביעי נשיא לבני ראובן.¹⁶²

בפרק השישי של סנהדרין (43b); ובמדרש רבה, בתחילת פרשת "צו את אהרן", ובפרשת נשא, פרק 13, על הפסוק "ביום הרביעי נשיא לבני ראובן";

הרשימה נמשכת עם סנהדרין 43b, שם מי שרוחו שפלה נחשב כאילו הקריב את כל הקרבנות, ועם מדרש רבה על פרשת צו ועל פרשת נשא, בעניין קרבנו של נשיא בני ראובן.

ובזח"ג [ובזהר חלק ג] בפ' פינחס (דר"מ [דרעיא מהימנא] ע"א ודרמ"ז א') ברע"מ [ברעיא מהימנא] ובפ' ויקרא (דף ה' ע"א) ובפ' הרמ"ז [הרב משה זכות] שם שהאריך בזה.

וכן בזהר, חלק ג', בפרשת פינחס (ר"מ ע"א ורמ"ז ע"א), ברעיא מהימנא; ובפרשת ויקרא (דף ה' ע"א), ובפירוש הרמ"ז שם, שהאריך בעניין זה;

ההפניה ממשיכה לזהר על פינחס, ברעיא מהימנא, ולזהר על ויקרא, לצד הדיון הארוך של הרמ"ז שם.

ובסבא דשפטים (דק"ח א') וברע"מ [וברעיא מהימנא] פ' בהעלותך (דקנ"ג א') ועוד נזכר מזה בזח"א [בזהר חלק א] [קצ"ח א'] ח"ב [חלק ב'] [ס"א סע"א [סוף עמוד א] פ"ו ב'] ח"ג [חלק ג'] (ט' א' מ"ט סע"א [סוף עמוד א] דרכ"ד סע"ב [סוף עמוד ב]) ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם:

וכן בסבא דשפטים (דק"ח ע"א), וברעיא מהימנא בפרשת בהעלותך (דקנ"ג ע"א). עניין זה נזכר עוד בזהר, חלק א' (קצ"ח ע"א); חלק ב' (סוף ס"א ע"א, פ"ו ע"ב); חלק ג' (ט' ע"א, סוף מ"ט ע"א, סוף רכ"ד ע"ב); ובמקדש מלך שם:

ההפניה מסתיימת בסבא דשפטים, ברעיא מהימנא על בהעלותך, ובמקומות נוספים בכל שלושת חלקי הזהר, לצד מקדש מלך.

קטע 8 • 24-25

כמו שיריים

24 ו זהו לשארית נחלתו^{163, 164} למי שמשים א"ע [את עצמו] כשיריים.¹⁶⁵ דהיינו שמשים עצמו בהיותו מלוכש בגוף בהשתלשלות המדרגות בבחי' זמן ומקום.

6. וזהו [פירוש] "לשארית נחלתו": למי שעושה את עצמו כשיריים. כלומר, הוא עושה את עצמו — בהיותו מלוכש בגוף, בתוך השתלשלות המדרגות ובבחינת זמן ומקום —

קטע חדש חוזר לפסוק "לשארית נחלתו", שחז"ל דורשים על מי שעושה את עצמו כשיריים. אדמו"ר הזקן מסביר מה פירוש הדבר לאדם המלוכש בגוף, בתוך השתלשלות המדרגות ובתוך זמן ומקום.

כשיריים שלמעלה מן ההשתלשלות הנמשך לו בבחינת מקיף והיינו כשיעמיק ויתבונן בשפלותו איך שהוא מוטבע ומלוכש מאד בנפשו הטבעית אשר עי"ז רחוק הוא מאוד מאור א"ס ב"ה שאינו נמשך אליו

כשיריים של מה שלמעלה מהשתלשלות, הנמשך אליו בבחינת מקיף. כלומר, כשהוא מעמיק להתבונן בשפלותו — עד כמה הוא שקוע ומלוכש בנפשו הטבעית, ועל ידי כך רחוק מאוד מאור אין סוף, ברוך הוא, הנמשך אליו

הוא רואה את עצמו כמקבל רק את "השיריים" של האור שלמעלה מהשתלשלות העולמות, אור המגיע אליו רק בבחינת מקיף. הוא מגיע לכך כשהוא מתבונן עד כמה הוא שקוע בנפשו הטבעית, הבהמית, המרחיקה אותו מאור אין סוף.

אלא בבחי' מקיף שע"י נעשה בחי' נדכה כנ"ל מזה נמשך שיהא הוא בטל לבחי' המקיף שעליו. אלא בבחינת מקיף; ועל ידי כך הוא נעשה נדכה, כפי שנתבאר לעיל. מכך נמשך שהוא בטל לבחינת המקיף שעליו. מכיוון שאור אין סוף מגיע אליו רק בבחינת מקיף, הוא נעשה נדכה, כפי שנתבאר לעיל, ועל ידי כך הוא בטל לפני אותו אור מקיף.

וזהו לשארית נחלתו שהשיריים שהם למעלה מבחי' ההשתלשלות הם בחי' נחלתו נחלת יעקב¹⁶⁶ נחל מלשון המשכה

וזהו "לשארית נחלתו": השיריים שלמעלה מבחינת השתלשלות הם בחינת "נחלתו", "נחלת יעקב"; "נחל" הוא מלשון המשכה,

כך נקרא הפסוק: "השיריים", האור שמעל השתלשלות העולמות, הם "נחלתו", "נחלת יעקב". המילה "נחלה" קשורה ל"נחל" — זרם; דבר שנמשך.

דהיינו ההמשכה וההארה שמאור א"ס ב"ה ויעקב חבל נחלתו¹⁶⁷ (ועד"ז שנתבאר כאן בפ"י לשארית מבואר ג"כ בזהר ס"פ ויצא)

כלומר, ההמשכה וההארה מאור אין סוף, ברוך הוא; וכן "ויעקב חבל נחלתו". (ובדומה למה שנתבאר כאן בפירוש "לשארית", מבואר גם בזהר, סוף פרשת ויצא)

הנחלה היא השפע וההארה מאור אין סוף, ו"יעקב חבל נחלתו". בסוגריים מצוין שהזהר מפרש את "שארית" באופן דומה.

(דקמ"ו ע"ב) בפ"י שאר ישוב שאר יעקב¹⁶⁸ אלין ברכאן אחרנין דאשתארו. ¹⁶⁹ וכתוב והיה שארית יעקב¹⁷⁰ כו' כטל כו'.

(קמו, ב), בפירוש "שאר ישוב, שאר יעקב": "אלו הברכות האחרות שנתרו". ונאמר: "והיה שארית יעקב" וכו', "כטל" וכו'.

שם (קמו, ב) הזהר מפרש את "שאר ישוב, שאר יעקב" כ"אלו הברכות האחרות שנתרו", ומביא את הפסוק "והיה שארית יעקב... כטל". אלו ברכות שיעקב קיבל, אך שמר לזמן מאוחר יותר.

ופי דאשתארו היינו שאינן מאירים עכשיו בבחי' גילוי וזהו ע"ד מש"כ [מה שכתוב] בפי' לשארית כשיריים כו'

פירוש "שנותרו" הוא שאינן מאירות עכשיו בבחינת גילוי; וזה דומה למה שנתבאר בפירוש "לשארית" — כשיריים וכו'.

"שנותרו" פירושו שהן אינן מאירות בגלוי עכשיו. הדבר תואם את פירוש "שארית" כ"שיריים": אור שנמצא, אך אינו גלוי.

אך הנחלה וההמשכה היא באה בבחי' מקיף בלבד וזהו נחלה עבר על נפשנו¹⁷¹ שאינה נכנסה בפנימיות הלב להיות תוכו רצוף אהבה¹⁷² לה' בכלות הנפש ממש מעומקא דלבא.

אלא שהנחלה וההמשכה באות בבחינת מקיף בלבד. וזהו "נחלה עבר על נפשנו": היא אינה נכנסת בפנימיות הלב, כך שתוכו יהיה רצוף אהבה לה', עד כלות הנפש ממש, מעומק הלב.

הנחלה הזאת באה רק בבחינת מקיף. זהו פירוש "נחלה עבר על נפשנו": היא עוברת מעל הנפש ואינה נכנסת לפנימיות הלב, כך שהלב עדיין אינו "רצוף אהבה" בכלות הנפש ממש.

25 ומ"מ מאחר שנעשה עי"ז בחי' נדכה יצר לו מאד מה שגופו ונפשו הבהמית מלבישים את הנפש ונעשה שפל בעיניו הרי הוא בטל לבחי' המקיף שעליו ומשים עצתמו כשיריים ונמשך עליו חסד עליון להיות נושא עון

אף על פי כן, מאחר שעל ידי כך הוא נעשה בבחינת נדכה — כואב לו מאוד שגופו ונפשו הבהמית מלבישים את נפשו, והוא נעשה שפל בעיני עצמו — הוא בטל כלפי המקיף שעליו, ורואה את עצמו כשיריים; ועליו נמשכת חסד עליון, להיות "נושא עון"

אף שהאור מגיע אליו רק בבחינת מקיף, הוא נעשה נדכה: כואב לו שגופו ונפשו הבהמית מלבישים את נפשו האלקית, והוא שפל בעיני עצמו. לכן הוא בטל בפני המקיף ורואה את עצמו כ"שיריים", וחסד עליון מגיע אליו בבחינת "נושא עון".

ועובר על פשע¹⁷³ שהחסד עליון מתפשט במקום נמוך יותר כנ"ל ועי"ז יכול להעלות נפשו ולקשרה באור ה' א"ס ב"ה וקדושתו ולצאת ממאסר ונרתק הגוף והנפש הבהמית המלבישים את נפשו האלקית שלא יהא מושרש ומודבק בהן

"ועובר על פשע", שכן החסד העליון מתפשט יותר במקום נמוך יותר, כפי שהוזכר לעיל. כך הוא יכול להעלות את נפשו ולקשר אותה באור ה', אין סוף, ברוך הוא, ובקדושתו, ולצאת ממאסר ומכיסוי הגוף והנפש הבהמית המלבישים את נפשו האלקית, כדי שלא יהיה מושרש ודבוק בהם.

הוא גם "עובר על פשע", שכן החסד העליון מתפשט ביותר במקום הנמוך ביותר, כפי שהוסבר בתחילת המאמר. באמצעותו הוא יכול להעלות את נפשו, לקשר אותה באור אין סוף, ולצאת ממאסר הגוף והנפש הבהמית, כך שלא יהיה מושרש ודבוק בהם.

כי החסד נמשל למים¹⁷⁴ ומים מנתקין סרכות הריאה¹⁷⁵ כשמשקין את הבהמה.¹⁷⁶ וכך החסד גובר ומפריד הנפש האלקית מהתלבשותה והתקשרותה במאסר הגוף ליבטל וליכלל אליו ית:

שהרי החסד נמשל למים, ומים מנתקים הידבקות בריאה כשמשקים את הבהמה. כך גם החסד גובר ומפריד את הנפש האלקית מהתלבשותה ומתקשרותה במאסר הגוף, כדי שתבטל ותיכלל בו, יתברך.

החסד נמשל למים, ומים מנתקים הידבקות בריאה כשמשקים בהמה — הדימוי עצמו מופיע בפסקה 20. כך גם החסד העליון משחרר את הנפש האלקית ממאסר הגוף, כדי שתוכל להתבטל ולהיכלל בה.

בעבודה

התבונן בכך שהעולם וכל הזמן הם כרגע אחד לפני ה', שאינו משתנה בעקבות הבריאה, עד שהלב יבער בכמיהה להידבק בו. מי שאינו יכול להגיע לכך, יתבונן היטב עד כמה העצמיות והגסות שלו הרחיקו אותו, ידחה את התירוץ "כך נוצרתי", וישפיל את עצמו עד שיישבר ויראה את עצמו כמי שמקבל רק את "השיריים" של ה'. שברון כזה, גם כשהוא מושג מתוך מאמץ, אינו מאוס: הוא ממשיך את החסד העליון, המעלה את רצונותיו בחזרה אל הקדושה ומשחרר את נשמתו מאחזות הגוף.

שאלות לשיחה

1. מדוע המאמר מדגיש שתשובה שייכת גם ללומדי תורה, וכיצד הה"א העליונה והתחתונה מקבילות למחשבה ולדיבור?
2. כיצד ההתבוננות בכך שהזמן נברא מחדש בכל שעה והוא רגע בלבד לפני ה' מביאה לכולות הנפש?
3. מה ההבדל בין "נשיאת" העוון ל"דריסתו", ומדוע אפשר להעלות את הרצון שמאחורי החטא אך לא את המעשה?
4. מה מבדיל בין דכא לנדכא, ומדוע אפשר היה לחשוב ששברון שנרכש אינו מועיל?
5. באיזה מובן בעל התשובה מקבל רק "שיריים", ומדוע ההכרה בכך היא התנאי לחסדו של ה'?

הערות

פסוקה 1

1 להבין ענין הפסוק

קה"ת מציינים שמאמר זה מופיע שם בשינויים, מחולק לחמישה מאמרים קצרים, ולפי המקורות המצוינים שם נאמר בשבת תשובה תקנ"ו (1795).

הערת קה"ת

נדפס בשינויים בסי' מאמרי אדה"ז הקצרים ושם מחולק לכמה מאמרים: (א) ד"ה להבין פי' הפסוק מי א-ל כמוך, עי' קפג. (ב) לה"ע התשובה, עי' תקפד. (ג) ענין תשובה קדמה לעולם, עי' שכט. (ד) להבין מ"ש ויעש דוד שם, עי' קל. (ה) להבין מ"ש לב נשבר, עי' רט. ולפי הנסמן במאמרי אדה"ז הקצרים שם, מאמר זה הוא משבת תשובה תקנ"ו. ראה גם בהנסמן להלן בהמ"מ לפי האזינו עה, א. קיצורים לד"ה זה באוה"ת דברים כרך ז עי' ביתצב. חלק מהמאמר (מלהלן סא, א שו"ה בתחתונים) נמצא ג"כ בשינויים בסי' מאמרי אדה"ז — פרשיות עי' תקסה ומתחיל: ושמרתם. באוה"ת תצוה עי' אתרא ובאוה"ת ויקרא כרך א עי' קיב מציון לד"ה זה "בדרושי עשיית".

2 א-ל הוא חסד

קה"ת מפנים לערך אל, באות א, כמקור לכך שאל הוא אחד משמות החסד, כפי שאומר כאן אדמו"ר הזקן.

הערת קה"ת

ראה ג"כ מא"א אות א, ס"פ.

3 חסד א-ל כל היום

הערת קה"ת מפנה Psalms 50:3 למילים האלה.

Psalms 50:3 תהילים נ:ג

הערת קה"ת

תהלים נ, ג.

4 חסד אל כל היום

"חֶסֶד אֶל כָּל יְהוֹם". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שהשם אל מציון חסד. בהערה של קה"ת מצוין תהלים 50:3; המילים מופיעות בתהלים 52:3.

Psalms 52:3 תהילים נ"ב:ג

מה'תתהלל בקרְךָ הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֶל כָּל־יְהוֹם:

Why boastest thou thyself of evil, O mighty man? The mercy of G-d endureth continually.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

5 למים שיורדים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

עי' תענית (י, א). [כ].

6 ממקום גבוה למקום נמוך

רבי חנינא בר אידי מלמד שדברי תורה נמשלו למים: כשם שהמים יוצאים ממקום גבוה ויורדים למקום נמוך, כך אין התורה מתקיימת אלא במי שדעתו שפלה. אדמו"ר הזקן משתמש בדימוי של מים היורדים כלפי מטה כדי לתאר את חסדו של ה'.

Taanit 7a:15 תענית ז' א:ט"ו

וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר אִידִי: לָמָּה נִמְשְׁלוּ דְבָרֵי תוֹרָה לְמִים, דְּכַתִּיב: "הוּא כֵל צֶמָא לְכוּ לְמִים", לוֹמַר לָהּ: מַה מִּים מְנִיחִין מְקוֹם גָּבוֹה וְהוֹלְכִין

לְמָקוֹם נָמוֹךְ, אִף דְּבָרֵי תוֹרָה אֵין מְתַקְּיָימִין אֱלָא בְּמִי שְׂדַעְתּוֹ שְׂפָלָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

7 מי א-ל כמוך

"מִי אֵל כְּמוֹךְ נָשָׂא עוֹן וְעָבַר עַל פְּשַׁע לְשָׂאֲרִית נִחְלָתוֹ..." כל המאמר הוא ביאור לפסוק זה.

Micah 7:18 מיכה ז':י"ח

מִי־אֵל כְּמוֹךְ נָשָׂא עוֹן וְעָבַר עַל־פְּשַׁע לְשָׂאֲרִית נִחְלָתוֹ לֹא־יִחַזְקֵיק לְעַד אִפּוֹ כִּי־יִחַפֵּץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth in mercy.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מיכה ז, יח.

פסוקה 2

8 רבא מלמד שכל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו, "כמו שנאמר: 'נושא עוון ועובר על פשע': למי הוא נושא עוון? למי שעובר על פשע". הטקסט מציון את Megillah 28a.

Megillah 28a:14 מגילה כ"ח א:י"ד

וְלֹא עֲמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי — דָּאֵמַר רַבָּא: כָּל הַמַּעְבִּיר עַל מִדּוֹתָיו — מַעְבִּירֵין מִמֶּנּוּ כָּל פְּשָׁעָיו, שְׁנַאֲמַר: "נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשָׁע". לְמִי נוֹשֵׂא עוֹן — לְמִי שְׁעוֹבֵר עַל פְּשָׁע.

Nor did I insist on retribution: as Rava said: He who waives his right to retribution they waive retribution for all his sins, as it says, "Who pardons sins and passes over transgression" (Micah 7:18). For whom does He forgive sin? For one who passes over transgression.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

9 נושא עון ועובר על פשע

בפרשת בשלח אומר ה' למשה להיות כמוהו ולהשיב טובה תחת רעה, "כמו שנאמר: 'מי אל כמוך נושא עוון ועובר על פשע'". הטקסט מציון את פרשת בשלח (chapter 26) בין המקומות שבהם נדרש הפסוק.

Shemot Rabbah 26:2 שמות רבה כ"ו:ב'

... הוּא דוֹמֵה לִי מַה אֲנִי מְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רַעָה, אִף אַתָּה הוּא מְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רַעָה, שְׁנַאֲמַר (מִיכָה ז, יח): מִי אֵל כְּמוֹךְ נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשַׁע. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: עוֹבֵר עַל חֲטִיָּא שְׁלֵהֶם. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה אֹמֵר: עוֹבֵר לִפְנֵי הָעָם, מִי שֵׁשׁ בּו גְּאוּה יָבֵא וְיִדְבֵּר כְּנִגְדָּךְ. וְקָה אַתָּךְ מִזְקִנֵּי יִשְׂרָאֵל, שִׁיחֵיו עֲדִים שְׁלֵא יְהוּ אֹמְרִים לָךְ מַעֲיִינוֹת הֵיוּ שָׁם. (שם שם, שם): וּמִטָּךְ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּו אֶת הַיָּאֹר אֲמַר לִפְנֵינוּ: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם! מִטָּה זֶה שֶׁל פּוֹרְעָנוֹת הוּא, הוּא הַבְּאִישׁ הַמִּים בַּמִּצְרִים, וְהוּא הַבְּאִישׁ עֵשֶׂר מִכּוֹת עַל ...

Amalek came." What is written prior to the matter? "The entire congregation of the children of Israel traveled...there was no water for the people to drink" (Exodus 17:1). For the people there was not, but for the flocks and the cattle there

16 גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד

רבי לוי: "גדולה תשובה, שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר: 'שובה ישראל עד הוי' אלקירי". אדמו"ר הזקן פותח בכך את ההסבר המפורט שלו.

Yoma 86a:16 יומא פ"ו א:ט"ז

רב יהודה רמי, קתיב: "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם", וקתיב: "הנה) אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה!" לא קשיא: כאן מאהבה או מיראה, כאן על ידי יסורין. אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר: "שובה ישראל עד הוי אלקירי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

17 תשובה תשוב ה'

רעיא מהימנא על פרשת נשא מפרש את התשובה כ"תשובה ה"א" — החזרת הה"א למקומה בשם. אדמו"ר הזקן מדבר על הה"א העליונה ועל הה"א התחתונה.

Zohar III, 122a זח"ג קכב, א

הערת קה"ת

זח"ג קכב, א. ראה אגה"ת רכ"ד. זח"ג (קכג, א-ב) רע"מ. ועי' מאו"א עי' תשובה ס"י ס. [כ].

18 ולהבין זה צריך להבין מהות התשובה

הקטע מכאן נדפס שם, בשינויים, כמאמר קצר נפרד בעניין התשובה (ראו הערה 60:68).

הערת קה"ת

ראה מאמרי אדה"י הקצרים עי' תקפד (הנ"ל).

19 ואיש בער לא ידע

"איש בער אינו יודע וכסיל אינו מבין זאת". הפסוק מתאר את מי שחושבים שתשובה נועדה רק לחטאים.

Psalms 92:7 תהילים צ"ב:ז

איש-בער לא ידע וכסיל לא-יבין את-זאת:

A brutish man knoweth not, Neither doth a fool understand this.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צב, ז.

20 על אנשים יושבי אוהל ולומדי תורה

המאמר לשבת שובה מכאר שבשבת חזל ה' להתלבש במעשה ובדיבור, בעשרת המאורות, ולכן האדם שובת מדיבורי ימי החול. עוד נאמר שם ששבת ותשובה עניינן אחד — השבת הדברים למקורם — ושתשובה אינה מיועדת רק לחטאים, אלא גם להשבת הנשמה לשורשה; משום כך נקבעו עשרת ימי תשובה גם לצדיקים גמורים.

הערת קה"ת

ראה לקמן סו, ג. ר"פ האוינו. ועוד.

21 שתורה שבכתב . . ה' עילאה ותושבע"פ היא ה' תתאה

קה"ת מפנה לערכים תורה ויה' במילין, שבהם התורה שבכתב מוזהה עם ה' עילאה והתורה שבעל פה עם ה' תתאה.

הערת קה"ת

עי' מאו"א מערכת תורה טו וריש מערכת ה, ס"א. [כ].

22 עונותיכם היו מבדילים

"כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". הפסוק מראה מדוע

was. Immediately they came to engage in a dispute with Moses and said to him: "Why did you take us up out of Egypt [to kill us and our children and our cattle with thirst]?" (Exodus 17:3). From here, Rabbi Yehoshua would say: The house ... collapsed; too bad

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

10 וטהור עינים מראות ברע

"טהור עיניים מראות רע". הקדושה אינה יכולה לשרות על רע גס, ולכן החסד אינו יכול לרדת לתוכו.

Habakkuk 1:13 חבקוק א:י"ג

טהור עינים מראות רע והביט אל-עמל לא תוכל למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו:

Thou that art of eyes too pure to behold evil, And that canst not look on mischief, Wherefore lookest Thou, when they deal treacherously, And holdest Thy peace, when the wicked ;swalloweth up The man that is more righteous than he

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

חבקוק א, יג.

המשך הפסוק הפותח של המאמר: "נושא עוון ועובר על פשע לשארית נחלתו". אדמו"ר הזקן מפרש את "נושא" ואת "עובר" כשתי דרכים שבהן ה' מתייחס לשתי דרגות של חטא.

Micah 7:18 מיכה ז:י"ח

מי-אל כמוך נשא עון ועבר עלי-פשע לשארית נחלתו לא-יחזיק לעד אפו כי-חפץ חסד הוא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth . in mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 רבי אחא בר חנינא דורש את "לשארית נחלתו": לא לכל נחלתו, אלא (17b) "למי ששמים עצמו כשריים". הטקסט מציין את הפרק הראשון במסכת ראש השנה (17a) כמקור לתנאי זה.

Rosh Hashanah 17a:16 ראש השנה י"ז א:ט"ז

"לשארית נחלתו", אמר רבי אהא בר חנינא: אליה — וקוץ בה: "לשארית נחלתו" — ולא לכל נחלתו,

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

13 רבות ר"פ נצבים

קה"ת מזהה את מדרש רבה שבתחילת ניצבים כמדרש דברים רבה, פרשה ח, ומפנה לעמוד זה בספר המאמרים תרכ"ו בהקשר אליו.

הערת קה"ת

פ"ח. בסה"מ תרכ"ו (הוצאת תשמ"ט) עי' שו.

14 ובפי בשלה (פכ"ו)

קה"ת מפנה לתורה אור של הצמח צדק על נ"ך בהקשר למדרש בכשלה.

הערת קה"ת

אוה"ת נ"ך כרך א עי' תצב. בסה"מ תרכ"ו שם.

15 גדולה תשובה שמגעת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

יומא פו, סע"א.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ר"ה לא, א. סנהדרין צו, א.

28 והזמן הוא נברא

בקטע זה נאמר שגם הזמן הוא נברא: לפני העולם הזה היה סדר של זמן, שמקורו באצילות ובעולמות הרוחניים; אך קודם לכן לא היה שייך סדר של זמן, שכן ה' נמצא לגמרי למעלה מן הזמן. גם עכשיו, לפני הכול בטל כלאחר הבריאה; רק לנו העולם נראה ממשי, ולכן הוא נקרא "עולם", מלשון העלם.

הערת קה"ת

ראה לעיל בלק ע, ג.

29 בכל שעה צירוף אחד

בתניא נאמר שבכל שעה נמשכת זרימה אחרת מן העולמות העליונים, ואילו החיות של השעה הקודמת חוזרת למקורה ב"רצוא ושוב", משום שבכל אחת משתי-עשרה שעות היום פועל אחד משנים-עשר צירופי הוי, ובליה פועלים צירופי אדניי.

Tanya, Likkutei Amarim 41:26 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"א:כ"ו

וקשלוּמִד שְׁעוֹת הָרֶבֶה רְצוּפוֹת, יֵשׁ לוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בְּהִכָּנָה זֶה הַנִּזְכָּר לְעֵיל, בְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה עַל כָּל פְּנִים, כִּי, בְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה הֵיא הַמְשָׁכָה אַחֲרֵת מְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְהַחֲיוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וְהַמְשַׁכֶּת הַחַיּוֹת שֶׁבְּשְׁעָה שְׁלִפְנֵיהָ - חוֹזֶרֶת לְמִקּוּרָה [בְּסוֹד "רְצוּא וְשׁוּב" שֶׁבְּסֵפֶר צִירְיָה] עִם כָּל הַתּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים, כִּי בְּכָל שְׁעָה שׁוֹלֵט צִירּוֹף אֶחָד מֵיִיב צִירּוֹפֵי שֵׁם הַיְיָ הַכּוֹרֵה הוּא בְּיִיב שְׁעוֹת הַיּוֹם, וְצִירּוֹפֵי שֵׁם אֲדִנִּי בְּלִילָה, כְּנוֹדָע.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תניא פמ"א (נח, ב) ובליקוט פירושים ומ"מ — חסידים לשם. רשימות לכ"ק אדמו"ר חו' קמא. עטרת ראש ט, ב ואילך. סה"מ תרכ"ט (הוצאה באותיות מרובעות) ע' שלד.

30 והחיות רצוא ושוב

"והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק". החסידות מפרשת זאת כדופק של כל החיים: עליה אל המקור וחזרה אל הגוף.

Ezekiel 1:14 יחזקאל א':יד

וְהַחַיּוֹת רְצוּא וְשׁוּב כְּמִרְאָה הַבֶּזֶק:

And the living creatures ran and returned as the appearance of a flash of lightning

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, יד.

פסוקה 5

31 "והחיות רצוא ושוב". גם השעה וגם פעימות הלב מתנהלות לפי הדפוס הזה של רצוא ושוב.

Ezekiel 1:14 יחזקאל א':יד

וְהַחַיּוֹת רְצוּא וְשׁוּב כְּמִרְאָה הַבֶּזֶק:

And the living creatures ran and returned as the appearance of a flash of lightning

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

חסד אינו יכול לרדת למקום שבו יש פשע: החטא הוא מחיצה.

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כִּי אִם-עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיּוּ מִבְּדִילִים בֵּינְכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם וְחַטָּאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נט, ב.

פסוקה 3

23 ארז"ל

"שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם: תורה, תשובה, גן עדן, גיהנם, כסא הכבוד, בית המקדש ושמו של משיח". קה"ת מביא זאת כאמרת חז"ל.

Pesachim 54a פסחים נ"ד א

הערת קה"ת

פסחים נד, א. וש"נ. [כ].

24 ארז"ל שבעה דברים קדמו לעולם

הקטע נדפס שם, בשינויים, כמאמר קצר על "תשובה קדמה לעולם" (ראו הערה 60:68).

הערת קה"ת

ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שכט (הנ"ל).

25 עיקר התשובה היא בלב

בתניא נאמר אותו הדבר: גם מי שכבר עשה תשובה כראוי צריך לדעת ש"עיקר התשובה הוא בלב", וללב יש מדרגות רבות, ולכן הוא יכול לשוב שוב, במדרגה עמוקה יותר.

הערת קה"ת

ראה רמב"ם הלי' תשובה פ"ב, ה"ג. תניא פרק כט (לו, ב). לעיל נח, ד הערה וכמארו"ל.

26

המדרש מונה שישה דברים שקדמו לבריאת העולם, ורבי אבהו ברבי זעירא מוסיף את התשובה, תוך שהוא מצטט: "בטרם הרים יולדו... תשב אנוש עד דכא". הטקסט מפנה לפרק זה בסוגריים מרובעים.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א':ד'

פסוקה 4

27 שיתא אלפי שני

רב קטינא: "העולם קיים ששת אלפים שנה, ובאלף אחד הוא חרב". אדמו"ר הזקן משתמש בדבריו כדי לתאר את משך קיומו של העולם בזמן.

Rosh Hashanah 31a:8-9 ראש השנה ל"א א:ח-ט'

וְקַמִּיפְלָגִי בְּדָרְב קִטִּינָא, דְּאָמַר רַב קִטִּינָא: שִׁיתָא אֲלָפֵי שְׁנֵי הוּא עֲלָמָא וְחַד חֲרוֹב, שְׁנָאֵמַר: "וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ בְּיוֹם הַהוּא". אָמַר אֲבִי: תִּרִי חֲרוֹב, שְׁנָאֵמַר: "חֲחִינּוּ מִיּוֹמִים". בְּמוֹסְפֵי דְשַׁבְּתָא מָה הִיּוּ אוֹמְרִים? אָמַר רַב עֲזָרָה בַר רַבָּא אָמַר רַב: "הִיוּ לָהּ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Sanhedrin 97a:12 סנהדרין צ"ז א:י"ב

אָמַר רַב קִטִּינָא: שִׁיתָא אֲלָפֵי שְׁנֵי הוּא עֲלָמָא, וְחַד חֲרוֹב, שְׁנָאֵמַר: "וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ בְּיוֹם הַהוּא". אֲבִי אָמַר: תִּרִי חֲרוֹב, שְׁנָאֵמַר: "חֲחִינּוּ מִיּוֹמִים בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְנִחְזֶה לְפָנָיו".

32 האדם שהוא עולם קטן

המילים כאן מצטטות את Kohelet Rabbah 1:8. הקטע מופיע למטה.

Kohelet Rabbah 1:8 קוהלת רבה א:ח'

כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוּכַל וְגו', דְּבָרֵי הַבְּטָלָה מִיִּגְעִין אֶת הָאָדָם, קוֹרֵא הַיּוֹם, כְּבֹשׁ שָׁמָּה. סֵלַע פְּעוֹפֶרֶת, מְעוֹט חֲתִיכוֹת. מִתְפַּלְלוֹת בְּטוֹר מִסְכָּן, חֲתוּכֵי שְׂרוּיֵין חֲתוּכֵין. שׁוֹר מִשְׁפָּט בְּטוֹר מִסְכָּן, תִּרְדִּין בְּחֶרֶדֶל. רַבִּי יוֹנָתָן נִשְׁרַע שְׁעָרֶיהָ אֵל לְהֵדָה מְגִדְלָה דְּצִבְעָה מִיתְאֲסִיָּא, הִנֵּה תִמָּן חֵד סִפֵּר, אָמַר, בְּשִׁבִּיל שְׁעָרָה בָּאתָה לְכָאן לְרַפְאָתוֹ, אָמַר לָקָה שִׁיטְפוּ מֵאֵל, וְהָא סְבִית שִׁישׁ בַּה סַעֲל לְרַפְאָתוֹ, וְאִנִּי הֶעֱתַקְתִּי לְכָאן לְהַחִישׁ מַחֲהָ, קָם וּרְבַע לָקָה עַל רִגְלָיו, אָמַר לָקָה ...

All matters are wearying; man cannot utter it, the eye is not “satisfied with seeing, nor the ear filled with hearing” (Ecclesiastes 1:8). “All matters are wearying; man cannot....” Matters of platitude render a person weary. Koreh hayom – assemble there; literally means “read there.” However, koreh can be used to mean assemble (see Deuteronomy 33:19) and hayom is translated in Aramaic as yemama, which is similar to taman, there. Thus, one could say koreh hayom is a type of hint or code for “assemble there.” sela ka'oferet – ... few

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Zohar I, 134b זח"א קלד, ב

הערת קה"ת

ראה אבדור"ג רפליא. קה"ר א, ד. תנחומא פקודי ג. ת"ז תס"ט קרוב לתחלתו. זח"א קלד, ב. מו"נ ח"א, פ"ב.

33 שהוא עולם קטן

המדרש מלמד שהמשכן שקול כנגד העולם כולו וכנגד בריאת האדם, "שהוא עולם קטן". אדמו"ר הזקן משתמש ברעיון הזה כדי לקרוא את פעימות הלב כמראה לחיותו של העולם.

Midrash Tanchuma, Pekudei 3:3 מדרש תנחומא, פקודי ג:ג'

... וְאִמְלֵא אֶת־רוּחַ אֱלֹקִים בְּחֻכְמָהּ (שמות לא, ג). לְמַדְךָ, שֶׁהַמִּשְׁכָּן שְׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם, וּכְנֶגֶד צִירַת הָאָדָם שֶׁהוּא עוֹלָם קָטָן. כִּיצַד, כְּשֶׁבָרָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, כִּילוּד אִשָּׁה בְּרָאוּ. מֵה יִלּוּד אִשָּׁה מִתְחִיל מִטְבוּרָם וּמוֹתָם לְכָאן וּלְכָאן לְאַרְבָּעָה צִדֵּינִי, כִּךְ הַתְחִיל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְרֹאת אֶת עוֹלָמוֹ מֵאֵבֶן שְׁתִּיהַ תְּחִלָּה, וּמִמֶּנָּה הִשְׁתַּת הָעוֹלָם. וְלִמָּה נִקְרָא שָׁמָּה אֵבֶן שְׁתִּיהַ, מִפְּנֵי שֶׁמִּמֶּנָּה הַתְחִיל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְרֹאת אֶת עוֹלָמוֹ. וּבָרָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ...

Another explanation of It hath been already (Eccles. 1:10). It is written: The L-rd by wisdom founded the earth (Prov. 3:19) and also: I have filled him with the spirit of wisdom (Exod. 31:3). This teaches us that the Tabernacle was equal both to all the world and to a human embryo, which is a world in miniature. 5:75, n. 20. How is that so? When the Holy One, blessed be He, created His world, He did so just as ... a child is born to a woman. A child starts

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

34 ס"ד"ה כי כאשר השמים החדשים

בסוף המאמר מוסבר כי "השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה" הם גילוי מלמעלה לעתיד לבוא, באמצעות אתערותא דלעילא בלבד. הארץ

מתוארת שם ככחינת "רצוא", שבאמצעותה נמתקים הדין וההסתר של שם אלקים.

הערת קה"ת

תו"א ב, ג.

35 מבשרי אחזה אלו-ה

"מבשרי אחזה אלוה". תורת החסידות משתמשת בפסוק כדי ללמוד על האלוקות מתוך פעולתה של נפש האדם, כפי שעושה המשל כאן.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

ואחר עזרי נקפויזאת ומבשרי אחזה אלוה:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב יט, כו.

36 בביאור ע"פ יונתני

הביאור, הפותח במילים "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", מסביר כי המחשבה העליונה של ה' רואה את כל הדורות במבט אחד ונמצאת למעלה מהזמן; הזמן נוצר רק כשהשפע נמשך אל הדיבור. הקטע שאליו מפנה ההערה מוסיף שישראל עלו במחשבה קדומה, ושטירת הבריאה היא דירה לה' למטה.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש יז, ד.

37 כי לא מחשבותי מחשבותיכם

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם". הטקסט מפנה לביאור על "יונתני", הפותח בפסוק זה ומראה שמחשבת ה' היא למעלה מהזמן.

Isaiah 55:8 ישעיהו נ"ה:ח'

כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'

For My thoughts are not your thoughts, Neither are your ways My ways, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38 אני ה' לא שניתי

"כי אני הוי' לא שניתי". הבריאה לא חוללה שינוי בה: גם לאחריה הוא יחיד כפי שהיה לפניו.

Malachi 3:6 מלאכי ג:ו'

כי אני ה' לא שניתי ואתם בניייעקב לא כליתי:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

39 אתה הוא ה' לבדך

"אתה הוא הוי' לבדך, אתה עשית את השמים ... ואתה מחיה את כולם". אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "לבדך" כביטוי לאחדותו של ה' לאחר הבריאה, וממשיך למילים "אתה עשית" ו"אתה מחיה".

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו'

אתה-הוא ה' לבדך אתה עשית את-השמים שמי השמים וכל-צבאם הארץ וכל-אשר עליה הימים וכל-אשר בהם ואתה מחיה את-כלם וצבא השמים לך משתחווים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and

הערת קה"ת
ראה לקמן שה"ש ג, ד.

44 למשל כמו באדם אות א'

בפרק כ' בתנאי מובאת ההשוואה של דיבור אחד, שאינו נחשב לעומת הנשמה וכוח הדיבור שלה, כדי להראות שכל העולמות נחשבים כלא לפני ה'.

הערת קה"ת
תניא פרק כ. אוה"ת שה"ש ע' נב.

45 כולא קמי' כלא חשיב

הקדמת הזוהר מתארת יראה אמיתית כיראה מה', משום שהוא השורש של כל העולמות, "יחול לפניו נחשב כאין".

Zohar I, 11b זח"א יא, ב

הערת קה"ת
זח"א יא, ב.

פסוקה 7

46 ברגע קטן עזבתיך

"לרגע קטן עזבתיך, וברחמים גדולים אקבצך". אדמו"ר הזקן קורא את המחצית השנייה כזמן שבו יתברר שהראשונה אכן התקיימה.

Isaiah 54:7 ישעיהו נ"ד:ז

ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך:

For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י נד, ז.

47 כי אלף שנים כיום . . ואשמורה בלילה

"כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור, ואשמורה בלילה". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על זמן הגלות.

Psalms 90:4 תהילים צ"ד

כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה:

For a thousand years in Thy sight Are but as yesterday when it is past, And as a watch in the night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים צ, ד.

48 עין בעין יראה

"כי עין בעין יראה בשוב הוי' ציון". הפסוק מתאר את ההתגלות הגלויה של זמן העתיד לבוא.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח

קול צפיק נשא קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראה בשוב ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י נב, ח.

all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
נחמי' ט, ו.

40 אתה הוא קודם שנה"ע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
תפלת השחר.

פסוקה 6

41 ואתה מחיה וגוי

"ואתה מחיה את כולם". הפסוק מסבירה מדוע קיומם של העולמות שנבראו אינו משנה את אחדות ה'.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבא הארץ וכל אשר עליה תימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

42 ביו"ד נברא העוה"ב

רבי יהודה בר אילעאי לומד מן הפסוק "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" ("בהבראם" — באות ה' ברא אותם), שהעולם הזה נברא באות ה' והעולם הבא באות יו"ד.

Menachot 29b:13-14 מנחות כ"ט ב:יג-יד

מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני מה כפוף ראשו מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרים ותניא תיובתיה חדא הא דאמר רב ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן

שלש יגנו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת
מנחות כט, ב.

43 ואפילו ימות המשיח ותחיית המתים

בקטע זה נאמר שכל חיי העולם הבא, גן עדן התחתון וימות המשיח אינם אלא הארה של השכינה, זיו יחיד: העולם הבא נברא ביו"ד, שהיא צמצום גדול, בדומה לאות אחת לעומת עצמותו של ה'. משום כך שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יקרה יותר מכל חיי העולם הבא.

Song of Songs 3:4 שיר השירים ג:ד

כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתי ולא ארפנו עד שהביאתי אל בית אמי ואל חדר הורתי:

Scarce had I passed from them, When I found him whom my soul loveth: I held him, and would not let him go, Until I had brought him into my mother's house, And into the chamber of her that conceived me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 וראו כל בשר

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו". בזמן העתיד לבוא גם העיניים הגשמיות יראו אלוקות.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י מ, ה.

פסוקה 8

50 תשובה קדמה לעולם

הגמרא מונה את התשובה בין שבעת הדברים שנבראו קודם שנברא העולם. אדמו"ר הזקן מסביר שהכוונה היא למדרגת התשובה, שלמעלה מן הזמן, ולא לזמן שקדם לבריאה.

Pesachim 54a:8-9 פסחים נ"ד א:ח-ט'

לא קשאי: הא באור דידן, הא באור דגיהנם. אור דידן — במוצאי שבת, אור דגיהנם — בערב שבת. ואור דגיהנם בערב שבת איברי? והא תנאי: שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח. תורה, דכתיב: "ה' קנני ראשית דרכו". תשובה, דכתיב: "בטרים הרים ילדיו", וכתיב: "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נד, א. ועל"ק האזינו האי ספ"ג [עב, ג]. [כ]. ראה יהל אור עי שכא. קטע מכאן מובא בסה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) עי שסה, וראה יהל אור עי תקמג בענין למעלה מהזמן.

51 למעלה מהזמן והעולם

קה"ת מפנים לאור התורה על וישב, בעניין תשובה שלמעלה מן הזמן והעולם.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת וישב רסו, א.

52 בדיה שיר השירים

המאמר מסביר שה' נקרא חתן וכנסת ישראל נקראת כלה, ושכל נשמה יהודית היא "כלה". אחת המשמעויות של "כלה" קשורה ל"כליון" — כיסופי הנפש המכלים כל דבר אחר, כלומר כלות הנפש הנזכרת כאן.

Song of Songs 1:1 שיר השירים א:א'

שיר השירים אָשֶׁר לְשִׁלְמָה:

THE song of songs, which is Solomon's

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
לקמן שה"ש א, א.

53 אני הוי' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם

"כי אני הוי' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם". אדמו"ר הזקן מפרש את "לא כליתם" כ"לא הגעתם לכלות הנפש", אף שטבעו הבלתי משתנה של ה' היה אמור להביא אתכם לכך.

Malachi 3:6 מלאכי ג:ו'

כי אָנִי ה' לֹא שִׁנִּיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כָלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

54 דירה בתחתונים

הערת קה"ת מפנה לBamidbar Rabbah 13:8 למילים האלה.

Bamidbar Rabbah 13:8 במדבר רבה י"ג:ח'

הערת קה"ת

ראה תנחומא נשא טז. במד"ר יג, ח.

55 להיות לו דירה בתחתונים

"כאשר הקדוש ברוך הוא ברא את העולם, הוא רצה שתהיה לו דירה בתחתונים, כפי שיש לו בעולמות העליונים". זוהי תכלית הבריאה, שתשובה והמצוות מממשות.

Midrash Tanchuma, Nasso 16:1 מדרש תנחומא, נשא ט"ז:א'

... באתי לגני אַחֲוֵי כֹלָה (שה"ש ח, א). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, נִתְאַוָּה שְׂיָהָא לוֹ דִּירָה בַּתְּחַתּוֹנִים כְּמוֹ שֵׁישׁ בְּעֵלְיוֹנִים. בָּרָא אֶת הָאָדָם וְצָוָה אוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ: מְכַל עֵץ הֵגֵן אָכַל תֹּאכֵל, וּמַעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרַע לֹא תֹאכֵל מִמֶּנּוּ (בראשית ב, טז-יז). וְעַכְשָׁיו צוּוּי. אָמַר לָקָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי הֵייתִי מִתְאַוָּה שְׂיָהָא לוֹ דִּירָה בַּתְּחַתּוֹנִים כְּמוֹ שֵׁישׁ לִי בְּעֵלְיוֹנִים, וְדָבָר אֶחָד צוּיִתִּי אוֹתָהּ וְלֹא שְׁמַרְתָּ אוֹתָהּ. מִיֵּד סִלַּק הַקָּדוֹשׁ ...

So it came to pass on the day that Moses had“ (Numb. 7:1) finished.” Rav says, “Every place where it is stated, ‘So it came to pass (wayehi),’ [is referring to] something new”; but R. Simeon says, “Every place where it says, ‘So it came to pass (wayehi)’ [is referring to] something which existed, has ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it was. 5:7. This text is related (to Cant. 5:1), “When I come to ... my garden, my sister bride.” R. Samuel bar

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

56 ושמרתם את כל מצותי

מכאן ואילך המאמר נדפס שם, בשינויים, כמאמר קצר על "ויעש דוד שם" (ראו הערה 68:60).

הערת קה"ת

שמות כב, לא. מכאן ואילך ראה מאמרי אדה"ו הקצרים עי קל. מאמרי אדה"ו על פרשיות התורה פי קדושים עי תקסה.

57 ושמרתם את כל מצותי ועשיתם אותם

"ושמרתם את מצוותי ועשיתם אותם, אני הוי'". המילה כתובה בכתוב חסר, המאפשר לקרוא אותה "אתם". בהערת קה"ת מצוין שמות כב:לא; הפסוק נמצא בוויקרא.

Leviticus 22:31 ויקרא כ"ב:ל"א

וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה'

And ye shall keep My commandments, and do them: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שצמצם א"ע". וראה במאמרי אדה"ז פרשיות פ' אמור ע' תקסה.

פסקה 11

63 ועמ"ש מזה בד"ה ולא אבה

במאמר מוסבר שחכמה מתהווה מאור אין סוף רק כהארה קטנה ומצומצמת, לאחר שעצמותו של ה' הוסתרה "בחושך", כשם שהשער צומח מהגולגולת המכסה את המוח ואין לו כל השוואה למוח עצמו. זהו הצמצום שהי' מייצגת כאן.

הערת קה"ת
לעיל לה, ד.

64 שמים . . . אש ומים

"מהו שמים? ... אש ומים: הקדוש ברוך הוא הביא אותם, ערבב אותם זה בזה ועשה מהם את הרקיע." אדמו"ר הזקן מכנה את האהבה והיראה "שמים רוחניים" — אש ומים.

Chagigah 12a:19-20 חגיגה י"ב א:י"ט-כ'

מאי "שמים"? אמר רבי יוסי בר חנינא: ששם מים. במתניתא תנא: אש ומים, מלמד שהביא הקדוש ברוך הוא וטרכו זה בזה, ועשה מהן רקיע. שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר לקה: אתה ששמימשת את נחום איש גש וזו עשרים ושתים שנה, שהיה דורש כל "אתיין" שבתורה, "את השמים ואת הארץ", מה היה דורש בהן? אמר לו: אילו נאמר "שמים וארץ", הייתי אומר: "שמים" — שמו של הקדוש ברוך הוא. עכשיו שנאמר: ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
חגיגה יב, א.

65 כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך." זהו הפסוק הפותח את המאמר שאליו מפנה אדמו"ר הזקן בנושא התשובה.

Deuteronomy 30:11 דברים ל:יא

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא־נפלאה היא ממך ולא רחקה הוא:

For this commandment which I command thee this day, it is not too hard for thee, neither is it far off

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

66 בטרם הרים יולדו

"בטרם הרים יולדו, ותחולל ארץ ותבל." המדרש לומד מכאן שהתשובה קדמה לעולם.

Psalms 90:2 תהילים צ:ב'

בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד־עולם אתה אל:

Before the mountains were brought forth, Or ever Thou hadst formed the earth and the world, Even from everlasting to everlasting, Thou art G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 תשב אנוש

"תשב אנוש עד דכא, ותאמר: שוכו בני אדם." המדרש דורש זאת בהמשך לפסוק הקודם: מאותה שעה עצמה הייתה התשובה מוכנה.

Psalms 90:3 תהילים צ:ג'

תשב אנוש עד־דכא ותאמר שוכו בני־אדם:

58 א"ת אותם אלא אתם

בפרשת בחוקותי מפרש הוזהר את "ועשיתם אותם" כ"כאילו עשיתם אותי": מי שמקיים את מצוות התורה עושה, כביכול, את השם הקדוש למעלה; לאחר מכן הוא מפרש באותו אופן גם את "ודוד עשה שם". הטקסט מצטט את הקטע הזה (113a-b).

Zohar III, 113a זח"ג קיג, א

Sanhedrin 99b:12 סנהדרין צ"ב ב:י"ב

אמר ריש לקיש: כל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר: "וְאַתָּה הִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֻנִּי". רבי אלעזר אומר: כאילו עשאו לדברי תורה, שנאמר: "וְשִׁמְרָתָם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעִשִּׂיתָם אֹתָם". רבא אומר: כאילו עשאו לעצמו, שנאמר: "וְעִשִּׂיתָם אֹתָם" — אל תקרי "אתם" אלא "אתם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Vayikra Rabbah 35:7 ויקרא רבה ל"ה ז'

הערת קה"ת

זח"ג קיג, א. וראה סנהדרין צט, ב. ויק"ר לה, ז.

59 "הוד והדר תשובה עליו." אותו שורש משמעו להניח או לעשות, ומכאן תמיכה בפירוש "שויתי".

Psalms 21:6 תהילים כ"א ו'

גדול כבודו בישועתך הוד והדר תשובה עליו:

His glory is great through Thy salvation; Honour and majesty dost Thou lay upon him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 ויעש דוד שם

"ודוד עשה שם." אדמו"ר הזקן, בעקבות הוזהר, מפרש שדוד עשה את שם ה' גלוי באמצעות התורה והתפילה שלו.

II Samuel 8:13 שמואל ב ח:י"ג

ויעש דוד שם בשבו מהכותו את־אֲרָם בגֵּיא־מֶלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֱלָף:

And David got him a name when he returned from smiting the Arameans in the Valley of Salt, even eighteen thousand men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"ב ח, יג.

61 "שויתי הוי' לנגדי תמיד." אדמו"ר הזקן מפרש את "שויתי" במשמעות של "עשיתי".

Psalms 16:8 תהילים ט"ז ח'

שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל־אָמוּט:

I have set the L-RD always before me; Surely He is at my right hand, I shall not be moved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 10

62 וכל העולמות עליונים . . כרגע לפנינו ית'

הנוסח המקביל שם אומר: "שהרי העולם הוא בזמן, ואיך דור בו מי שהוא למעלה מהזמן ומהעולם? אלא על ידי הצמצום שצמצם את עצמו". הוא מבחיר במפורש מדוע נחוצה היידי, המסמלת את הצמצום.

הערת קה"ת

במאמרי אדה"ז הקצרים ע' קל הלשון "דהנה העולם הוא בזמן ואיך יכול הוא ית' לדור שם שהוא למעלה מהזמן והעולם, אמנם הוא ע"י צמצום

Thou turnest man to contrition; And sayest: 'Return, ye chil-
'dren of men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

רבי אהבה ברבי ועירא מוסיף את התשובה לדברים שקדמו לעולם, ומביא ראיה מן הפסוקים "בטמם הרים יולדו" ו"תשב אנוש". הטקסט מתייחס למדרש הזה, שהובא בסעיף 3.

... "הי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברכי ועזריא
אמר אף התשובה שנאמר (שם ז, ב) "בטרים הרים יולדו" ואותה
השעה (שם, ג) "תשב אנוש עד דכא וגו'" אבל איני יודע איזה מהם
קודם אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קודם לתורה
א"ר אבא בר כהנא התורה קדמה לכסא הכבוד שנאמר "ה' קנני ראשית
דרכו [קדם מפעלו מאז]" קודם לאותו שכתב בו "נכון כסאך" מאז".
ר' הונא ור' ירמיה בשם רבי שמואל בר ר' יצחק אמרו מחשבתן של
ישראל קדמה לכל דבר משל למלך ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

”כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וחסדי מאתך לא ימושו... אמר מרחם ה'.” אדמו”ר הזקן מפרש זאת כחמלה הגדולה שתתגלה באמצעות התשובה לעתיד לבוא.

כִּי הָהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוָסֶינָה וְחִסְדֵּי מֵאֲתָה לֹא־יִמּוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אֲמַר מִרְחֻמָּה ה'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

”כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון.” בימות המשיח יהיה הייחוד שלם גם בעולם הזה.

קול צפיקה נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו פשוט הי ציון:

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישעי"ב, ח.

ישעיהו מ"ה Isaiah 40:5

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

הערת קה"ת

ישעיי מ, ה.

ב"אור התורה" על בהעלותך כותב הצמח צדק שגילוי אור אין סוף למטה כפי שהוא למעלה נקרא "יחודא עילאה" של הקב"ה; בכרך על נ"ך מובא קטע מכאן.

הערת קה"ת

באזה"ת בעלזותך שלז: ור"ל שיהי גילוי אוא"ס למטה כמו למעלה ממש והו נקי יחוד קוב"ה. ראה אזה"ת נ"ך כרך ב ע' תתקכא שמביא קטע מכאן.

הערת קה"ת

בתפלת שמ"ע לר"ה.

אור התורה על שמות מפנה לקטע זה בעניין גילוי אור אין סוף, שיושג אפילו בשכל האנושי לעתיד לבוא; קה"ת מפנה גם לאור התורה על בראשית באותו עניין.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פ' שמות ע' פד שמציין לכאן. ראה גם באוה"ת בראשית נ, א.

Shabbat 97a:4 שבת צ"ז א:ד'

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: הַחֹשֶׁד בְּכַשְׂרִים — לֹקָה בְּגוֹפּוֹ, דְּכַתִּיב: "וְהוּן לֹא יֵאֱמָרְמוּנוּ לִי וְגו'"; וְגַלְיָא קָמִי קוֹדֶשָׁא בְּרִיהּ הוּא דְּמַהֲיָמִי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: הֵן מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, וְאַתָּה אֵין סוֹפֵה לְהֶאֱמִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה שבת צז, א.

”ויבואו במערות צורים ובמחילות עפר, מפני פחד הוי' ומהדר גאונו, בקומו לערוץ הארץ”. אדמו”ר הזקן מפרש שהדבר מבטא יראה המורגשת בגוף לנוכח גילוי העתיד לבוא.

ובָּאוּ בַּמַּעֲרוֹת צָרִים וּבַמַּחֲלוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַחַד ה' וּמִהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוֹמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ:

And men shall go into the caves of the rocks, And into the
holes of the earth, From before the terror of the L-RD, And
from the glory of His majesty, When He ariseth to shake
mightily the earth

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 כי גאה גאה

"כי רם רם". אדמו"ר הזקן מפנה להסבר שנתן לביטוי זה במקום אחר, כדי לבאר את משמעות "גאונר".

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א'

[illegible]

Then sang Moses and the children of Israel this song unto
the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for
He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown
into the sea

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 ממעמקים קראתיך הוי"

”ממעמקים קראתיך הוי”ו. אדמו”ר הזקן קושר זאת להמשכת הגילוי כפי שהיה לפני הצמצומים.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א'

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קִרְאָתוֹ הִיא

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O
 .L-RD

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 שובה ישראל עד

”שובה ישראל עד הוי” אלקיך”. זהו הפסוק הפותח את המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Hosea 14:2 הוֹשִׁעַ "ד:ב'

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיהָ כִּי כָשְׁלָתָהּ בַּעֲוֹנָהּ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stum-
bled in thine iniquity.

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 תפול אימה ופחד

”טיפול עליהם אימתה ופחד”. אדמו”ר הזקן משתמש בביטוי זה לתיאור היראה שגילוי העתיד לבוא יעורר אפילו בגשמיים.

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועה ידמו כאבן עדי-עבר עמר
Havayah עדי-עבר עס-זו קנית:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of
Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass
over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast
.gotten

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 המראה הגדול הזה

משה בסנה הכוער: "אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי זה לתיאור הגילוי שכל בשר יראה לעתיד לבוא.

שמות ג:ג Exodus 3:3

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה אֶת-הַמֶּרְאָה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא-יִבְעַר
הַסֵּנֶה:

And Moses said: 'I will turn aside now, and see this great sight, why the bush is not burnt

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 להחיות רוח שפלים

"אני שוכן מרום וקדוש, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים". החסד העליון מגיע עד לאלה שבעיני עצמם הם שפלים.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂא שְׁכֹן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן וְאֶת־דִּכָּא וְשַׁפְלֵי־רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלַהֲחִיּוֹת לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 ורוא דכתיב מי אל כמוך בעתיק יומין אתמר

באידרא רבא נאמר: "וסוד מה שכתוב, 'מי א-ל כמוך', נאמר על עתיק יומין", בתיקון הראשון של דיקנא עילאה. אדמו"ר הזקן מצטט זאת כדי להראות שחסד זה נמשך מבחינה שלמעלה מיימי עולם".

Zohar, Idra Rabba 11:100-112 ספר הזוהר, האדרא רבא י"א:קי"ב

89 המעתיק הרים

"המעביר הרים ולא ידעו". אדמו"ר הזקן גזור את המילה "עתיק", במשמעות "מסור", מן המילה "מעתיק".

Job 9:5 איוב ט:ה'

הַמַּעֲתִיק הָרִים וְלֹא יָדְעוּ אֲשֶׁר הִפְכֵם בְּאַפּוֹ:

Who removeth the mountains, and they know it not, When He overturneth them in His anger.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 חסד אל כל היום

"חסד א-ל כל היום". ה' נקרא א-ל משום שאור אין סוף מתלבש בחסד.

Psalms 52:3 תהילים נ"ב:ג'

מִה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגְּבוּר חָסֵד אֶל כָּל־הַיּוֹם:

Why boastest thou thyself of evil, O mighty man? The mercy of G-d endureth continually.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

91 עולם חסד יבנה

"כי אמרתי עולם חסד יבנה". זהו החסד החיצוני, חסד עולם, שמביא את העולם לידי קיום.

Psalms 89:3 תהילים פ"ט:ג'

כִּי־אָמַרְתִּי עוֹלָם חָסֵד יִבְנֶה שָׁמַיִם תִּכּוֹן אֱמוּנָתְךָ בָּהֶם:

For I have said: 'For ever is mercy built; In the very heavens Thou dost establish Thy faithfulness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

92 אל עולם

אברהם "ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהתלבשות ה' בחסד שבונה את העולם.

Genesis 21:33 בראשית כ"א:ל"ג

וַיִּטַע אֲשֶׁל בְּכָאֵר שִׁבְעַ וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם:

And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the L-RD, the Everlasting G-d.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 ובחסד עליון כל ימוט

"כי המלך בוטח בהוי', ובחסד עליון כל ימוט". אדמו"ר הזקן מפרש את הביטוי "חסד עליון" כחסד הפנימי והעליון שמקורו בסובב כל עלמין.

Psalms 21:8 תהילים כ"א:ח'

כִּי־הִמְלִיךְ בִּטְחָ בַּה' וּבְחֶסֶד עָלְיוֹן כָּל־יָמוּט:

For the king trusteth in the L-RD, yea, in the mercy of the Most High; he shall not be moved.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 אדמה לעליון

"אדמה לעליון". המאמר שאדמו"ר הזקן מצטט גזור את המילה "אדם" מן המילה "אדמה".

Isaiah 14:14 ישעיהו י"ד:יד

אֶעֱלֶה עַל־בְּמֹתַי עַב אֲדַמָּה לְעִלְיוֹן:

I will ascend above the heights of the clouds; I will be like 'the Most High.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 15

95 ועתה יגדל נא כח אדי

"ועתה יגדל נא כוח אדני, כאשר דיברת". תפילתו של משה לאחר חטא המרגלים, הממשיכה אל מידות הרחמים; אדמו"ר הזקן מפנה לסיום המאמר שלו על כך.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כֹחַ אֲדֹנִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאֹמְרִי:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying:

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 ויגמול שקדים

מטתו של אהרן "פרח והוציא שקדים בשלים". הפועל "ויגמול" חולק שורש עם "גומל חסדים".

Numbers 17:23 במדבר י"ז:כ"ג

וַיְהִי מִמָּחָרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אַהֲלֵל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פֶרֶחַ מִשֶּׁה־אֶהְרֹן לְבִית לֵוִי וַיֵּצֵא פֶרֶחַ וַיִּצֹץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים:

And it came to pass on the morrow, that Moses went into the tent of the testimony; and, behold, the rod of Aaron for the house of Levi was budded, and put forth buds, and bloomed blossoms, and bore ripe almonds.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 חסדי ה' כי לא תמנו

"חסדי הוי' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמיו". אחד הדיונים בחסד האלוקי שאליז מפנה הטקסט.

Lamentations 3:22 איכה ג:כ"ב

חֲסִדֵי הָיָה לֹא־תִמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו:

Surely the L-RD'S mercies are not consumed, Surely His compassions fail not.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 הוי' יחתו מריביו

"הוי' — יחתו מריביו", מתוך שירת חנה. הטקסט מפנה לביאור הפסוק

במקום אחר.

I Samuel 2:10 שמואל א ב:י

Havayah יחתו מריכו עלו בשמים ירעם Havayah ידיו אפסיארי
ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו:

They that strive with the L-RD shall be broken to pieces;
Against them will He thunder in heaven; The L-RD will judge
the ends of the earth; And He will give strength unto His
king, And exalt the horn of His anointed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

99 משה ידבר

”משה ידבר והאלקים יענו בקול”. הטקסט מפנה לביאור הפסוק.

Exodus 19:19 שמות יט:יט

ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול:

And when the voice of the horn waxed louder and louder,
Moses spoke, and G-d answered him by a voice

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 אשריך ישראל מי כמוך

”אשריך ישראל, מי כמוך, עם נושע בהוי”. אדמו”ר הזקן קושר זאת ל”מי
אל כמוך”, באמצעות ישראל כ”ישראל”.

Deuteronomy 33:29 דברים ל”ג:כט

אשריך ישראל מי כמוך עם נושע Havayah מגן עזרך ואשריך
גאותך ויפחשו איביך לה ואתה על-במותימו תדרה:

Happy art thou, O Israel, who is like unto thee? A people
saved by the L-RD, The shield of thy help, And that is the
sword of thy excellency! And thine enemies shall dwindle
away before thee; And thou shalt tread upon their high
places.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

101 בצל אל היית וידעת

כאשר בצלאל העיר שיש לבנות את המשכן לפני כליו, אמר לו משה: ”שמא
בצל אל היית וידעת”, שכן בצלאל נקרא כך על שם חכמתו.

Berakhot 55a:12 ברכות נ”ה א:י”ב

... שְׁמָא כֹּה אָמַר לֵהּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, ”עֲשֵׂה מִשְׁכַּן אֲרוֹן וְכֵלִים”!
אָמַר לוֹ: שְׁמָא בָּצַל אֶל הָיִיתָ וַיִּדְעָתָ?

R. Samuel b. Nahmani said in the name of R. Jonathan : He
was called Basalel because of his wisdom : for at the time
that the Holy One, blessed be He, said to Moses, "Go, tell
Besalel, 'Make for Me a tabernacle, an ark and vessels'," Moses
went and inverted the order, saying to him, "Make an
ark and vessels and a tabernacle." He replied, "Moses, our
teacher, it is the way of the world for a man to build a house
... and afterwards furnish it ; but thou

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

102 הערת קה"ת מפנה לNumbers 16:1-18:32 למילים האלה.

Numbers 16:1-18:32 במדבר טז:א-יח:ל”ב

פסוקה 16

103 נושא עון ועובר על פשע

הפסוק שבמאמר, שיוסבר כעת באמצעות שני ההיבטים של החטא.

Micah 7:18 מיכה ז:י”ח

מי־אל כמוך נשא עון ועבר על־פשע לשאֲרִית נחֲלָתוֹ לֹא־הִחַיֵּק לְעַד
אָפוּ כִי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And
passest by the transgression of the remnant of His heritage?
He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth
in mercy.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 מר אמר נושא עון ומר אמר כובש עון

על ”רב חסד” אומר רבי אליעזר שהי כובש את החטא, ומביא ראיה מן
הפסוק ”יכבוש עוונותינו”; רבי יוסי בר חנינא אומר שהוא נושא אותו,
ומביא ראיה מן הפסוק ”נושא עוון ועובר על פשע”.

Rosh Hashanah 17a:12 ראש השנה י”ז א:י”ב

בית הלל אומרים: ”ורב חסד” — מִטָּה כְּלָפִי חֶסֶד. הִיכִי עֲבִיד? רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר אָמַר: כּוֹבֵשׁ, שְׁנָאֲמַר: ”יֵשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבּוֹשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ”. רַבִּי
יוֹסִי בֶר חֲנִינָא אָמַר: נוֹשֵׂא, שְׁנָאֲמַר: ”נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע”.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

105 כובש עון

”ישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו”. זהו הפסוק שעליו מבוססת הדעה שהי
”כובש” את החטא.

Micah 7:19 מיכה ז:י”ט

יֵשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל־חַטְאוֹתֵם:

He will again have compassion upon us; He will subdue our
iniquities; And Thou wilt cast all their sins into the depths of
the sea.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 17

106 הוא רע גמור

תניא, פרק א, מלמד שבשעת החטא נקרא האדם ”רשע גמור”, ושגם מי
שעובר על איסור קל מדברי סופרים נקרא רשע. קה”ת מפנה לשם כדי
להראות שמעשה החטא הוא רע גמור.

הערת קה”ת

ראה תניא פרק א.

107 ואהבת בכל לבבך

”ואהבת את הוי’ אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך”. אדמו”ר הזקן
מצטט את הפסוק לפי פירוש חז”ל למילים ”לבבך”.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and
with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

זה.

Genesis 32:25 בראשית ל"ב:כ"ה

וַיֹּתֶר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:

And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him
until the breaking of the day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

113 שהעלו אבק עד כסה"כ

רבי יהושע בן לוי: יעקב והמלאך "העלו אבק מרגלותם עד כיסא הכבוד".
המאמר המצוטט בטקסט מביא זאת כדי לתאר העלאה של מה שנמוך עד
למדרגה העליונה ביותר.

Chullin 91a:18 חולין צ"א א:י"ח

ורבנן האי בהאבוקו עמו מאי דרשי ביה מבעי ליה לכאידך דר' יהושע בן
לוי דאמר ר' יהושע ב"ל מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד
כתיב הכא בהאבוקו עמו וכתיב התם (נחום א, ג) וענן אבק רגליו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

114 אשר יעשה האדם לחטוא בהנה

"מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי מן
התורה כדי לציין את מעשה החטא עצמו.

Leviticus 5:22 ויקרא ה:כ"ב

אוֹמְצָא אֲבֹדָה וְכָשַׁע בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֹׁקֶר עַל־אֲחִיזַת מִכַּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
הָאָדָם לְחַטָּא בְּהִנָּה:

or have found that which was lost, and deal falsely therein,
and swear to a lie; in any of all these that a man doeth, sin-
ning therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 ואת רוח הטומאה אעביר

"והכרתי את הנביאים ואת רוח הטומאה מן הארץ". לעתיד לבוא תוסר מן
העולם הרעה שבמעשה החטא.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר הִ' צִבְאוֹת אֲכַרִּית אֶת־שְׁמוֹת הָעִצְבִּים מִן־הָאָרֶץ
וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמְאָה אֲעַבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts,
That I will cut off the names of the idols out of the land, And
they shall no more be remembered; And also I will cause the
prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' יג, ב.

108 ואהבת ככל לבבך בשני יצריך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכות פ"ט, מ"ה.

109 ואהבת ככל לבבך בשני יצריך

"ככל לבבך — בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע." מכאן שכוח הרצון,
היצר הרע, יכול בעצמו להתהפך לאהבת ה'.

Mishnah Berakhot 9:5 משנה ברכות ט:ה'

חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֶׁשׁ שְׂהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שְׁנֵאָמַר (דברים
1) וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכָל לְבָבְךָ וְכָכָל נַפְשְׁךָ וְכָכָל מַאֲדְךָ. כְּכָל לְבָבְךָ,
בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ, בְּיֶצֶר טוֹב וּבְיֶצֶר רָע. וְכָכָל נַפְשְׁךָ, אֲפֹלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת
נַפְשְׁךָ. וְכָכָל מַאֲדְךָ, כְּכָל מְמוֹנְךָ. דְּבָר אַחֵר כְּכָל מַאֲדְךָ, כְּכָל מִדָּה וּמִדָּה
שְׂהוּא מוֹדֵד לָךְ הָיִי מוֹדֵה לוֹ בְּמַאֲד מֵאֲד. לֹא יִקַּל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנִגְדַּ
שַׁעַר הַמְּזֻרָח, שְׂהוּא מְכֻן כְּנִגְדַּ בֵּית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים. לֹא יִכְנַס לְהָר הַבֵּית
בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one
blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd
your G-d with all your heart, with all your soul and with all
your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with
your two impulses, the evil impulse as well as the good im-
pulse. "With all your soul" even though he takes your soul
[life] away from you. "With all your might" with all your
money. Another explanation, "With all your might" whatever
... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

18 פסוקה

110 ויסודתו בהררי קדש

"יסודו בהרי קודש". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על כוח הרצון, ששורשו
בקדושה העליונה.

Psalms 87:1 תהילים פ"ז:א'

לְבִנְיָֽקְרָח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוּדָתוֹ בְּהַר־רֵי־קֹדֶשׁ:

A Psalm of the sons of Korah; a Song. His foundation is in
the holy mountains

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

111 זאת חקת התורה

"זאת חוקת התורה" — פתיחת פרשת פרה אדומה, הפסוק במאמר שאליו
מתייחס הטקסט.

Numbers 19:2 במדבר י"ט:ב'

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה ה' לְאִמֵּר דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ
פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עַל:

This is the statute of the law which the L-RD hath command-
ed, saying: Speak unto the children of Israel, that they bring
thee a red heifer, faultless, wherein is no blemish, and upon
which never came yoke

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 ויאבק איש

"ויאבק איש עמו עד עלות השחר". הטקסט מתייחס לסיום המאמר על פסוק

116 נושא עון

באדרא רבא מכונה "נושא עון" התיקון השני בתיקוני הדיקנא של עתיק יומין. הטקסט מונה את העמוד הזה בין הדיונים בזהר על "נושא עון".
Zohar, Idra Rabba 11:112-13:123 ספר הזהר, האדרא רבא י"א:קי"ב-י"ג:קכ"ג

117 נושא עון

באדרא רבא מכונה שוב "נושא עון" התיקון השני, כמו בתיקוני הדיקנא של עתיק יומין. הטקסט מונה את העמוד הזה.
Zohar, Idra Rabba 33:278-35:289 ספר הזהר, האדרא רבא ל"ג:ער"ה-ל"ה:רפ"ט

118 נושא עון

באדרא רבא מתואר תיקון אחד כ"נושא עון" מצד אחד וכ"עובר על פשע" מצד אחר. הטקסט מונה את העמוד הזה.
Zohar, Idra Rabba 35:289-41:297 ספר הזהר, האדרא רבא ל"ה:רפ"ט-מ"א:רצ"ז

119 מצולות ים

"יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאותם". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתיאור הכנעתו של מעשה החטא.
Micah 7:19 מיכה ז':י"ט
ישוב ירחמנו יכבש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאותם:
He will again have compassion upon us; He will subdue our iniquities; And Thou wilt cast all their sins into the depths of the sea
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 מצולות ים

בפרשת אחרי מתאר הזהר כיצד נלקחים חטאיהם של ישראל ומושלכים למקום הנקרא "מצולות ים", והוא מצטט את הפסוק ממזמור. הטקסט מתייחס לקטע זה.
Zohar, Achrei Mot 20:124-21:130 ספר הזהר, אחרי מות כ':קכ"ד-כ"א:קל"ל

121 מצולות ים

בפרשת אמור מסביר הזהר שחטא שהושלך אל "מצולות הים" אינו נמצא עוד לעולם, מפני שהמים מכסים אותו. הטקסט מפנה לקטע זה.
Zohar, Emor 40:234-244 ספר הזהר, אמור מ':רל"ד-רמ"ד
Another lesson is this, that the sin of this righteous man is hidden in what are called "the depths of the sea", just as one who falls into the depths of the sea can never be found, because the waters cover him. What are these "depths of the sea"? It is a deep mystery, which R. Simeon has explained. All those that come from the violent side and are attached to the "evil species," the lower crowns, like Azazel on the Day of Atonement, are called the "depths (m'zuloth=darkifying re-gion)
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

122 ולא ישוב לכסלה

"...ואל ישובו לכסלה". המעשה החוטא, שהושלך למצולות, לא ישוב להוביל אדם לחטא.
Psalms 85:9 תהילים פ"ה:ט'
אשמעה מה' ידבר האל ה' כי ידבר שלום אֶלְעָמוּ וְאֶל־חֲסִידָיו וְאֶל־יְשׁוּבוֹ לְכִסְלָה:
I will hear what G-d the L-RD will speak; For He will speak peace unto His people, and to His saints; But let them not turn back to folly
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

123 שיבולע המות לנצח

"בלע המות לנצח". עד אז המעשה רק מדוכא; לאחר מכן הוא יוסר לחלוטין.
Isaiah 25:8 ישעיהו כ"ה:ח'
בִּלְעַ הַמּוֹת לְנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי ה' דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחָרַפְתָּ עֲמוֹ יִסִּיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי ה' דָּבָר:
He will swallow up death for ever; And the L-rd GOD will wipe away tears from off all faces; And the reproach of His people will He take away from off all the earth; For the L-RD hath spoken it
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ישעיי כה, ח.

124 נושא עון ועובר על פשע

פסוק המאמר נקרא כאן כמתייחס לשני אופני טיפול שונים: את העון (התשובה) נושאים למעלה, ואילו על הפשע (המעשה) מדלגים ודורכים.
Micah 7:18 מיכה ז':י"ח
מִי־אֵל כְּמוֹךָ נָשָׂא עֲוֹן וְעָבַר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׁאֲרֵית נִחְלָתוֹ לֹא־יִהְיֶה זִיק לְעַד אָפוּ כִּי־תִפְקֹץ חֶסֶד הוּא:
Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth in mercy
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

125 עברו יחדיו

"כי הנה המלכים נועדו, עברו יחדיו". הזהר על ויגש קורא את הפסוק בהקשר של "עובר על פשע".
Psalms 48:5 תהילים מ"ח:ה'
כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נִוְעְדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו:
For, lo, the kings assembled themselves, They came onward together
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 עברו יחדיו

בפרשת ויגש מפרש הזהר את המילים "ויעברו יחדיו" כחיבור בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים, שכן עוונות העולם אינם מתכפרים עד שהם מתחברים, ככתוב: "ונושא עון ועובר על פשע".
Zohar, Vayigash 3:26-5:36 ספר הזהר, ויגש ג':כ"ו-ה':ל"ו
R. Judah said: "There is in this verse a recondite doctrine of faith, to wit, that when G-d is pleased with Israel and their union is crowned, then two worlds meet together in union,

131 למי שמשים א"ע כשירים

מסקנת הגמרא: ה' נושא עוון ועובר על פשע "למי שמשים עצמו כשירים".
הקטע הבא מסביר את משמעות הדבר.

Rosh Hashanah 17b:1 ראש השנה י"ז ב'א

למי שמשים עצמו כשירים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 19

132 אני הוי' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם

"כי אני הוי' לא שנית, ואתם בני יעקב לא כליתם". אדמו"ר הזקן קורא את הפסוק כתלונה: ה' אינו משתנה, ובכל זאת לא הגעתם לכלות הנפש.

Malachi 3:6 מלאכי ג'ו'

כי אני ה' לא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כָלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

133 ואין עוד מלבדו

"אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים, אין עוד מלבדו". ה' נותר יחיד גם לאחר הבריאה.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אַתָּה הָרַאת לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, לה.

134 דכולא קמיה כלא חשיב

"כולא קמיה כלא חשיב". אדם יכול לדעת זאת בשכלו, ובכל זאת לא להתעורר בנפשו.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ"קפ"ח-כ"ב:קצ"ט

The genuine type is that which makes a man fear his Master because He is the mighty ruler, the rock and foundation of all worlds, before whom all existing things are as nought, as it has been said: "and all the inhabitants of the earth are as nought" (Dan. 4, 32), and place his goal in that spot which is called yir'ah (fear)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

135 מקרב איש ולב עמוק

"תוך תוכו של אדם ולב עמוק". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי הזה כדי לתאר את עצמות הנפש, שהבנה לבדה אינה מגיעה אליה.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז

יִחְפְּשׁוּ־עוֹלֹת תִּמְנֶנּוּ חֶפֶשׁ מִחֶפֶשׁ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עֲמֹק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

136 בחודש השלישי לצאת

"בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים". זהו הפסוק במאמר

the one opening its store-house, and the other gathering in the contents. Thus, "Io, the kings assembled themselves", to wit, the two holy worlds, the upper world and the lower world.' R. Hiya said: 'The same effect is produced by the sacrifices, for when a sacrifice is offered up and each section ... receives its due, then

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

127 אני ה' לא שנית

"אני הוי' לא שנית". אור אין סוף הוא כפי שהיה לפני הבריאה; רק העוונות מסתירים אותו.

Malachi 3:6 מלאכי ג'ו'

כִּי אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כָלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 עונותיכם מבדילים

"כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". לאחר שהעוונות מתכפרים ונמחלים, אין דבר שמפריד.

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כִּי אִם־עוֹנֹתֵיכֶם הִיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹהִים וְחַטְאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

129 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד הוי'". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על התגלות אין סוף בנפשו של בעל התשובה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken 'it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 וארז"ל למי נושא עון

רבי אחא בר חנינא: "לשארית נחלתו" — ולא לכל נחלתו.

Rosh Hashanah 17a:14-15 ראש השנה י"ז א':י"ד-ט"ו

רְבָא אָמַר: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מְדוּתָיו — מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, שְׁנָאֲמַר: "נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשָׁע". לְמִי נוֹשֵׂא עוֹן — לְמִי שְׁעוֹבֵר עַל פְּשָׁע. רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ חֶלְשׁ, עַל רַב פֶּפְאֵל שִׁיזְלִי בְּקָה. חֲזִייה דְּחֶלְשִׁי לְקָה עֲלָמָא, אָמַר לְהוֹ: צְבִיתוּ לְקָה וְוּדְתָא. לְסוּף אֵיתְפַּח, הָוָה מִיִּקְסִיף רַב פֶּפְאֵל מִחֲזִיזֵיהּ. אָמַר לְקָה: מַאי חֲזִית? אָמַר לְהוֹ: אֵין, הָכִי הָוָה, וְאָמַר לְהוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: הוֹאִיל וְלֹא מוֹקִים בְּמִילֵיהּ — לֹא תִקְוֶמוּ בְּהִידֵיהּ, שְׁנָאֲמַר: "נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ר"ה יז, א-ב.

פסוקה 20

141 כי אתה נרי

”כי אתה נרי, הוי”י. כך נפתח המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

II Samuel 22:29 שמואל ב כ”ב:כ”ט

כִּי־אַתָּה נִרִי Havayah־Havayah יְגִיֶּה חֹשֶׁךְ:

For Thou art my lamp, O L-RD; And the L-RD doth lighten
my darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

142 שהרוחניות היא בבחי' גסות ועביות

הרבי הרש"ב כותב שם שאפילו ניצוץ קטן ביותר, הבא לאחר צמצומים רבים מאוד, הוא עדיין אלקות, ומפנה למאמר זה בעניין "גסות הרוח". הוא מציע שניצוץ כזה עשוי להיות נמוך מגסות הרוח של הנפש, משום שהאחד פנימי והאחר חיצוני, אך משאיר את העניין לעיון נוסף, שהרי גם הנפש נעשית ייש".

הערת קה"ת

ראה בסה"מ תרע"ח בד"ה למען ידעו ע' לא: . . ואפי' הארה קטנה ביותר הבאה ע"י ריבוי צמצומים מאד, ה"ז מ"מ אלקות. ועמ"ש בד"ה להבין ענין מי א-ל כמוך בענין גסות הרוח כו', ואפשר י"ל דבחי' הארה אלקית שבאה בריבוי צמצומים ה"ז למטה במדרי' מבחי' גסות הרוח דנשמה להיות שזה בחי' פנימיות וזה בחי' חיצוניות כו'. ומ"מ צ"ע שהרי הנשמה נעשה בבחי' יש כו', ע"ש. וע"ע המשך בששה"ק תער"ב ח"א ע' שפז וע' תקנן. ח"ג ע' איתסת וע' אישנה.

143 סרכות הריאה

ברע"א מהימנא על פינחס מדובר בלחלוחית שבריא, שממנה נוצרות הדבקויותיה, ובי"כנפי הריאה. אדמו"ר הזקן מצטט זאת ביחס לנשמה הדבוקה בגוף כריאה שדבקה.

Zohar, Pinchas 46:266-48:278 ספר הזהר, פנחס מ"ו:רס"ו-מ"ח:ער"ח

144 ברע"מ . . דרכ"ז סע"ב

הצמח צדק מצטט את רע"א מהימנא הזה בעניין כנפי הריאה, שצריכות להיות ללא סרכות, וכותב שאפשר לומר שהלב שעליו מנופפות כנפי הריאה הוא מלכות, ושש כנפי הריאה הן שש כנפי השרפים המגביהות את מלכות.

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך כרך א ע' קסד מציינ' "בענין כנפי ריאה צ"ל בלא סירכא" ע"ש שכתב שמכאן "י"ל דכנפי הריאה המניפי' על הלב הלב הוא מלי' וששה כנפי הריאה הם ששה כנפי השרפים שהם המעלים את המלי'".

145 נקרא ברע"מ בשם סרכות הריאה

בכתב היד של המאמר המקביל יש הגהה מאת החסיד רבי ריבלין (מוהרא"י ריבלין) על המילים "וברע"א מהימנא בחינה זו נקראת סרכות הריאה", ובה הפניה לזוהר על זו, page 28, ולכתב יד של מאמר המתחיל "למען תזכרו" העוסק בכך.

הערת קה"ת

בבוכ' 269 רעו, א בד"ה ענין תשובה קדמה לעולם (הנדפס במאמרי אדה"ז הקצרים ע' שכת-של), נמצא הגהת הרה"ח וכו' מוהרא"י ריבלין על התיבות "ובר"מ נקי' בחי' זו בשם סרכות הריאה": פ' צו דכ"ח וע' כ"י [כתב-יד] ד"ה למען תזכרו ע"ז.

146 והעצה היעוצה לזה

קה"ת מפנה שם לדיון בעצה למי שגופו אינו מאפשר לאור הנפש להאיר.

הערת קה"ת

שאליו מתייחס הטקסט.

Exodus 19:1 שמות י"ט:א

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי:

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 יעקב הוא יו"ד עקב

קה"ת מפנים לערך "ישראל" בספר המונחים, לעניין הקריאה של יעקב כיו"ד-עקב.

Zohar I, 196a זח"א קצו, א

הערת קה"ת

ראה קה"ת ערך ישראל. כ"כ בתו"א ויצא [כא, א] ד"ה ושבתי בשלום — וע' במג"א [מגן אבות ברדיטשוב תרס"ב] ד"ה וישב יעקב ס"ג ביאורה"ד. וע' ד"ה לא הביט און ביעקב פ"ד [עא, ד]. וע' תו"א סד"ה וישב יעקב בארץ כו' [כו, ב]. ובד"ה הבאים ישרש יעקב [נג, ד]. ושם בד"ה ויאבק איש ב' וישלח גבי כי לא יכול לו [כו, ג]. עו"ש בד"ה בכ"ה בכסלו [כט, א] ועל ידו אוחות יו"ד אוחות את העקב של עשו כו'. (וע' ע"ז זח"א קצו, א). ע"ל אמור (לה, רע"ד). וש"נ בדיוק. [כ].

138 ובני יעקב הם המקבלים מבחי' עקביים

קה"ת מפנים לסדרת המאמרים הארוכה של הרבי הרש"ב על הנשמות המקבלות ממדרגת העקביים.

הערת קה"ת

ראה המשך בששה"ק ח"ב ע' תתקצב.

139 וכמציץ מן החרכים

"מציצ' מן החרכים". אור אין סוף מגיע לנשמות כאלה רק מבחוץ וממרחק.

Song of Songs 2:9 שיר השירים ב:ט

דומה דודי לַצִּבִּי אוּ לְעֶפְרַיִם הַנֶּחָזֶה עוֹמֵד אַחֵר כְּתִלָּנוּ מִשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלָנוֹת מִצִּיץ מִן הַחֲרָכִים:

My beloved is like a gazelle or a young hart; Behold, he standeth behind our wall, He looketh in through the windows, He peereth through the lattice

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ שה"ש ב, ט.

140 תוכו רצוף אהבה

"תוכו רצוף אהבה". זוהי האהבה הפנימית של כלות הנפש שחסרה לנשמות האלה.

Song of Songs 3:10 שיר השירים ג:י

עֲמֻדָיו עֲשֶׂה כֶסֶף רִפְיֹתָו זָהָב מְרֻכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רֶצֶף אֶהְבֶּה מְגֻנוֹת יְרוּשָׁלָּם:

He made the pillars thereof of silver, The top thereof of gold, The seat of it of purple, The inside thereof being inlaid with love, From the daughters of Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ראה סה"מ תרס"ט ע' קיח ואילך.

147 בזהר פ' שלח (דקס"ח א')

בתניא, פרק כ"ט, מובאת "עצה היעוצה בזהר הקדוש": "כשאין האור עולה בתוך בול עץ, מכים אותו...", למי שלבו אטום כאבן; ומוסבר שיש לעשות את עצמו נבוח בעיני עצמו.

הערת קה"ת

ראה תניא פ' כט. וראה באוה"ת פ' חקת ע' תתל.

148 אעא דלא סליק ב"י נהורא מבטשין ל"י גופא דלא סליק ב"י נהורא

דנשממתא מבטשין ל"י

בפרשת שלח מגלה ראש הישיבה של מעלה: "קורה שאורה אינו עולה — מכים בה, והיא מאירה; גוף שאור הנשמה אינו עולה בו — מכים בו, ואור הנשמה עולה". אדמו"ר חזקן מפרש את ה"הכאה" כהשפלה עצמית.

Zohar, Sh'lach 25:202-26:210 ספר הזהר, שלח לך כ"ה:ר"ב-כ"ו:ר"י

פסקה 21

149 מתברך בלבבו לאמר שלום יהי לי

"והתברך בלבבו לאמר: שלום יהיה לי, כי בשרירות לבי אלך". אלו דברי התורה על מי שחוטא ומשכנע את עצמו שהכול יהיה בסדר.

Deuteronomy 29:18 דברים כ"ט:י"ח

וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֵלֶּה הַזֵּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם הֲיֵהָ לִי כִּי בְשִׁרְרוֹת לִבִּי אֵלֶךְ לִמְצֹעַ סְפוֹת הַרְּרוֹה אֶת־הַצִּמְאָה:

and it come to pass, when he heareth the words of this curse, that he bless himself in his heart, saying: 'I shall have peace, though I walk in the stubbornness of my heart—that the wa-
tered be swept away with the dry

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כט, יח.

פסקה 22

150 לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה

"זבחי אלקים — רוח נשברה; לב נשבר ונדכה, ה' לא תבזה". אדמו"ר חזקן שואל מדוע הפסוק צריך לומר "לא תבזה".

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

זְבַחִי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לִב־נִשְׁבָּר וְנִדְכָּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a con-
trite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יט. וראה גם מאמרי אדה"צ הקצרים ע' רטו.

151 וכי ס"ד שהלב נשבר ונדכה

אור התורה על חוקת מפנה לשאלה מדוע לב נשבר ונדכה עלול להיחשב לבזוי, ודנה בה שוב בהמשך.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' חוקת ע' תתלו מציין לכאן. וראה שם גם ע' תתנח.

פסקה 23

152 אותה מימרה של רבי יהושע בן לוי בפרק השישי של סנהדרין, שהטקסט

מצוין בדרך מ"ג ע"ב.

Sanhedrin 43b:2 סנהדרין מ"ג ב:ב

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּזֶמֶן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים, אָדָם מִקְרִיב עוֹלָה – שֹׁכֵר עוֹלָה בְּיָדוֹ, מִנְחָה – שֹׁכֵר מִנְחָה בְּיָדוֹ. אֲכָל מִי שִׁדְעָתוֹ שִׁפְלָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ הִקְרִיב כָּל הַקִּרְבָּנוֹת כּוֹלֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִבְחִי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה". וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׁאִין תִּפְלָתוֹ נִמְאָסָת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכָּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

153

כל מי שדעתו שפלה נחשב כאילו הקריב את כל הקרבנות, כמו שנאמר: "זבחי אלקים רוח נשברה"; ותפלתו אינה נאסאת, כמו שנאמר: "לב נשבר ונדכה... לא תבזה".

Sotah 5b:2 סוטה ה' ב:ב

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בֹּא וְרֹאֵה כַּמָּה גְדוּלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁבִּשְׂעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים אָדָם מִקְרִיב עוֹלָה – שֹׁכֵר עוֹלָה בְּיָדוֹ. מִנְחָה – שֹׁכֵר מִנְחָה בְּיָדוֹ. אֲכָל מִי שִׁדְעָתוֹ שִׁפְלָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ הִקְרִיב כָּל הַקִּרְבָּנוֹת כּוֹלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִבְחִי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה". וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׁאִין תִּפְלָתוֹ נִמְאָסָת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכָּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

154 זבחי אלקים רוח נשברה

"זבחי אלקים רוח נשברה". רוח נשברה זוכה לשבח, ולכן יש להסביר את המילים "לא תבזה".

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

זְבַחִי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לִב־נִשְׁבָּר וְנִדְכָּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a con-
trite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

155 רוח נשברה

הזוהר מצוין שרק על קורבן זה נאמר "רוח נשברה", בניגוד לקורבנות אחרים, המביאים שלום ושמחה למעלה ולמטה. זהו אחד המקומות שהטקסט מונה.

Zohar, Tazria 24:123-25:134 ספר הזהר, תזריע כ"ד:קכ"ג-כ"ה:קל"ד

156 מרום וקדוש אשכון

"רם ונישא ושוכן עד וקדוש שמו, ואת דכא ושפל רוח". "דכא" כאן הוא מי שנשבר בטבעו עצמו.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כִּי כֹה אָמַר רִם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכוֹן וְאֵת־דִּכְאָ וּשְׁפִל־רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפִלִים וְלְהַחְיֹת לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eter-
nity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place,
With him also that is of a contrite and humble spirit, To re-
vive the spirit of the humble, And to revive the heart of the
contrite ones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נז, טו.

157 ואת דכא

בפרשת אמור שואל הזוהר מדוע הקדוש ברוך הוא, השורה רק במקום שלם, שורה בכלי שבור, "את דכא ושפל רוח", ומשיב שמקום כזה הוא

162 ביום הרביעי נשיא לבני ראובן

"ביום הרביעי נשיא לבני ראובן". הטקסט מציין את מדרש רבה על נשא, על פסוק זה.

Numbers 7:30 במדבר ז':לי

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן־שדיאור:

On the fourth day Elizur the son of Shedeur, prince of the children of Reuben

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 24

163 לשארית נחלתו

קה"ת מפנה לאור התורה על בראשית לדיון נוסף ב"לשארית נחלתו".

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת בראשית ז, א.

164 לשארית נחלתו

"כי שארית נחלתו". המילים האחרונות של הביטוי, המוסברות כאן כתנאי לחסד.

Micah 7:18 מיכה ז':י"ח

מי־אל כְּמוֹד נִשָּׂא עֹון וְעֵבֶר עֲלִפְשָׁע לְשֹׁאֲרֵי נַחֲלָתוֹ לֹא־הִתְחַזֵּק לְעַד אָפוּ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth in mercy.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 למי שמשים א"ע כשיריים

הגמרא מפרשת "כי שארית נחלתו" כ"למי שמשים עצמו כשיריים".

Rosh Hashanah 17b:1 ראש השנה י"ז ב:א'

לְמִי שִׁמְשִׁים עֲצָמוֹ כְּשִׁירִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

166 נחלת יעקב

"והאכלתיך נחלת יעקב אביך". אדמו"ר הזקן מזהה את "נחלתו" עם נחלת יעקב, שהיא המשכה מאור אין סוף.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:י"ד

אָז תִּתְעַנֵּג עַל־Havayah וְהִרְפִּיתִיךָ עַל־[בְּמִתִּי] (במותי) אֶרֶץ וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי Havayah דִּבֶּר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נח, י"ד.

167 ויעקב חבל נחלתו

"כי חלק הוי" עמו, יעקב חבל נחלתו".

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֵלֶק הָיָה חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance.

השלם מכול, שכן מי שמשפיל את עצמו מושך אליו את ההוד העליון שישרה עליו. הטקסט מציין את סוף דף צ ע"ב.

Zohar, Emor 11:36-13:46 ספר הוהר, אמור י"א:ל"ו-י"ג:מ"ו

158 ואת דכא

בפרשת פקודי מצטט הוהר את המילים "את דכא ושפל רוח" כמקום שהקדוש ברוך הוא חפץ בו. הטקסט מציין את הדף הזה.

Zohar, Pekudei 25:234-26:246 ספר הוהר, פקודי כ"ה:רל"ד-כ"ו:רמ"ו

For, when the sun turns away his face from the moon, and does not shine upon her, she has no light whatever and so does not shine, but is poverty-stricken and dark on all sides; but when the sun turns towards her and radiates his light upon her, then her face is illumined and she adorns herself for him as a woman for a man. She thus is then invested with the dominion of the world. So David adorned himself after ... this very manner. Now he would appear poor and

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

159 כפי עקב סד"ה ארץ הרים ובקעות

שם מפרש אדמו"ר הזקן את "ארץ הרים ובקעות" כחסדו של אברהם (ההר), הנובע מ"ואנכי עפר ואפר" שלו (הבקעה) — ביטול. הוא קושר זאת למאמר "כל המשפיל עצמו הרי הוא כשיריים": שלוש עשרה מידות הרחמים, "רחמים רבים", נמשכות רק אל מי שעושה את עצמו כשיריים, שכן שפלות כזאת היא הכלי לאור הבא מלמעלה. והו בדיוק הנושא שהמאמר מפתח כאן.

הערת קה"ת

להעיל יח, ב.

160 לב נשבר ונדכה

רבי שמעון מלמד שהעניינים קרובים ביותר למלך, כפי שנאמר: "לב נשבר ונדכה, אלקים, לא תבוה", שהרי אין מי שלבו נשבר כל כך כמו לבו של עני. הטקסט מונה עמוד זה.

Zohar, Beshalach 27:358-28:368 ספר הוהר, בשלח כ"ז:שנ"ח-

כ"ח:שס"ח

wilt do what is right in His sight" refers to the Zaddik; "and" will give ear to His commandment" refers to Nezah (Victory), while Hod (Majesty) is indicated in the words: "and keep all His statutes". Further, the words "I am the L-rd that healeth thee" refer to the Holy King." AND THE L-RD SAID UNTO MOSES, BEHOLD I WILL RAIN BREAD FROM HEAVEN FOR YOU. R. Judah quoted here the verse: Blessed is he who considereth the poor: the L-rd will deliver him in ... time of trouble (Ps. 41

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

161 כששאלו מה עדיף, תוכחה לשמה או ענווה שלא לשמה, השיב התלמוד שענווה אפילו שלא לשמה עדיפה, שכן מתוך "שלא לשמה" באים ל"לשמה".

Arakhin 16b:8 ערכין ט"ז ב:ח'

בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן: תּוֹכַחָה לְשִׁמְהָ וְעֲנוּוָה שְׁלָא לְשִׁמְהָ, הֵי מִינֵיהּ עֲדִיפָא? אָמַר לָקָה: וְלֹא מוֹדִית דְּעֲנוּוָה לְשִׁמְהָ עֲדִיפָא, דְּאָמַר מַר: עֲנוּוָה גְּדוּלָּה מְכּוּלָּם? שְׁלָא לְשִׁמְהָ נְמִי עֲדִיפָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוּלָם יַעֲסוּק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַף עַל פִּי שְׁלָא לְשִׁמְהָ, שְׁמַתוּךְ שְׁלָא לְשִׁמְהָ בָּא לְשִׁמְהָ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

172 תוכו רצוף אהבה

”תוכו רצוף אהבה”. זוהי האהבה הפנימית שהאור המקיף עדיין אינו מביא.

Song of Songs 3:10 שיר השירים ג:י

עמודיו עשה כסף ופידתו זהב מרכבו אגזמן תוכו רצוף אהבה מקנות ירושלים:

He made the pillars thereof of silver, The top thereof of gold,
The seat of it of purple, The inside thereof being inlaid with
love, From the daughters of Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

173 נושא עון ועובר על פשע

הפסוק שבמאמר מתקיים כעת במי שעושה את עצמו לשיריים: חסדו של ה' נושא את עונו ועובר על פשעו.

Micah 7:18 מיכה ז:יח

מי־אל כמוך נשא עון ועבר על־פשע לשארית נחלתו לא־יהזיק לעד אפו כ־חפץ חסד הוא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And
passeth by the transgression of the remnant of His heritage?
He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth
in mercy.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

174 החסד נמשל למים

קה"ת מפנה לערך "מים" במילון, שבו הם נמשלים לחסד, כפי שנאמר במאמר כאן ובראשיתו.

הערת קה"ת

ראה מא"א אות מ, סט"ו.

175 ומים מנתקין סרכות הריאה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ביצה מ, סע"א.

176 כשמשקין את הבהמה

המשנה עוסקת בהשקיית בעלי חיים לפני שחיתם, והגמרא מסבירה שיש לתת לבהמה מים ואז לשחוט אותה "משום הדבקה העור". קה"ת מצטטת זאת כמקור לדימוי של אדמו"ר הזקן, שלפיו המים מרפים את ההדבקויות.

Beitzah 40a:14-15 ביצה מי א:י"ד-ט"ו

מתנני אין משקין ושוחטין את המדבריות, אבל משקין ושוחטין את הפירות. אלו הן פירות — הלנות בעיר. מדבריות — הלנות באפר. גם למה לי למימר משקין ושוחטין? מילתא אגב אורחיה קא משמע לן, דלשקי אינש בהמתו וחדר לשחוט, משום סרכא דמשכא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ט.

168 שאר ישוב שאר יעקב

”שאר ישוב שאר יעקב אל אל גבור”. הווה מפרש זאת כברכות שנותרו.

Isaiah 10:21 ישעיהו י:כ"א

שאר ישוב שאר יעקב אל־אל גבור:

A remnant shall return, even the remnant of Jacob, Unto
G-d the Mighty

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

169 שאר ישוב שאר יעקב אלן ברכאן אחרנין דאשתארו

רבי חייא מפרש את "שאר ישוב, שאר יעקב" כ"שאר הברכות שנותרו", ומביא את הפסוק "והיה שארית יעקב". הטקסט מציין זאת כסוף פרשת ויצא (146b); לפי ספריא, דף זה נמצא בסוף פרשת תולדות.

Zohar, Toldot 19:202-208 ספר הזהר, תולדות י"ט:ר"ב-ר"ח

R. Hiya cited the following verses in regard to Jacob's blessings: "A remnant shall return, even the remnant of Jacob" (Is. 10, 21). 'This is a reference', he said, 'to the remainder of the blessings. It is further written: "And the remnant of Jacob shall be in the midst of many peoples (i.e. all the peoples, and not Esau alone), as dew from the L-rd, as showers upon the grass" (Micah 5, 6)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

170 והי שארית יעקב

"והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת הוי"ו". הווה מביא פסוק זה יחד עם הפסוק הקודם.

Micah 5:6 מיכה ה:ו

והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' כרביבים עלי־עשב אשר לא־יִקְוָה לֵאשׁ וְלֹא יִחַל לִבְנֵי אָדָם:

And the remnant of Jacob shall be in the midst of many peoples,
As dew from the L-RD, as showers upon the grass, That
are not looked for from man, Nor awaited at the hands of the
sons of men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מיכה ה, ו.

171 נחלה עבר על נפשנו

"הנחל היה עובר על נפשנו". אדמו"ר הזקן מפרש "נחלה" כירושה העוברת מעל הנפש בבחינת מקיף.

Psalms 124:4 תהילים קכ"ד:

אזי המים שטפוננו נחלה עבר עלי־נפשנו:

Then the waters had overwhelmed us, the stream had gone
over our soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכד, ד.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור.
/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/likutei-torah/rosh-hashanah/5

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק